

**Biljana Shotarovska
Tatjana Gjeorgievska**

**ARSIMI
QYTETAR
për klasën e 8-të**

Shkup 2019

Botues:

Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Autorë:

Biljana Sinadinovska Shotarovska
Tatjana Gjeorgievaska

Recenzentë:

d-r Suzana Simonovska
Simona Petkovska Ilievska
Snezhana Brzovska

Përkthyes:

Lekë Dalipi

Redaktor profesional i botimit në gjuhën shqipe:

Prof. Dr. Qufli Osmani

Lektor gjuhësor:

Fexhide Zeqiri

Përpunimi kompjuterik:

ArbëriaDesign - Tetovë

Tirazh:

Me vendimin për miratimin e tekstit shkollor për lëndën Arsimit Qytetar, klasa e VIII, nr. 26-441/1 i datës 26.02.2020 i miratuar nga Komisioni Nacional për tekste shkollore

**Biljana Shotarovska
Tatjana Gjeorgievska**

ARSIMI QYTETAR

për klasën e 8-të

Shkup 2019

PËRMBAJTJA

TEMA 1

PËRFYTYRIMI I VETES SI QYTETAR [8-23]

- Identiteti personal dhe grupor
- Karakteristika personale dhe grupore

TEMA 2

BASHKËPUNIMI DHE LIDHSHMËRIA NË SHOQËRINË CIVILE [24-41]

- Ngjashmëri dhe dallime midis njerëzve në shoqërinë civile
- Përkatësia ndaj komunitetit
- Bashkëpunimi dhe lidhshmëria në komunitet

TEMA 3

QYTETARI DHE SHOQËRIA [42-69]

- Roli i qytetarit në shoqëri
- Zhvillimi i të drejtave njerëzore
- Llojet e të drejtave dhe përgjegjshmërive
- Të drejtat e fëmijës
- Stereotipe, paragjykime dhe diskriminimi

TEMA 4

RELIGJIONI, ARTI DHE MEDIAT NË SHOQËRINË CIVILE [70-89]

- Religjioni në shoqëri
- Arti në shoqërinë civile
- Roli i medias në shoqërinë demokratike

TEMA 5

QYTETARI DHE SHTETI [90-107]

- Rregullimi shoqëror dhe shtetëror
- Qeveria në funksion të qytetarëve
- Si është e organizuar qeveria në shtetin tonë

TEMA 6

QYTETARI DHE BOTA [108-119]

- Organizatat ndërkombëtare
- Republika e Maqedonisë së Veriut dhe organizatat ndërkombëtare

SI PËRDORET TEKSTI SHKOLLOR

Njësia mësimore

QYTETARI DHE SHOQËRIA

- ROLI I QYTETARIT NË SHOQËRI
- ZHVILLIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT
- LLOJET E TË DREJTAVE DHE PËRQËSUESIVE
- TË DREJTAVE E FEMIJVE
- STEREOTIPIET, PARAGJYKIMET DHE DISKRIMINIMI

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- përkraheni rolët dhe sjelljet e ndryshme të qytetarëve në shoqëri dhe të analizoni vlerën e një shoqërie demokratike.
- të shprehni shprehjen dhe ndihmën e faktive të ndryshme për zhvillimin e të drejtave të qytetarit.
- të vlerësoni se si të drejtat e njërut promovojnë një shoqëri demokratike dhe të kontrastohen në zbatimin e tyre.
- diskutoni rolet dhe sjelljet e ndryshme të qytetarëve në jetën e përditshme.
- të dalloni dhe analizoni llojet e ndryshme të të drejtave dhe përqësuesve.
- njihni të drejtat tuaja dhe të shprehni nevojën për të mbrojtur të drejtat e femijve.
- të shprehni kuptimin dhe kontrastin e faktive të diskriminimit, stereotipeve dhe paragjykimëve.

NJËSIA MËSIMORE 3

Dijen që do e fitoni me temën

Mësimi nga tema

Teksti kryesorë

STEREOTIPE, PARAGJYKIMET DHE DISKRIMINIMI

Ne shpesh vëzhgojmë dhe drejtojmë për arsimin. Mendoni se po rrodhi kjo? Çfarë na tregon ky fenomen? Nëse një person i rrezikohet nëse e drejtojmë për shkak të gjinisë, ashpër në fjalë për diskriminimin gjinor.

DINIJETI, PARAGJYKIMET DHE DISKRIMINIMI

Është e pamundur të jemi të pranuar dhe të respektuar sipas ashpër nga nevojat gjinore që ne e quajmë dinijet.

Ne shprehim ose hapen tuaj mund të ketë femije që të shprehin një gjendje. Disa prej tyre përfshihen dhe krijojnë, disa zemërahen, pastaj grinden ose gjatë të përqësuesve të tyre në mënyrë të pashprehur. Disa njerëz nuk e vlerësojnë problemin e tyre, dhe vazhdojnë t'i fyerje ata, me fjalë ose sjellje. Çfarë mund të bëni për të përmirësuar këtë situatë? Ju mund të tregoni respekt për të tjerët me vëmendje, merrni dhe durim tuaj në familjen dhe shkollën tuaj.

Të gjithë njerëzit meritojnë dhe duhet të trahohen me respekt, pa ashpër nga mosha, gjinia, raca, kombësia, faja, pasuria. Sjellja e papërshtetshme si fyerjet, shprehjet e dhunës fizike, shantazhi, kërcënimet, dëbimi nga grupi, dënimet i prorisë, cenime dhe shprehjet tona.

QYTETARI DHE SHOQËRIA

Legjenda për fotografinë

Fotografi nga njësia mësimore

Koncepte nga njësia mësimore

Lexoni, refletoni dhe diskutoni!

Lexoni, refletoni dhe diskutoni

TE PANDASHMË: ato kanë vlerësim të njëjtë, substancialisht të lidhura dhe nuk mund të përcaktohen veçnis nga njëri-tjetri.

TE SHKURTI: ato kanë vlerësim të njëjtë, substancialisht të lidhura dhe mund të përcaktohen veçnis nga njëri-tjetri.

TE PËRMBLEDHË: ato kanë vlerësim të njëjtë, substancialisht të lidhura dhe mund të përcaktohen veçnis nga njëri-tjetri.

TE PËRMBLEDHË: ato kanë vlerësim të njëjtë, substancialisht të lidhura dhe mund të përcaktohen veçnis nga njëri-tjetri.

TE PËRMBLEDHË: ato kanë vlerësim të njëjtë, substancialisht të lidhura dhe mund të përcaktohen veçnis nga njëri-tjetri.

Aktivitetet për njësien mësimore

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

- Sa respektohen të drejtat e njërut në shkollë? Plotësoni tabelën me postere të cilin do ta gjeni në linkun vijues: http://www.mcqo.org.mk/pub/Vodica_ucenici_grajgansko_obrazovanje_MK.pdf ose në Udhezuesin për Arsim Qytetar në faqen 65.
- Mbledhni pikët që i keni dhënë secilit pyetje për të llogaritur në total "temperaturën e përgjithshme të të drejtave të njërut" në shkollën tuaj. "Temperatura e të drejtave të njërut" totale në shkollën time është _____.
- Temperatura më e lartë = 40° "gradë" e të drejtave të njërut" = të drejtat e njërut në shkollë respektohen plotësisht.
- Klasës, krahasoni përgjigjet e pyetjeve dhe diskutoni për dallimet që vërejtëmi nga ana e ndryshme të ndryshëm. Mbledhni rezultatet e të gjithë ndryshmeve për secilin deklaratë dhe përcaktimi se cilat deklaratat janë vlerësuar më së paku pikë. Mendoni se si mund të përmirësohet gjendja.

1. Përgatitni një letër me propozime për masat dhe aktivitetet që do t'i paraqitni deri të shërbimi profesional, ose:

2. Organizoni një debat/diskutim me shërbimi profesional dhe nxënësit, në të cilin do të diskutoni për masa.

Aktiviteti 2:

- Shprehni pre-herhtë e nevojhme dhe e dobishme për qytetarët që të respektojnë të drejtën e secilit komunitet etnik për të përdorur gjuhën e tyre në procesin arsimor?
- Jepni shembuj të gjërë në të cilët mbrohen të drejtat e njërut në Republikën e Maqedonisë së Veriut?
- Shprehni mendimin tuaj nëse procesi i avansimit të të drejtave të njërut duhet të përfundojë me miratimin e Deklaratës Universale ose të Konventës Europiane, ose a duhet që procesi të vazhdojë pa ndalur? Pse?

QYTETARI DHE SHOQËRIA

Puna grupore

Puna në çifte

Puna individuale

Aktivitetet për të menduarit kritik

AKTIVITETE PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJE TË PROBLEMEVE

Aktiviteti 1:

- Të mos përkrahim të drejtat e mos marrëzimit
- Ligji Megan të është emri i një ligji federal dhe një emër qytetar për ligjet e njëpasnjëshme shtetërore në Shqipëri e Bashkuara të Amerikës. Ligjet u krijuan si përgjigje ndaj vrasjes së Megan Kerk, një vajze oklimate e dhunës. Me këtë ligj të vitit 1994 mbrojtja e vajzave kriminale kundër femijve dhe shkeljes seksual, u kërkua që shkellet seksual të regjistrohen dhe të publikohen.
- Mendohet: A avanson ky ligj mirënjohje në të drejtave të femijve? Pse jo? dhe rëndësia të mos fshihen shkeljet e të drejtave të femijve?
- Njëkohshment me disa anëtarë të Konventës për të Drejtat e Femijve!

PYETJE NGA NJËSIA MËSIMORE

- Çfarë nënkuptohet me termin qytetar?
- Cilat janë vlerat e demokracisë?
- Si mund të ndikojmë/marrin pjesë qytetarët në një shoqëri demokratike?
- Çfarë është pjesëmarrja rimore?
- Pse linden të drejtat e njërut dhe cilat paraqiten ato?
- Cilat të drejtat mbrohen me generacionin e partit e të drejtave të njërut?
- Në cilin grup të të drejtave merr pjesë e drejta për arsimin?
- Pse gjenerata e tretë e të drejtave të njërut quhet "të drejta të gjelbra"?
- Kush është Dita Ndërkombëtare për të Drejtat e Femijve?
- Cilat janë arsyet për krijimin e Deklaratës Universale?
- Çfarë ndryshimesh në raport me të drejtat e njërut ndodhen në Deklaratën Franceze të të Drejtave të Njërut dhe të Qytetarit?
- Si krijohen stereotipet?

Pyetje nga njësia mësimore

HYRJE

Të dashur nxënës,

Gjatë orëve nga Arsimi Qytetar do të keni mundësinë, përmes këtij teksti shkollor, të hulumtoni temat e parashikuara për klasën e 8-të të arsimit fillor. Shpresojmë që libri shkollor do t'ju frymëzojë të mendoni në mënyrë kritike dhe të zgjidhni problemet për tema të rëndësishme nga jeta e jonë e përditshme. Në fillim, ju do të njiheni me atë që është identiteti personal, si ndërtohet ai gjatë jetës dhe cilat janë karakteristikat e identitetit personal dhe të grupor. Mëtej, ju do të zbuloni se çfarë është komuniteti dhe se si njerëzit bashkëpunojnë dhe janë të lidhur në komunitet. Ju do të fitoni njohuri për lloje të ndryshme të kulturave si bazë për shoqëritë multikulturore dhe si të zhvilloni vlera të cilat do të bazohen në jo-dhunë, tolerancë dhe bashkëjetesë. Duke zhvilluar qëndrime pozitive ndaj diversitetit dhe pranimit, përfshirjes dhe respektit për të drejtat e njeriut, ju do të kuptoni se si funksionon shoqëria civile. Ju do të mësoni se cilat janë të drejtat dhe përgjegjësitë tuaja, si mund të reagoni nëse një e drejtë u është shkelur dhe kush duhet t'ju mbrojë nga diskriminimi. Në besojmë se është shumë e rëndësishme që të rinjtë të përfshihen në identifikimin e problemeve në shkollën e tyre dhe mjedisin ku ata jetojnë në mënyrë që të kapërcejnë sfidat dhe të krijojnë një jetë më të mirë dhe më cilësore. Qëllimi i këtij libri shkollor është t'ju ndihmojë të jeni qytetarë të informuar, aktiv dhe të përgjegjshëm. Të zhvilloni vlera të tilla siç janë barazia, drejtësia dhe respektimi i të drejtave të njeriut. Synimi ynë është t'i pranoni këto vlera dhe të bëheni pjestarë të përgjegjshëm dhe aktivë të shoqërisë civile, të luftoni kundër padrejtësisë dhe gjithmonë të zgjedhni anën e duhur, që do të thotë t'i luftoni stereotipet dhe paragjykimet. Të keni një pikëpamje të gjerë mbi botën, pa urrejtje dhe diskriminim. Respektimi i vetes dhe të tjerëve është një kusht themelor dhe i rëndësishëm në avancimin e të drejtave të njeriut. Njohuritë e marra në lidhje me vlerat e demokracisë do t'ju frymëzojnë të krijoni vepra arti, të cilat do të zgjojnë ndërgjegjësimin e publikut të gjerë për të kapërcyer disa anomali në jetën shoqërore. Përmes arsimit mediatik, ju do të jeni në gjendje të njihni manipulimin e mediave dhe të jeni në gjendje të selektoni informacionin. Libri shkollor do t'ju inkurajojë që të shikoni në mënyrë kritike dhe të analizoni punën e qeverisë. Kjo do t'ju inkurajojë të aplikoni njohuritë duke marrë pjesë në projekte lokale dhe ndërkombëtare në lidhje me aktivizmin arsimor dhe rinor në përgjithësi.

Nga autorët

PËRFYTYRIM I VETES SI QYTETAR

- IDENTITETI PERSONAL DHE GRUPOR
- KARAKTERISTIKAT PERSONALE DHE TË PËRBASHKËTA

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- numëroni llojet e identiteteve dhe të shpjegoni
- që identiteti ndikohet nga faktorë të ndërlidhur mes veti nga jeta e përditshme;
- analizoni në mënyrë kritike ndikimet e ndryshme në formimin e mendimit, sjelljes dhe veshjes së dikujt, etj;
- diskutoni lirshëm për identitetin tuaj;
- dalloni ngjashmëritë dhe dallimet që keni me individë ose grupe të cilëve ju u përkisni;
- analizoni dhe vlerësoni karakteristikat tuaja në situata konkrete;
- shpjegoni dhe ndërlidhni karakteristikat tuaja me sjelljen në kontekste të ndryshme qytetare.

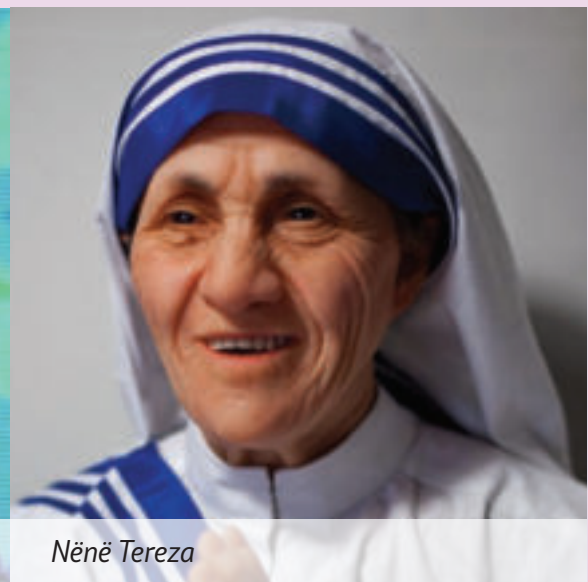
NJËSIA MËSIMORE 1

IDENTITETI PERSONAL DHE GRUPOR

Toshe Proeski

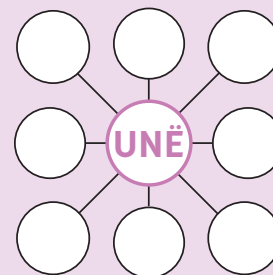

Nënë Tereza

Mendo për këto personalitete dhe përshkruaji me 10 fjalë! Pse janë të rëndësishëm për njerëzimin?

- Me cilët fjalë do të kishit përshkruar veten?
- Çfarë fjalësh përdorin të tjerët për t'ju përshkruar juve?

Në këtë mësim do të shqyrtojmë nocionin e **identitetit**. Do të njihemi pak më mirë me mënyrën se si ndërtohet **identiteti personal** dhe nga çfarë përbëhet.

Përdor teknikën „harta mendore“

Kush jam unë?; „Çka dua dhe çka nuk dua?; „Si jam unë?; „Çfarë di dhe çfarë mund të bëj?“ ↓

Këto janë pyetje që të gjithë ne i bëjmë vetes në një kohë të caktuar të jetës sonë.

Ajo që ti mendoni se je, është identiteti yt.

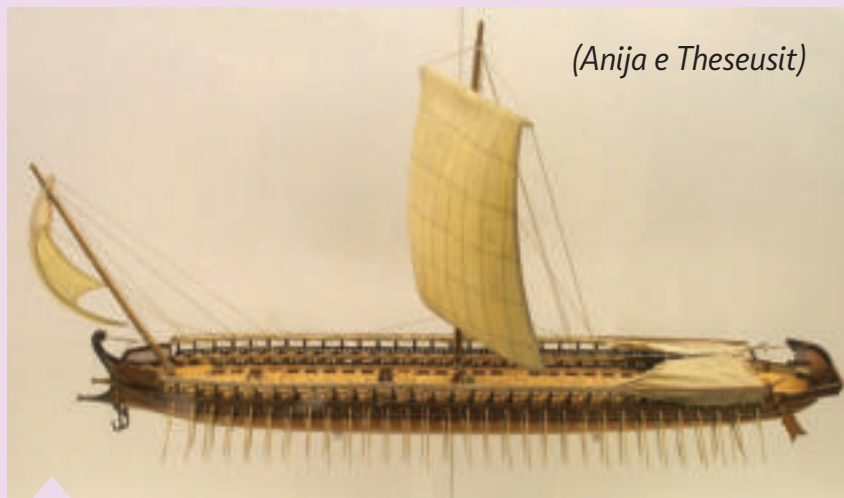
ÇKA ËSHTË IDENTITETI?

Nocioni identitet sot është një koncept që përdoret shpesh në komunikimin e përditshëm. Identiteti është një koncept i përgjithshëm jo vetëm për shkak të përdorimit të tij të gjerë, por edhe për shkak të kuptimit të gjerë që i jepet atij. Kështu, për shembull, flitet për identitetin e individit, të popullit, të qytetit, të shtetit.

Zakonisht, nxënësit në fillim të vitit shkollor gjatë njohimit me arsimtarët e tyre të ri, ata e prezantojnë veten. Gjatë prezantimit, ata i parashtrojnë këto pyetje: Si duhet të prezantohet veten? Cilat cilësi dhe karakteristika duhet t'i theksoj në mënyrë që të prezantohet veten? A duhet të them së pari emrin dhe mbiemrin tim, ku dhe kur kam lindur, ku mësoj, në cilin qytet jetoj, çfarë kombësie jam, çfarë gjuhe flas dhe çfarë dua të bëj më shumë, dhe çfarë nuk dua? Pavarësisht se si do të fillojmë të përshkruajmë veten, nuk do të gabojmë, sepse secili zgjedh atë që dëshiron të theksojë për vete.

Miti mbi Theseusin

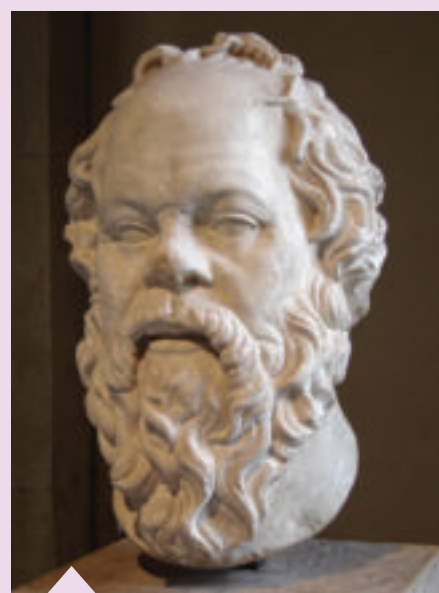
Pasi Theseusi u kthye nga Kreta ku e kishte vlarë Minotaurin e tmerrshëm, ai u prit në Athinë si një hero i madh, kurse anija e tij u ruajt si një përkujtimore për veprën heroike. Ndërsa vitet kalonin, pjesët e anijes filluan të kalben dhe duhej të zëvendësoheshin me pjesë të reja. Kështu, një nga një dërrasat prej druri të anijes u zëvendësuan me të reja. Pas një

(Anija e Theseusit)

kohe të gjatë, të gjitha dërrasat prej druri si dhe pjesët e tjera të anijes u zëvendësuan me të reja. Lind pyetja: A mundet të konsiderohet akoma anija e Theseusit si e njëjta anije? Për ta bërë enigmen edhe më interesante në shekullin e 16-të, filozofi i madh anglez Thomas Hobbes e plotësoi këtë pikëpamje me mendimin që nëse dikush i ka ruajtur pjesët e vjetra të zëvendësuar dhe ka ndërtuar një anije prej tyre, a mund të ishte ajo anija e vërtetë e Theseusit? Në filozofi ekzistojnë shumë mënyra për t'iu qasur këtij paradoksi ose gjëegjëze. Në varësi të mënyrës se si kuptohet identiteti, mund të thuhet se asnjëra anije nuk është anija e Theseusit. Anija e parë nuk është e njëjta, sepse të gjitha pjesët e saj janë të reja. Por, edhe anija e dytë nuk është anija e Theseusit, sepse ai kurrë nuk vuri këmbë mbi të dhe as nuk lundroi me të. Ka edhe mendime se të dyja anijet do të ishin të Theseusit, anija e parë, sepse në konstruksionin e vjetër janë shtuar vetëm pjesë të reja, dhe e dyta është poashtu e tij sepse pjesët origjinale janë në të. Apo vetëm njëra anije mund të jetë e vërteta? Çfare mendoni ju?

Disa nga cilësitë ose karakteristikat tona nuk do t'i theksojmë sepse konsiderojmë që kjo është privatësia jonë, disa nga karakteristikat tona do t'i ndajmë, pa u turpëruar t'ua themi të tjerëve, kurse për disa cilësi jemi veçanërisht krenarë. Cilat janë ato karakteristika që i theksojmë më shpesh? Për veten tonë themi se jemi, për shembull, një nxënës/e, një djalë apo një vajzë, një vëlla, një motër ose një fëmijë i vetëm. Ne gjithashtu mund të identifikohemi nga mosha, kombësia, kulturës që i takojmë, religjioni, ose të prezantohemi nëpërmjet disa nga cilësitë tona personale si të qenit të shoqërueshëm, shpirti sportiv, kurioziteti, pasioni për drejtësi, sinqeriteti, liria dhe shumë cilësi të tjera. Në varësi prej kësaj, secili e përjeton vetëveten në mënyrën e vet, cilat vlera i përvetëson dhe dëshiron t'i inkorporojë në personalitetin e tij. Me sa duket, karakteristikat e identitetit nxjerrin në pah vetëm ndryshimet midis nesh, por a është me të vërtetë kështu?

„Njihe veten tënde“- Sokrati
- Si e interpretoni thënien e famshme nga Sokrati?

Nga pohimet e nxënësve të ndryshëm në klasë dhe shkollë, fitohet përshtypja se ata kanë shumë ngjashmëri.

Për shembull, me siguri që disa prej tyre ndajnë të njëjtin identitet kombëtar, kulturor, fetar, brezëror ose etnik, ose, gjejnë karakteristika të përbashkëta në faktin që e duan sportin, duan të udhëtojnë dhe të zbulojnë vende të reja, të jenë të singertë, të mos bëjnë padrejtësi, të luftojnë për lirinë e mendimit dhe të jenë të pranuar në mjedisin ku ata jetojnë.

Njerëz me identitete të ndryshme

SI NDËRTOHET IDENTITETI

Pyesim veten se si i konsiderojmë karakteristikat e caktuara si më të rëndësishmet, disa si më pak të rëndësishme dhe disa si plotësisht të parëndësishme për të përshkruar identitetin tonë? Pse, të themi, pranimi është i rëndësishëm për mua, miqësia është më e rëndësishmja për mua ose respekti për prindërit/kujdestarët, dhe jo diçka tjetër, dhe si kam zgjedhur që ajo të jetë më e rëndësishme për mua?

Vlerat që një fëmijë merr në moshë të hershme vijnë nga të rriturit me të cilët ai rritet. Poashtu, përveç prindërve/kujdestarëve, në përcaktimin e rëndësisë së disa tipareve të identitetit mund të ndikojnë miqtë, bashkëmoshatarët dhe madje edhe mësuesit. Identiteti ndikohet edhe nga shumë faktorë të tjerë: gjinia, dukja fizike, edukimi, librat që kemi lexuar, filmat që kemi parë. Në ditët e sotme, ndikimi i mediave është tepër i madh, veçanërisht i rrjeteve sociale.

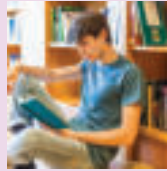
Në periudha të caktuara të jetës, gjëra të ndryshme janë të rëndësishme për ne. Kur jemi më të vegjël, e kemi të rëndësishme të luajmë dhe të jemi në botën e përrallave, të rrethuar nga heronjtë e përrallave. Kur rritemi, atë rol e luan sukcesi në shkollë, më vonë e kemi të rëndësishme shoqërinë, shokët dhe shoqet me të cilët e kalojmë pjesën më të madhe të ditës. Kështu, rëndësia e disa tipareve të identitetit ndryshon në varësi të moshës, nevojave dhe pritjeve që kemi.

Çfarë është atëherë ajo për të cilën mund të themi se ne jemi të njëjtët persona tani siç ishim pesë vjet më parë? Është vetëdija për vete, jeta personale e brendshme, ndjenja për vetveten, gjëra që na mundësojnë kontinuitetin e personalitetit tonë dhe veçantinë tonë ose identitetin tonë personal. Identiteti i njeriut ndërtohet përmes procesit të rritjes dhe pjekjes.

Njeriu, duke krijuar personalitetin e tij, në mënyrë të pashmangshme kalon nëpër përvoja të shumta personale dhe në marrëdhëniet me njerëzit e tjerë zbulon se çfarë i përshtatet dhe çfarë e pengon, çfarë është më pak, dhe më shumë e rëndësishme për të, njihet me veten e tij dhe kështu ndërton identitetin e tij.

Përshkruani foshnjat në në fotografinë e dhënë!

Përshkruani njerëzit në fotografinë e dhënë!

- Çfarë ju ndihmoi të përshkruani foshnjat?
- Pse mund të veçoni më shumë karakteristika për të rriturit?
- Cilat janë ndryshimet që ndodhin deri sa rriteni?
- Cilat veçoritë/karakteristika mbeten të njëjta?

Për shembull, tema kryesore e tregimit: “Pinoku” është zhvillimi dhe pjekuria e personalitetit, por edhe rruga që duhet të ndjekë personi për të dalë nga e keqja dhe të përqendrohet te e mira. Pinoku, në fillim, është një kukull e lig prej druri, e cila është nën ndikime negative, por megjithatë, në fund, ai bëhet një djalë i mirë.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

“Njëherë e një kohë, një mjeshtër i vjetër marangoz Xhepeto bëri një kukull prej druri dhe e quajti Pinokio. Xhepeto e shikoi Pinokun, u pikëllua sepse ai nuk kishte fëmijë dhe i tha kukullës:

- O, Pinokio, po të ishe një djalë i vërtetë ... Zana e mirë e dëgjoji atë, erdhi deri te Xhepeto, dhe i tha:

- Xhepeto im i mirë, ti ke bërë shumë njerëz të lumtur, dhe tani unë do të të bëj të lumtur ...

Zana buzëqeshi dhe e preku kukullën me shkopin e saj magjik:

- Zgjoju, Pinoku, unë të bëj me jetë!

Dhe ja befas, Pinoku menjëherë u hodh në këmbë, kurse zana i tha:

- Mos harro Pinoku, nëse jeni trim, i sinqertë dhe jovetiak, një ditë do të bëhesh një djalë i vërtetë.

Atëherë zana u kthye kah bulkthi dhe i besoi atij një detyrë të rëndësishme:

- Ti je i mençur! Të jap detyrë të ndihmosh Pinokion të gjykojë se çfarë është e mirë dhe çfarë e keqe”.

Fragment nga “Pinoku” – Carlo Collodi

- Cili është ndikimi i Xhepetos, zanës dhe bulkthit në krijimin e identitetit të Pinokut?

Identiteti ynë përbëhet nga karakteristika personale, por edhe nga imazhi ynë për veten. Ne e ndërtojmë atë imazh përgjatë gjithë jetës sonë, veçanërisht në fëmijëri dhe rini. Identiteti ndërtohet përmes një numri të madh përvojash, marrëdhënie me familjen, komunitetin.

Njerëzit në periudhën e Renesansës e fshehnin identitetin e tyre pas ndonjë maske, oraganizonin ballo me maska dhe visheshin krejt ndryshe nga e zakonshmja, vetëm për të dërguar një mesazh ose të paktën për një moment për të "hyrë" në një personalitet tjetër.

Georges Sand 1804 - 1876, shkrimtare franceze, shkruante duke përdorur një pseudonim.

Gratë në të kaluarën nënshkruanin me një emër mashkullor, duke fshehur identitetin e tyre sepse shoqëria nuk mbështeste gratë shkrimtare.

Ilustrimi i një grupi të rinjsh

Ndërtimi i identitetit mund të krahasohet me një shfaqje teatrale. Në fillim të shfaqjes, si në fillim të jetës së një personi, ne nuk dimë asgjë për identitetin e personit, por më vonë duke ndjekur ngjarjet dhe veprimet e aktorit që luan rolin, ne zbulojmë tipare të personalitetit, si dhe qëllimin për të cilin ai e ndërton identitetin e tij. Në shfaqje, regjisori i ndan rolet dhe i vendos personazhet në dramë në marrëdhënie të ndërsjella, në mënyrë që të shfaq një situatë të rëndësishme jetësore, të paraqesë ndonjë ngjarje. Në jetë, regjisorët e roleve që zgjedhim për veten tonë, jemi ne vetë.

Ne vendosim se si do të zhvillohemi dhe si do të prezantohemi në mjedisin tonë. Nevojitet kujdes i veçantë në ndërtimin e tipareve tona të personalitetit, në mënyrë që të mos dështojmë në përmbushjen e pritshmërive ose përgjegjësisve të cilat na sjell ndonjë roli i veçantë që kemi zgjedhur. Çfarë zgjedhje do të bëjë nxënësi/ja nëse zgjedh shkollën e mesme sipas vendimit të shokëve/qeve?

Cilat do të jenë shanset e suksesit nëse nxënësi/ja mëson në një shkollë baleti dhe nuk merr pjesë në provat e baletit? Një nxënës që dëshiron të mësojë për parukeri ka turp të regjistrohet në një shkollë të mesme profesionale, sepse ekziston një keqkuptim se atje regjistrohen vetëm nxënësit e dobët dhe zgjedh të regjistrohet në gjimnaz të përgjithshëm. Si dhe a do të ndikojë vendimi i tij në formimin e identitetit të tij profesional në të ardhmen?

Identiteti personal lidhet drejtpërdrejt me identitetin grupor, dhe kurse ndërlidhja është një nga karakteristikat themelore të çdo njeriu. Duke qenë se ne jemi pjesë e një komuniteti, është e rëndësishme të dimë për rolet tona në lloje të ndryshme të komuniteteve. Së pari ne e shohim veten si pjesë e bashkësisë familjare, që do të thotë se identifikohemi me familjen dhe e përjetojmë atë si «ne», dmth si pjesë e vetvetes dhe «unë» si pjesë e familjes. Pastaj, në kopsht dhe shkollë, ne e zgjerojmë rrethin tonë të njerëzve të afërm me të cilët krijojmë miqësi. Ne gjithashtu i shohim këto bashkësi si "ne". Për shembull, ne themi grupi ynë, klasa jonë, ekipi ynë, shkolla jonë. Ndërsa rritemi, ashtu i zgjerojmë edhe interesat tona personale dhe bëhemi pjesë e shumë grupeve: jemi anëtarë të klubeve sportive, seksioneve të dramës, seksioneve të fotografisë, skautëve, korit, orkestrës, etj. Ne gjithashtu mund të lidhemi me të tjerë përmes anëtarësimit në shoqata të ndryshme të tilla si

për shembull shoqata për mbrojtjen e kafshëve, natyrës, të drejtat e fëmijëve dhe të tjera. Sa herë që themi “ne”, në të vërtetë kemi parasysh grupin ose komunitetin të cilit i përkasim, që do të thotë se në atë grup ne njohim veten tonë dhe identifikohemi me të.

Ndjenja e veçantisë dhe përkatësisë ndaj ndonjë grupi dhe pranimi i asaj që e veçon atë nga të tjerët e nënkupton identitetin grupor. Kur identifikohemi me grupin, në vend që të mendojmë me “unë” ose “veten”, ne mendojmë, ndiejmë dhe veprojmë me “ne” ose “neve”.

IDENTITETI GJINOR

Barazia gjinore do të thotë që burrat dhe gratë në shoqëri të kenë mundësi dhe të drejtë të barabartë për tu realizuar, në përputhje me dëshirat, interesat dhe nevojat e tyre. Kjo do të thotë se nuk duhet të ketë role “mashkullore dhe femërore” në shoqëri, dhe prindërit/kujdestarët duhet të kujdesen në mënyrë të barabartë për familjen, pa patur punë që “nëna” ose “babai” i bën në shtëpi.

Në shoqëritë tradicionale, roli i djemve është shpesh i imponuar që ata duhet të luajnë me makina, futboll, ndërsa vajzat duhet të luajnë me kukulla ose të shkojnë në balet. Gratë gjithashtu pritet të gatuajnë drekë ose të kujdesen për shtëpinë, ndërsa burrat pritet të riparojnë çezmën ose të kositin oborrin. Këto ndarje janë të rrënjësura thellë në traditat dhe zakonet e shumicës së kulturave dhe pasqyrojnë qëndrimet gjinore në atë shoqëri. Por, a duhet të jetë kështu? Gratë mund të jenë inxhinierë dhe shkencëtarë të mirë, kurse burrat mund të jenë kujdestarë të mirë të fëmijëve ose mësues. Në këtë mënyrë, burrat dhe gratë shkojnë përtej roleve gjinore të cilat shoqëria ua ka imponuar.

Gjinia dhe dallimet gjinore i referohen asaj që i bën biologjikisht të ndryshme vajzat dhe djemtë, gratë dhe burrat. Gjinia dhe dallimet gjinore i referohen asaj sesi shoqëria përcakton rolin e vajzave dhe djemve, grave dhe burrave. Përcaktimi, çka do të punosh ose çka të intereson, nuk duhet të varet nga ajo që shoqëria pret nga ti, por nga ajo që ti dëshiron dhe çka ke vendosur të bësh, duke krijuar identitetin tënd gjinor.

Ne parashtrijmë pyetje në lidhje me rolet që shoqëria na imponon

Shenja për mashkull dhe femër

Shembull:

Nëse i shohim reklamat dhe si ato e paraqesin punën e burrave dhe grave, me siguri do të vërejmë se detergjentet e rrobave shpesh reklamohen duke portretizuar një grua të ngarkuar me larjen e rrobave. Kjo është pasojë e pritshmëri-ve të shoqërisë që punët e shtëpisë të jenë detyrim i gruas. Sidoqoftë, reklamat gjithashtu mund të ndryshojnë mendimin e pritur. Disa reklama filmohen me burra duke larë rroba. Ky është vetëm një tregues i vogël dhe një tentim për të kontribuar në thyerjen e pikëpamjeve se larja është përgjegjësi vetëm e grave. Kjo, natyrisht, mund të bëhet edhe në mënyra të tjera. Reklamimi është vetëm një shembull.

Gjeni shembuj në media mbi të roletve atipike gjinore!

IDENTITETI NACIONAL

Përkatësia ndaj një shteti ose kombi të caktuar përcakton identitetin nacional të qytetarëve. Identiteti kombëtar është një lloj identiteti grupor, i cili lind nga ndjenja e përkatësisë ndaj ndonjë shteti në të cilin është e mundur që të jetojnë më shumë grupe etnike. Qytetari zhvillon një ndjenjë të përkatësisë ndaj shtetit të tij, ndaj vlerave që ai promovon dhe ndaj qytetarëve të tjerë që jetojnë në të dhe ndajnë ato vlera.

Ekipi kombëtar i futbollit i Republikës së Maqedonisë së Veriut

Veshje popullore nga më shumë komunitete etnike në RMV.

IDENTITETI ETNIK

Identiteti etnik është shumë i lidhur me identitetin nacional. Ai gjithashtu përcakton origjinën, respektivisht cilit popull ose grup etnik i përket personi. Në shtetin tonë jetojnë grupe të ndryshme etnike, kështu që qytetarët, sipas identitetit etnik, mund të jenë: Maqedonas, Shqiptarë, Romë, Serbë, Vllehë, Turq, Boshnjakë ose ndonjë origjinë tjetër etnike.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

- Përcaktoni se cilat nga veçoritë / karakteristikat e theksuara të identitetit, me kalimin e kohës, mbeten të njëjta, dhe cilat ndryshojnë!?
- Mendoni se cilat nga këto veçoritë /karakteristika janë aktualisht më tipike në përcaktimin e identitetit tuaj dhe mendoni nëse ato do të kenë të njëjtën rëndësi edhe pas 5 vitesh!?

- moshë;
- gjinia;
- emri dhe mbiemri;
- dukja – karakteristika fizike (lartësia, pesha ngjyra e flokëve ...);
- familja;
- nacionaliteti;
- religjioni;
- shkolla;
- profesioni.

- moshë;
- gjinia;
- emri dhe mbiemri;
- dukja – karakteristika fizike (lartësia, pesha ngjyra e flokëve ...);
- familja;
- nacionaliteti;
- religjioni;
- shkolla;
- profesioni.

Aktiviteti 2:

Harta jonë !

Bëni një mozaik të përbashkët, një fotografi për klasën tuaj!

Filloni me titullin: "Kur themi ne mendojmë për ...?"

Shprehuni përmes vizatimeve, vargjeve, fotografive për identitete të ndryshme grupore, p.sh.: identiteti gjinor, identiteti etnik, kombëtar, fetar, etj., dhe kompletini mozaikun!

Ekspozoni projektin tuaj në një vend të dukshëm brenda shkollës.

KARAKTERISTIKAT PERSONALE DHE GRUPORE

- A është e rëndësishme t'i njoftojmë njerëzit tjerë?
- A mund të gjejmë gjëra të cilat i kemi të përbashkëta?

"Identiteti nuk mund të gjendet ose të shpiket, por vjen nga brenda".

Doug Cooper

Njerëzit kanë **karakteristika** të përbashkëta që i lidhin ata me njëri-tjetrin, por edhe karakteristika që i bëjnë ata të veçantë dhe unik. Nëse shikojmë rreth e përçark mjedisit ku jetojmë, do të vërejmë se secili prej nesh është i veçantë në një farë mënyre. Ajo që i bën njerëzit të veçantë janë interesat, shijet, zakonet, aftësitë, sjellja e tyre dhe të tjera. Këto ndryshime na ndihmojnë të përmirësohemi së bashku, të mësojmë dhe zbulojmë gjëra të reja, të plotësojmë njëri-tjetrin dhe të bashkëpunojmë.

Kjo lidhje e jona është thesari ynë!

Rrugëtimi i një personi përgjatë jetës, veçantia e tij, por në të njëjtën kohë edhe ngjashmëria me njerëzit e tjerë, çon në përcaktimin e identitetit të tij.

Ky proces quhet vetë-identifikim. Dëshira e secilit prej nesh është që të realizohet në mjedisin e tij ku jeton, dhe të ruajë "unin" e tij. Për të pasur sukses në qëllimin e tij, të zhvillohet dhe ndërtohet personaliteti, duhet të jetë në dijeni se çfarë të tjerët mendojnë, në mënyrë që të jetë në gjendje të kuptojë më mirë veprimet e veta dhe pasojat që vijnë nga veprime të caktuara.

Nuk mjafton vetëm mënyra se si ne mendojmë për veten tonë, por se si na vlerësojnë njerëzit e tjerë, për të kuptuar më mirë sjelljen tonë dhe pasojat që ajo i lë te të tjerët dhe si mund të ndryshojmë veset jo të mira.

Të kuptuarit e identitetit e ndihmon një person të vlerësojë dhe shprehë më mirë cilësitë e tij, jo vetëm si

Në saje të identitetit, ne bëjmë përzgjedhjen e veshjes, muzikën që duam, hobet tona, aktivitetet e lira dhe miqtë

Për shembull, nëse prindërit/kujdestarët ose arsimtarët na besojnë se ne vetë i përmbushim përgjegjësitë tona në shkollë, por në fakt, është shoku ynë i cili na shkruan detyrat e shtëpisë ose i kopjojmë nga ai. Nëse kjo përsëritet shpesh, ne zhvillojmë tipare të pandershmërisë dhe papërgjegjësisë. Nëse shokët tanë na tërheqin vëmendjen për të mos e bërë atë sepse ata do t'a humbin besimin tek ne, ky mendim do të na ndihmojë të kuptojmë se ku gabojmë. Ne kemi nevojë të korrigjohemi në mënyrë që të rimmarrim besimin e miqve tanë dhe të ruajmë besimin e prindërve tanë.

individ, por edhe si pjesë e një grupi: në shkollë, në grupe të ndryshme të moshës, ekipe sportive, bende muzikore, gejmerë, grupe tifozësh dhe të ngjashme.

Secili prej nesh përballet me suksese, por edhe me vështirësi në situata të caktuara. Duke shprehur karakteristika të tilla si kujdesi dhe përgjegjësia, ndershmëria, zelli për punë, humaniteti, individi kontribuon në pasurimin e komunitetit dhe premtion të marrë pjesë në ndërtimin e një të ardhme të përbashkët.

Ne gjithmonë duhet t'i shikojmë ndryshimet që ekzistojnë mes nesh si një avantazh ose një mundësi për të zbuluar shumë gjëra të reja për njëri-tjetrin.

Ne asnjëherë nuk duhet t'i shikojmë ndryshimet si një kriter me të cilin ne dallohemi dhe jemi më të rëndësishëm se ata të cilët janë të ndryshëm nga ne. Ekziston rreziku, kur zbulohen ndryshimet në identitet, që disa individë ose grupe njerëzish të vihen në një pozitë të pabarabartë.

Për shembull, për shkak të disa karakteristikave të rastësishme që janë pjesë e identitetit të tyre, janë bërë padrejtësi të mëdha dhe janë shkaktuar tragjedi të mëdha. Shumë njerëz dhe kombe janë persekutuar dhe skllavëruar për shkak të ngjyrës së tyre të lëkurës, fesë ose kombësisë.

Të gjithë njerëzit me karakteristika të kombinuara, të cilat lidhen me aftësitë, mendimet, besimet, nevojat, interesat, kontribuojnë në pasurimin e komunitetit.

Prandaj, pranimi i **dallimeve** dhe e drejta për barazi e të gjithë njerëzve është themeli për krijimin e një shoqërie të drejtë.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Shikoni foton dhe reflektoni: A kemi të gjithë të njëjtat karakteristika? A ekzistojnë dallime midis njerëzve? Jepni argumente për supozimin tuaj.

Pranimi i dallimeve

“Të bashkuar në diverzitet” është parulla e të gjitha shoqërive moderne demokratike ose komuniteteve, pikërisht për shkak të pranimit të barazisë si një vlerë universale dhe mundësisë që të gjithë njerëzit të ndihen të pranuar dhe të respektuar në botën të cilën e ndërtojnë së bashku. Kjo nevojë për pranim dhe respekt të ndërsjellë quhet dinjitet dhe çdo person ka nevojë dhe të drejtë për një jetë dinjitoze.

Pavarësisht dallimeve, njerëzit kanë edhe një numër të madh të **ngjashmërive**. Disa njerëz, ndonëse jetojnë në kushte dhe mjedise të ndryshme, mund të kenë interesa dhe pasione të njëjta. Të gjithë kemi nevojë për siguri, respekt, miqësi, dashuri, lojë, argëtim, realizim personal. Ajo që e kemi të përbashkët është zhvillimi i tipareve, interesave, zakoneve, vlerave dhe marrëdhënieve me njerëzit e tjerë. Ka situata kur ne duhet t’i theksojmë cilësitë tona për të cilat jemi veçanërisht krenarë, në mënyrë që të shërbejmë si një shembull për të tjerët për t’i inkurajuar, që t’i shprehin mendimet e tyre dhe të njohtohet publiku me një problem që i prek qytetarët. Cilësi të tilla janë: guximi dhe vendosmëria për të shprehur mendimin tonë, ose qëndrimin e grupit dhe me argumente dhe prova të luftojmë për drejtësi dhe barazi.

Të bëhemi zëri i “të heshturve”, i atyre që janë në skajet/margjinat e jetës shoqërore. Të shkruajmë në publik, të kërkojmë mbështetje nga institucionet. Çdo qytetar ka detyrim të reagojë, t’u japë një sinjal institucioneve përgjegjëse, në mënyrë që të mos ketë fëmijë në rrugë, të mos ketë fëmijë dhe lypës të rritur, fëmijë të uritur, fëmijë të pastrehë ose fëmijë puna e të cilëve përdoret nga individë të papërgjegjshëm dhe të paskrupullt. Është e rëndësishme që individit, krahas atyre personale, të zhvillojë edhe karakteristika të përbashkëta të cilat unifikojnë dhe të realizohen qëllime të mëdha të përbashkëta, të cilat janë në të mirën e të gjithë qytetarëve.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Mendoni për një problem jashtë shkollës (ndotja, varfëria, qasja për njerëzit me aftësi të kufizuara). Ku dhe si mund të ndihmojnë veçoritë tuaja personale? Çfarë mund të bëni për të rritur ndërgjegjësimin e publikut më të gjerë dhe për të aktivizuar shoqërinë civile?

Aktiviteti 2:

- Qëlloni se kush është?
- Shkruani diçka për veten tuaj në një copë letër siç është shënuar më poshtë, pastaj përzieni fletët dhe tërhiqni nga një fletë. A do të mund të zbuloni për kë bëhet fjalë?
- Gjinia (mashkull ose femër):
- Moshë:
- Hobi i preferuar:
- TV programi i preferuar:
- Ushqimi i preferuar:
- Ngjyra e flokëve:
- Nacionaliteti:
- Shkronja e parë dhe e fundit e emrit tënd:

Aktiviteti 3:

Zbuloni se cilat ngjashmëri, dhe cilat dallime i keni me individët ose grupet në të cilat ju merrni pjesë?

Uluni pranë dikujt që rëndomt nuk uleni. Keni 2 minuta kohë për të ndarë 3 gjëra të cilat nuk i keni të përbashkëta. Pastaj ndërroni vendet dhe bëni të njëjtën gjë me një shok tjetër të klasës. Përsëritni aktivitetin, duke gjetur gjërat të cilat i keni të përbashkëta.

- Çfarë mund të vëreni?

AKTIVITETI PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJEN E PROBLEMEVE

Aktiviteti 1:

- Jepni disa karakteristika të cilat nuk ju pëlqejnë për veten tuaj, të cilat ndoshta dëshironi t'i ndryshoni për t'u përshtatur në grup? Tregoni pse do ta bënit atë?

Aktiviteti 2:

- Diskutoni për pikat e forta dhe përparësitë e asaj kur aftësitë dhe karakteristikat e ndryshme të individëve do të bashkohen? Çfarë mendoni, a do të ketë një efekt më të madh ose më të vogël në zgjidhjen e ndonjë problemi në komunitet?

PYETJE NGA NJËSIA MËSIMORE:

- Çfarë e përbënë identitetin e një personi?
- Cilët faktorë ndikojnë mbi identitetin personal?
- Cilat janë segmentet e ndryshueshme, dhe të pandryshueshme, të identitetit?
- Cilat janë karakteristikat e identitetit personal, dhe cilat të atij grupor?
- A jetojnë komunitete të ndryshme etnike në shoqërinë e Maqedonisë së Veriut?
- Si emërtohen rolet të cilat i përcakton shoqëria për djemt dhe vajzat?
- Mendimet dhe besimet e të cilëve kanë ndikimin më të madh në formimin e identitetit tuaj?
- Cilat dilema lindin tek ju, kur të tjerët ju shohin ndryshe nga ajo se si ju e shihni veten?
- A i mbani sekret disa aspekte të identitetit tuaj në mënyrë që të jeni të pranuar nga të tjerët?

KONCEPTE:

Identiteti – atribut ose përkatësi e diçkaje/dikujt me të cilën dallohet dhe veçohet nga të tjerët.

Identiteti grupor – ajo pjesë e identitetit e cila është tipike për të gjithë anëtarët e një grupi të caktuar;

Ngjashmëritë – ekzistimi i veçorive/karakteristikave të përbashkëta ose të njëjta;

Diversiteti – mosegzistimi i tipareve/karakteristikave të përbashkëta ose të njëjta;

Karakteristikat/veçoritë – tiparë thelbësore, tipari kryesor, thelbësor, veçoria e një personi, objekti, fenomeni, etj.

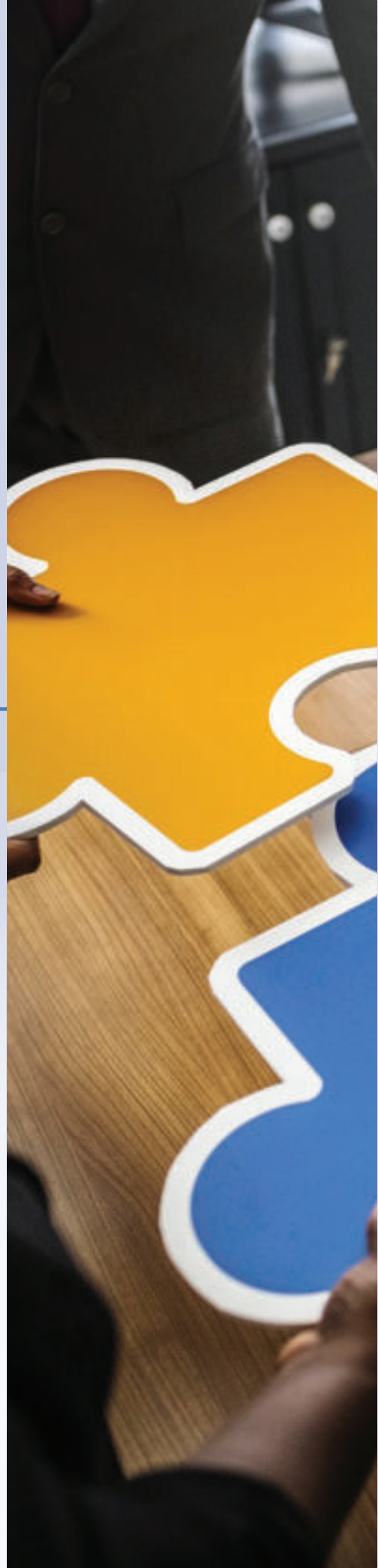
BASHKËPUNIMI DHE LIDHSHMËRIA NË SHOQËRINË CIVILE

- NGJASHMËRI DHE DALLIME MES NJERËZVE NË SHOQËRINË CIVILE
- PËRKATËSIA NDAJ KOMUNITETIT
- BASHKËPUNIMI DHE LIDHSHMËRIA NË KOMUNITET

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- dalloni përfitimet nga respektimi i diverzitetit;
- analizoni raportet e anëtarëve në komunitet;
- dalloni dhe planifikoni aktivitete të cilat mund të përmirësojnë komunitetin;
- jepni shembuj të aktiviteteve që do të forcojnë raportet në mjedisin multikulturor;
- dalloni ndryshimet kulturore si vlera dhe të dini që ato janë vlera të një shoqërie multikulturore;
- toleroni pikëpamje të ndryshme dhe ti mbron qëndrimet personale;
- bëni dallimin midis bashkëjetesës dhe bashkësisë në komunitet;
- shpjegoni se respektimi i kulturave të ndryshme është i nevojshëm për ndërveprimin ndërkulturor;
- merrni pjesë në aktivitete për promovimin e shoqërisë multikulturore.

NJËSIA MËSIMORE 2

NGJASHMËRITË DHE DALLIMET MES NJERËZVE NË SHOQËRI

Lëvizja e qytetarëve në shoqëri nënkupton lëvizjen e qytetarëve, udhëtimet, njohja e kulturave të reja, gjë që krijon përzierjen e kulturave dhe afrimin e njerëzve

KARAKTERISTIKAT THEMELORE TË SHOQËRISË CIVILE

Shoqëria civile është një term që i referohet të gjitha organizatave ose institucioneve qytetare vullnetare, të cilat veprojnë të pavarura nga qeveria e shtetit. Shoqëria civile inkurajon veprime të përbashkëta që synojnë arritjen e interesave dhe vlerave të përbashkëta, atje ku qeveria nuk vepron sa duhet.

Kjo u mundëson të gjithë qytetarëve të marrin pjesë në mënyrë të barabartë në jetën shoqërore përmes: pjesëmarrjes në zgjedhje, shoqatave qytetare dhe iniciativave të ndryshme qytetare.

Për shembull, qytetarët duke marrë pjesë në shoqata të ndryshme, përpiqen të përmirësojnë kushtet e jetesës, të ushtrojnë të drejtat e tyre të punës, të mbrojnë mjedisin, të ndihmojnë të pafuqishmit, të rrisin lirinë e informimit publik, etj.

Dallimet midis njerëzve, megjithëse tingëllon si diçka përçarëse, shpesh janë unifikuese. Duke hulumtuar dhe zbuluar kultura të tjera, të ndryshme nga tonat, ne krijojmë një pamje më të qartë për tjetrën, por edhe edhe për vlerën e kulturës sonë. Shoqëria civile i ndërlidhën individët dhe grupet.

ÇKA ËSHTE KULTURA?

Një pikturë artistike në të cilën janë shfaqur kultura të ndryshme

Kultura është një mënyrë sjelljeje dhe një qëndrim civilizues ndaj diverzitetit. Kultura duhet të kulturohet nga të gjithë dhe të gjithë kanë përgjegjësi për të.

Përcaktimet e kulturës

Kultura është në themelin e jetës së përditshme. Ajo na jep ndjesin identitare dhe na tregon kush jemi, nga jemi dhe ku po shkojmë.

Një nga përcaktimet e kulturës është se ajo është një proces i zhvillimit intelektual, shpirtëror dhe estetik.

Për shembull, duke lexuar libra, duke shkuar në teatro, opera, balet, duke shkuar në shkollë, njeriu fiton një shije të caktuar, ai kultivohet.

Kulturë do të thotë gjithashtu mënyra e jetesës së njerëzve në një periudhë të caktuar kohore ose mënyra e jetesës në një grup.

Për shembull, ne kemi kulturë antike, kulturë mesjetare, kulturë moderne. Këto terma tregojnë karakteristikat të cilat kanë qenë të përbashkëta për një periudhë të caktuar kohore në të cilën njerëzit kanë jetuar në një mënyrë të caktuar.

Gjithashtu, mund të flitet për kulturën e një bashkësie të caktuar etnike.

Për shembull, kultura maqedonase, kultura shqiptare, kultura e romëve, vllahëve, kur dëshirojmë të shpjegojmë mënyrën e jetesës së një grupi të caktuar njerëzish.

Kultura shënon veprat të cilat janë krijuar si një akt krijimtarije, veçanërisht i veprimtarisë artistike.

Traditat martesore, jeta familjare, ceremonitë fetare janë pjesë e trashëgimisë kulturore.

Dasma e Galiçnikut – pjesë e kulturës maqedonase

Vallja shqiptare – pjesë e kulturës shqiptare

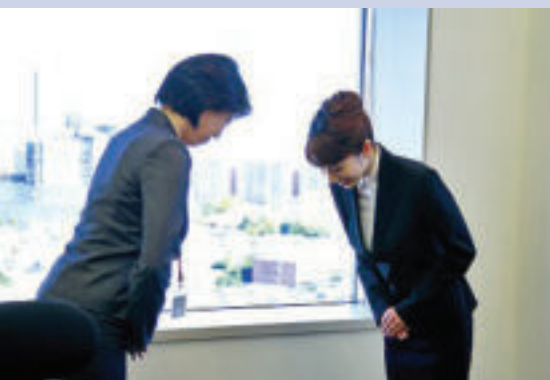
Rosh Hashanah – një festë e rëndësishme hebraike që shënon Vitin e Ri, që tekstualisht do të thotë "Fillimi i Vitit"

Dhoma përkujtimore e Mustafa Kemal Atatürkut në Institutin dhe Muzeun IN – Manastir

Përhëndetje në kulturën e eskimezëve

Përhëndetje në kulturën japoneze

Komunikimi joverbal

Sot, ky përkufizim i kulturës është mbase më i përhapuri si kulturë në muzikë, letërsi, pikturë, skulpturë, teatër dhe film. Sipas këtij këndvështrimi, ndeshemi me një sërë institucionesh kulturore – muze, galeri, shtëpi botuese, akademi në të cilat ndodhin dhe shfaqen punimet e spiritualitetit dhe krijimtarisë njerëzore.

NGJASHMËRI DHE DALLIME NË KULTURA

Në vendin tonë jetojnë anëtarë të kulturave të ndryshme. Kulturat e ndryshme i paraqesin tiparet dhe mënyrat e jetesës së bashkësive të ndryshme etnike, me religjione të ndryshme, të cilët flasin gjuhë të ndryshme. Ata duhet të njihen, **respektojnë, pranojnë** dhe të jetojnë së bashku në mirëqenie.

Ekzistojnë ngjashmëri dhe dallime midis kulturave brenda një shoqërie dhe në shoqëri të ndryshme. Nëse nuk i njohojmë mirë kulturat e ndryshme, duke supozuar se ato janë të ngjashme me kulturën tonë, ne ndonjëherë nuk jemi në gjendje t'i dallojmë ndryshime kulturore. Për shembull, eskimezët përhëndesin njëri-tjetrin duke fërkuar hundët, kinezët duke u përkulur, europianët duke shtrënguar duart.

Interpretimi i gabuar i fjalëve dhe frazave në komunikimin shumëgjuhësh mund të çojë në një vlerësim të gabuar të qëllimeve të të tjerëve. Shumë shpesh për shkak të disa dallimeve kulturore mund të arrijmë në konkludime të gabuara, se anëtarët e kulturave të ndryshme janë të pasinqertë, arrogantë, agresivë. Ekzistojnë gjithashtu ndryshime në komunikimin joverbal. Ka shembuj të shumtë për atë se si mesazhet joverbale mund të keqinterpretohen.

Për shembull, ngritja e dy gishtave në formën-V në disa vende është një simbol i fitores, ndërsa në Britaninë e Madhe ky gjest ka një kuptim ofendues. Tundja me kokë në vendin tonë do të thotë aprovim ose po, ndërsa në disa vende fqinje si Bullgaria dhe Greqia është një mohim ose jo.

Prandaj, kur kontaktojmë me njerëz nga kultura të reja, është më mirë të mos i vlerësojmë ata si të mirë ose të këqij, por t'i njohim ata sipas traditave dhe normave që ekzistojnë në një kulturë të caktuar. Nuk ka kultura më shumë ose më pak të rëndësishme.

Çdo kulturë në vendin tonë dhe në botë ka një kuptim dhe është një gur në mozaikun e trashëgimisë kulturore botërore.

Aftësia për të vepruar pozitivisht ndaj kulturave të tjera, është diçka që mësohet dhe zhvillohet. Shkolla ka një rol të rëndësishëm në zhvillimin e një komuniteti shumëkulturore dhe harmonik. Të rinjtë përmes shoqërimit dhe komunikimit në shkollë, krijojnë marrëdhënie reciproke relativisht të qëndrueshme të respektit, ndershmërisë, çiltërsinë dhe kuriozitetit. Dëshira për të mësuar diçka të re, duke mësuar dhe praktikuar karakteristikat e veta, por edhe të kulturave të tjera, krijon miqësi nga bankat e shkollës, të cilat bazohen në besim dhe afërsi gjatë gjithë jetës së mëvonshme.

Në shoqëritë moderne, kultura nuk i përket vetëm artit dhe institucioneve kulturore, por nën kulturë nënkuptohet edhe ajo që ndodh nëpër rrugë, në trafik, në mënyrën e sjelljes në shkolla, spitale, parqe, kudo që njeriu vepron përmes akteve dhe veprave të tij.

Për shembull, ndodh që në skenën e një teatri të promovohet një kulturë e lartë përmes një shfaqjeje ose një veprë muzikore, kurse vetëm një hap jashtë teatrit janë hudh dhe shpërndarë mbeturina.

Çfarë na tregon kjo? Çfarë veprimi do të ndërmerrnit për të zgjidhur një problem të tillë? A keni vërejtur diku një situatë të ngjashme? Shpjegoni ku!

A është një mjedis i shëndetshëm jetësor diçka që të gjithë e dëshirojmë, pavarësisht nga ndryshimet kulturore?

Duke u njohur me njëri-tjetrin, kemi mundësinë të kuptojmë se përveç dallimeve, kemi edhe shumë ngjashmëri, ndeshemi me të njëjtat sfida jetësore, kemi nevoja dhe interesa të ngjashme.

Kultura nuk përfaqëson vetëm veprat më të mira që krijohen në institucione ose jashtë tyre, kultura përfshin mënyrën e përgjithshme të jetës në shoqëri, raportin dhe kujdesin tonë për cilësinë e përgjithshme të jetës në jetën e përditshme.

Në kulturën tonë, shpesh, ekziston një kontradiktë midis asaj që prodhojnë institucionet tona kulturore dhe asaj që disa njerëz prodhojnë në rrugë dhe në jetën publike të komunitetit. Ne gjithmonë duhet t'i veçojmë shembujt pozitivë të kulturës sonë që janë të pranuar dhe njihen në botë.

Me kreativitet dhe aktivizëm rinor kundër gjuhës së urrejtjes – përfitimi i bashkësisë.

Neglizhenca ose jokultura, kinemaja "Kultura", Shkup, qëndrimi i neglizhencës së qytetarëve ndaj trashëgimisë kulturore.

Ata duhet të jenë udhëzuesi ynë për veprim në çdo rast. Në këtë mënyrë, bukuria e kryeveprave nga institucionet do të derdhet në rrugë, në natyrë – do të njihet në pas-tërtinë, harmoninë, respektimin e rregullave, kujdesin dhe joshkatërrimin e gjithçkaje që krijojmë si një e mirë e përbashkët. Përmes shoqërimit, njerëzit krijojnë marrëdhënie reciproke relativisht të qëndrueshme të respektit, duke mësuar dhe praktikuar karakteristikat e tyre, por edhe karakteristikat e kulturave të tjera.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Disa njerëz në Maqedoninë e Veriut u pëlqen të praktikojnë joga dhe meditim, dhe dihet që këto aftësi dhe teknika shpirtërore janë tipike për kulturat e Lindjes së Largët. Ekzistojnë shumë shembuj të përzierjes së kulturave, krijimi i traditave kulturore në mënyrën e jetesës që më parë ka qenë specifike vetëm për një rajon ose popull të veçantë. Llojet e ndryshme të përshëndetjeve, dietave, zakoneve, ritualeve, mënyrës së veshjes, muzikës dhe fushave tjera të jetës, në botë dhe në vendin tonë, sot janë aq të ndërthurura mes veti sa që i japin një dritë të re civilizimit modern. Diversiteti e bën botën dhe jetën të lumtur dhe interesante, duke zbuluar të ndryshëm nga vetja na bën të jemi të afërt, të interesuar për t'u kujdesur për të tjerët ashtu siç e vlerësojmë të veten.

- Nëse dhe çka keni pranuar si pjesë e përditshmërisë suaj nga kulturat e tjera?

Hulumtoni!

Për mënyrën e përshëndetjes në kultura të ndryshme, zakone, mënyrën e ushqimit, vendet e jetesës, çfarë enë përdorin për ushqim, pastaj bëni një poster shkollor, ose një gazetë muri.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktivitet 1:

Aktiviteti i projektit:

Me ndihmën e mësuesit/es të arsimit edukimit qytetar dhe në bashkëpunim me Komunën, gjeni një vend në komunën tuaj ku janë shpërndarë mbeturinat dhe riorganizojini atë në një mini-kopsht me lule.

Aktivitet 2:

Mësoni (në më shumë gjuhë të cilat folen në komunitetin tuaj) fjalë për bisedë të përgjithshme: "Përshëndetje!", "Si e keni emrin?", "Sa vjeç jeni?", "Në cilën shkollë shkoni?".

Mendohuni se cilat përfitimet e të folurit më shumë gjuhë.

Zbuloni se çfarë është e përbashkët për kultura të ndryshme dhe me ndihmën e të cilave vlera nga kulturat e ndryshme duhet të arrihet bashkëpunimi?

PËRKATËSIA NDAJ KOMUNITETIT

- Avansimi i vetëdijes qytetare mund ta rikthejë besimin e qytetarëve për t'i kapërcyer problemet dhe sfidat e shoqërisë moderne.
- A mund të veçoni disa probleme në komunitet?
- Gjeni një problem/sfidë që dëshironi ta zgjidhni.

PËRFITIMET NGA TË JETUARIT NË KOMUNITET

Që nga lindja, ne i përkasim ndonjë komuniteti. Nën komunitet nënkuptojmë një grup njerëzish që kanë diçka të përbashkët, siç janë karakteristikat e përbashkëta (gjinia, moshë, përkatësia etnike), qëllimet e përbashkëta ose që jetojnë në të njëjtën vendndodhje gjeografike. Komunitetet zakonisht kanë norma të vendosura dhe bazuar në ato norma mundësohet mbijetesë e tyre.

Ne të gjithë marrim vendime të caktuara në komunitetet tona. Për shembull, në familje – ne marrim pjesë se kush çfarë detyrimi do të ketë, kush do t'i hedhë mbeturinat, kush do të shkojë në dyqan, kush do të përgatisë ushqimin, kush do të mbajë higjienën dhe ne zakonisht e bëjmë atë në mënyrë spontane, vullnetarisht me qëllim që të avansojmë bashkësinë tonë – familjen. Çdo qytet në vendin tonë ka qeverinë e tij të zgjedhur nga qytetarët për të marrë vendime të rëndësishme dhe dokumente për bashkëjetesën tonë. Poashtu ekzistojnë edhe shoqata qytetare të formuara nga qytetarë.

Së bashku, ata duhet të përpiqen për një cilësi më të mirë të jetës për qytetarët, të ndihmojnë të varfërit dhe refugjatët, të shpëtojnë kafshë, të kontribuojnë në mbrojtjen e mjedisit etj. Përveç përfitimeve që anëtarët e komunitetit kanë prej tyre, ata gjithashtu mund të kontribuojnë në mënyrë aktive në përparimin dhe zhvillimin e komunitetit të tyre. Shtysa për përmirësimin e komunitetit vjen kur individë ose grupe janë të pakënaqur ose nuk pajtohen me kushte, rregulla, norma ose situata të caktuara të vendosura nga komuniteti.

Për shembull, nëse në komunitetin tuaj lokal nuk ka një kënd lojërash, atëherë banorët e atij komuniteti mund t'i sugjerojnë qeverisjes lokale (kryetarit të komunës) të organizojë një kënd lojërash. Në këtë qëllim mund të ndihmojnë edhe organizata joqeveritare me të cilat ata së bashku do të përgatisin planin.

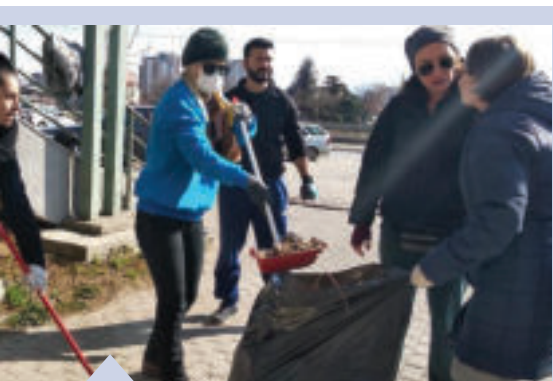

Secili prej nesh duhet të jetë i përgjegjshëm dhe të marrë pjesë aktivisht në punën e komunitetit tonë për të siguruar kushte më të mira dhe një jetë më të mirë.

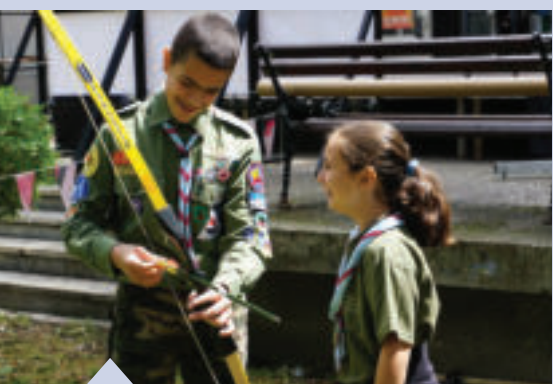
Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Lexoni për ndonjë shoqatë të caktuar, vizitoni një shoqatë në qytetin tuaj dhe zbuloni se çfarë lloj shoqate është. Zbuloni nëse shoqata është duke zbatuar ndonjë projekt. Bisedoni dhe shkruani një raport!

Në konsultim me arsimtarin, vizitoni vetqeverisjen lokale në vendin ku jetoni. Pas vizitës, përshkruani se si funksionon komuniteti juaj lokal.

Aksion i vullnetarëve për pastrimin e qytetit të Shkupit

Skaut - vullnetarë gjatë realizimit të ushtrimit

Vullnetarët duke mbledhur letër të vjetër

ÇFARË DO TË THOTË TË JESH NJË QYTETAR AKTIV?

Unë përfshihem dhe bëj mirë në komunitetin tim!

Aktivizmi nënkupton fillimin dhe kryerjen e veprimeve në përputhje me idenë tonë, qëndrimin tonë ose nevojën tonë. Përfshin shumë aktivitete ose projekte të ndryshme, nga aktivitete të vogla lokale (për shembull, pastrimi dhe rregullimi i një ndërtese ose shkolle), deri te aktivitete në nivelin kombëtar ose ndërkombëtar. Ne duhet të inicojmë aktivitete për ndryshim. Aktivizmi, ndër të tjera, nënkupton edhe marrjen e mbështetjes nga njerëzit me të njëjtin mendim, prezantimin publik të veprimit, krijimin e broshurave ose reklamave, organizimin dhe kryerjen e veprimeve.

- Është koha për ide – Çfarë më vjen në mendje kur dëgjoj fjalën “vullnetarizëm”?
- Çfarë është vullnetarizmi?

Vullnetarizmi është një aktivitet vullnetar në të cilin vullnetarët investojnë përpjekje dhe kohë për të ndihmuar dikë ose për të bërë diçka të mirë për shkollën ose komunitetin e tyre. Personi që vullnetarisht ndihmon quhet vullnetar. **Vullnetari** nuk kërkon kompensim për ndihmën e ofruar. Vullnetarizmi nxit kuptim për situatën e njerëzve të tjerë dhe mënyrës së tyre të jetesës dhe u mundëson atyre të fitojnë përvoja të ndryshme. Duke marrë pjesë në aktivitete të ndryshme vullnetare, ju takoni miq të rinj, fitoni njohuri të reja dhe mësoni diçka të re.

Gjatë vullnetarizmit, ju mund të mësoni shumë nga vullnetarët e tjerë dhe të kaloni kohën tuaj të lirë në një mënyrë interesante dhe cilësore.

Për shembull, nëse ndonjëherë keni marrë pjesë ose keni organizuar një fushatë vullnetare të mbledhjes së librave për Bibliotekën e Klinikës së Fëmijëve, atëherë edhe ju keni qenë vullnetarë/e. Kur vullnetarizoni, ju bëni mirë edhe për veten edhe për të tjerët.

Ju mund të vullnetarizoni në vende të ndryshme, të tilla si shoqata, ngjarje sportive ose kulturore, duke ndihmuar bashkëmoshatarët nga shkolla, duke strehuar kafshë të braktisura, kopshte botanike ose zoologjike. Ju gjithashtu mund të vullnetarizoni për një sërë aktivitete të tilla si: pastrimi i mjedisit jetësor ose sigurimi i ndihmës humanitare për të varfërit (mbledhja e ushqimit, artikujve higjienikë për refugjatët ose fëmijët që jetojnë në jetimore).

Vullnetarizoni në shkollë ku mund të organizoni një aksion për përpunimin e mjeteve ndihmëse mësimore ose të filloni një aksion për të parandaluar dhunën tek të rinjtë dhe për të promovuar tolerancën. Ju gjithashtu mund të vullnetarizoni në ndonjë jetimore ose shtëpi pleqsh, ku mund të bëni urime për festat. Është e rëndësishme të mbani mend se ju mund të vullnetarizoni ku të dëshironi, por gjithmonë të shoqëruar nga një person i rritur.

Hulumtoni, për shembull, përse është i rëndësishëm Robert Baden-Powell

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Maja, Fatimja, Bojani dhe Arbeni janë anëtarë të Kryqit të Kuq. Ata paketojnë në kuti artikuj për nevoja themelore.

Mendoni:

- Pse i përgatisin wo të ndihmonit dikë?
- Çfarë hapash do të ndërmarrin më tej?
- A keni ndonjë ide se si ju do të ndihmonit dikë?

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Zbatoni një sondazh: “Në shkollën time do të doja të ndryshoja...” dhe prezantoni atë në një takim të komunitetit të nxënësve. Përmbledhni rezultatet e sondazhit dhe përcaktoni aktivitetin prioritar. Bëni një plan veprimi në përputhje me udhëzimet e mëposhtme:

Çfarë është e urgjente dhe e nevojshme për të përmirësuar në shkollë?

Kush mund të sugjerojë ide dhe të ndihmojë në kapërcimin e ndonjë situatë në shkollë?

Si mund të kontribuoni vetë ju për të realizuar ndryshimet?

Në çfar mënyre ka kontribuar situata aktuale në paraqitjen e nevojës për ndryshim?

A do të përmirësojë ndryshimi cilësinë e jetës në shkollë dhe si mund të ndikojë ai në vetëbesimin dhe suksesin e nxënësve?

Aktiviteti 2:

Mos u bëj mbeturinë!!

Njihuni me punën e vullnetarëve nga “Mos u bëj mbeturinë!” dhe “Reago, mos injoro!” dhe mendo nëse do t’i mbështesësh veprimet e tyre. Pse “po” ose pse “jo”? Shpjegoni përgjigjen tuaj. Kush përfiton nga puna e tyre vullnetare? A janë shembujt e tillë të veprimeve vullnetare ekologjike më të zakonshëm në komunitetin tuaj ose shembujt e sjelljes jo-ekologjike?

BASHKËPUNIM DHE LIDHSHMËRI NË KOMUNITET

DIVERZITETI DHE MULTIKULTURALIZMI

Në secilën kulturë ka bashkësi të ndryshme etnike dhe anëtarët e tyre duhet të ushqejnë idetë e barazisë dhe drejtësisë. Në këtë mënyrë, realizohen të drejtat dhe mundësitë e barabarta për zhvillim të barabartë të kulturave të ndryshme dhe bashkësive etnike. Nëse disa kanë kushte më të mira për zhvillim, në krahasim me të tjerët, besimi mund të përkeqësohet, mund të lindin konflikte dhe marrëdhëniet e ndërsjella mund të prishen.

Vlera të tilla si toleranca dhe drejtësia janë një kusht për bashkëjetesën e kulturave të ndryshme në një **shoqëri multikulturore**. Një dialog i plotë midis përfaqësuesve të kulturave të ndryshme nuk është i mundur pa respektimin e ndërsjellë të vlerave dhe normave. Një kusht i rëndësishëm për zhvillimin e shoqërisë moderne janë marrëdhëniet e mira ndëretnike. Paqja dhe mirëkuptimi midis anëtarëve të kulturave të ndryshme, si dhe stabiliteti i të gjithë shoqërisë, varen, në një masë të madhe, nga suksesi në zgjidhjen e problemeve të tyre.

Njerëzit në komunitet, nuk mjafton vetëm të jetojnë pranë njëri-tjetrit, por të kenë **respekt dhe pranim** të ndërsjellë me njëri-tjetrin. Ata duhet të bashkëpunojnë, shoqërohen, të kontribuojnë në arritjen e qëllimeve të përbashkëta nga të cilat do të përfitojnë të gjithë së bashku. Gjendja dhe ndjenja e përkatësisë në një komunitet të caktuar quhet bashkësi.

*Shoqërim me piktorët –
Vladimir Simeonov, Mensur
Bojda dhe Gligor Çemerski*

*Shuplakat e lidhura – simbol i
unitetit*

„Marsh për tolerancë e personave me aftësi të kufizuara“

Ndërsa, koncepti mbi bashkëjetesën nënkupton kujdesin, ndihmën dhe krijimin e bashkëpunimit ndëretnik dhe ndërkulturor si bazë për një jetë më të mirë.

Një jetë më e mirë do të thotë përparim shoqëror përmes përvetësimit të njohurive, aftësive, vendeve të punës, pagave më të mira, kujdesit shëndetësor, mbrojtjes së mjedisit jetësor, respektimit të të drejtave dhe lirive të njeriut. Duke ndërtuar një kulturë të tolerancës dhe bashkëjetesës, ne ndërtojmë një shoqëri për të gjithë ose një shoqëri në të cilën të gjithë qytetarët do të kenë të njëjtat të drejta, përgjegjësi dhe mundësi.

Kultura e tolerancës dhe bashkëjetesës krijon një vlerë të qëndrueshme, dhe ajo është paqja. Kultura e paqes dhe bashkësisë gjithnjë na afron, pavarësisht urrejtjes dhe përçarjeve që i ndajnë njerëzit.

Fëmijë nga bashkësi të ndryshme etnike në Maqedoninë e Veriut krijojnë së bashku në një ngjarje

Në përbërjen e shumicës së shoqërive moderne, jetojnë njerëz me kombësi të ndryshme, breza, grupe etnike, religjione dhe të tjera. Kjo shkakton parqitjen e një fenomeni të quajtur multikulturalizëm. **Multikulturalizmi** mund të ekzistojë vetëm në një shoqëri e cila njeh diversitetin si një nga vlerat e saj thelbësore. Nga jeta e përbashkët e njerëzve me tradita të ndryshme kulturore në një shoqëri, lind nevoja për fqinjësi të mirë dhe bashkëpunim midis tyre.

Njerëzit ndryshojnë në qëndrimet dhe besimet e tyre, dhe kjo shumëllojshmëri nuk është një disavantazh por një avantazh i jetës shoqërore.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Në një shoqëri demokratike multikulturore, respektimi i tolerancës është sinonim për bashkëjetesë. Çdo fyerje, përbuzje dhe gjuhë urrejtjeje, në lidhje me anëtarët e grupeve të ndryshme etnike, janë të papranueshme.

Debatoni në temën: *A duhet të dënohen ata që përdorin gjuhë urrejtjeje ose fyerje, për arsye etike dhe të dënohen me ligj?*

Një karakteristikë e rëndësishme e shoqërisë së sotme multikulturore është përfshirja – procesi i rritjes së pjesëmarrjes së të gjithë qytetarëve në jetën e shoqërisë, dhe mbi të gjitha ata që kanë vështirësi në zhvillimin fizik dhe intelektual. Ky është një proces kompleks i përfshirjes dhe qasjes që do t'ju mundësojë të gjithëve të marrin pjesë në mënyrë të barabartë në jetën publike. Çelësi i përfshirjes së suksesshme është që të gjitha palët të punojnë në mënyrë aktive për të arritur rezultatin e dëshiruar.

Republika e Maqedonisë së Veriut është një shoqëri multikulturore. Si çdo shoqëri moderne, e cila përballet me identitete të ndryshme kulturore të anëtarëve të saj, edhe shoqëria jonë është një shoqëri multikulturore në përbërjen e saj etnike. Kjo do të thotë që qytetarët kanë mënyra të ngjashme, por edhe të ndryshme të jetesës, sipas vlerave të tyre, gjuhës, traditës, zakoneve ose botëkuptimit të tyre.

Shoqëria e Maqedonisë së Veriut përbëhet nga maqedonas, shqiptarë, serbë, romë, turq, boshnjakë, vllahë dhe të tjerë që jetojnë së bashku, bashkëpunojnë, miqësohen, për dekada dhe shekuj. Kultura të ndryshme kanë qenë gjithmonë të ndërthurura në hapsirat tona.

Çashia e Vjetër në Shkup është një vend ku respektohen monumente të ndryshme kulturore

Për shembull, gjatë 24 orëve, më 6 gusht 2016, në Shkup, ranë 92.9 litra për metër katror shi, dhe gjatë dy orëve të para nga fillimi i stuhisë kishte më shumë se 800 bubullima. Stuhia dhe uji i rrëmbyeshëm shkaktuan përmytje, rënie të pemëve dhe shtëpitë mbetën pa energji elektrike në vendbanimet si Çento, Stajkovc, Smilkovc dhe Haraçinë. Qytetarët nga i gjithë vendi, pavarësisht nga përkatësia etnike, të koordinuar nga Kryqi i Kuq, Shtabi i Krizave dhe institucionet përkatëse, në ditët në vijim u solidarizuan për të mbledhur ndihma më të nevojshme për viktimat. Duke vepruar kështu, ata dhanë një shembull praktik të miqësisë, ndihmës, sakrificës dhe bashkëjetesës.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1

Vizitoni Çarshinë e Vjetër në Shkup me prindërit ose mësuesit tuaj dhe zbuloni çfarë ndërtesash ka dhe nga cila periudhë datojnë. Filloni nga Galeria Kombëtare Hamami Daut Pasha. Eksploroni çfarë ka qenë ajo para se të bëhej galeri dhe çfarë do të thotë fjala hamam?

Intervistoni ndonjë person më të moshuar në çarshi për bashkëjetesën në të kaluarën midis hebrenjve, të krishterëve dhe myslimanëve, e cila është zhvilluar këtu. Pastaj bëni një krahasim të bashkëjetesës në çarshi sot. Nëse nuk jeni në gjendje të vizitoni Çarshinë e Vjetër në Shkup, merrni informacione nga burime të ndryshme, libra, revista, monografi, internet!

Aktiviteti 2

A është shkolla juaj e përfshirë në projektin: Integrimi ndëretnik në arsim? Nëse jeni të përfshirë, bashkërenditni aktivitetet që keni zbatuar deri më tani. Pastaj, sugjeroni aktivitete të ardhshme të cilat dëshironi t'i përmbushni. Raportoni ato tek drejtori dhe shërbimi pedagogjik!

AKTIVITETE PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJEN E PROBLEMEVE

Aktiviteti 1

“Zgjidhje për problemet e vjetra në komunitet”

- Mendoni për ndonjë problem që ekziston në shkollën tuaj ose vendin ku jetoni. Çfarë mund të bëni për ta bërë jetën më të mirë në komunitetin tuaj? Krijoni një plan veprimi se si mund të kontribuoni në shkollën tuaj dhe komunitetin në të cilin jetoni!

10 këshilla për veprim të suksesshëm:

1. Zgjedhni një problem.
2. Hetoni problemin.
3. Renditni të gjitha zgjidhjet e mundshme për problemin e zgjedhur.
4. Zgjidhni mënyrat për të zgjidhur problemin. Bëhuni kreativ.
5. Gjeni njerëz me ide të njejtë, bashkëpunëtorë dhe mbështetje.
6. Bashkëpunoni me mediat dhe reklamoni veprimin tuaj. Kërkoni mbështetje publike.
7. Gjeni se kush nuk pajtohet me propozimin tuaj. Diskutoni dhe përpiquni të kuptoni mendime të ndryshme.
8. Zhvilloni një plan veprimi dhe përpunoni të gjithë hapat që do të ndërmerri.
9. Vlerësoni veprimin tuaj. A është ai i suksesshëm? Si mund të ishte më i suksesshëm?
10. Vazhdoni përpara dhe mos u dorëzoni! Reagoni, mos injoroni!

Aktiviteti 2

Filloni një aktivitet: “Banka për ushqim”, me të cilin do të mblidhni ushqim dhe do të shpërndani ushqime për organizatat bamirëse të cilat merren me çështjen e urisë. Gjeni një mënyrë për të vepruar në hotele dhe restorante, ushqimi i tepërt që u mbetet t’a ruajnë dhe t’a dhurojnë për të pastrehët ose të sëmurët. Platforma “Retweet vakët” mund t’ju ndihmojë në realizimin e aktivitetit.

PYETJE NGA NJËSIA MËSIMORE

- A keni vullnetarizuar ndonjëherë? A ka vullnetarizuar dikush nga familja juaj? Për çfarë arsye? Shkruani për përvojën tuaj si vullnetar.
- Çfarë është bashkëjetesa dhe çfarë është bashkësia? Jepni një shembull të bashkëjetesës!
- Pse është Republika e Maqedonisë së Veriut një shoqëri multikulturore dhe çfarë është ajo që konfirmon se ekziston bashkëjetesa në të? Argumentoni përgjigjen!
- Çfarë është ajo në jetën tuaj të përditshme që mund të quhet si rezultat i ndikimit të një kulture tjetër?
- Si çfarë është ndikimi i kulturave të ndryshme, nëse njerëzit nga një kulturë, pranojnë karakteristikat e një kulture tjetër në jetën e tyre të përditshme?

KONCEPTE

Pranimi – pranimi, përkujdesja për dikë për një kohë; sigurimi i strehimit;

Respekti – shprehja e respektit për dikë ose diçka;

Diversiteti – larmi, nuk ka ngjashmëri;

Komuniteti – një bashkësi njerëzish ose shoqërisht, organizatash, institucionesh në tërësi, për arsye dhe qëllime të caktuara;

Marrëdhëniet – pozicioni, relacioni me njëri-tjetrin, reciprociteti, lidhshmëria mes njerëzve;

Individët – individë, persona të caktuar.

Vullnetarizmi – angazhim vullnetar i një individi ose grupi në mënyrë që të sigurojë një shërbim për një popullatë të caktuar;

Vullnetar – një person i cili punon vullnetarisht ose falas për zhvillimin personal.

Tolerancë – durim ndaj atyre që ndryshojnë nga ne;

Bashkëjetesa – jetesa së bashku, jetesa në një komunitet;

Përbashkët – gjendja dhe ndjenja e përkatësisë në një komunitet të veçantë.

Bashkëpunimi – puna me të tjerët për një qëllim të përbashkët;

Multikulturë – ekzistencë, shfaqje të më shumë formave të jetës kulturore në një mjedis shoqëror.

QYTETARI DHE SHOQËRIA

- ROLI I QYTETARIT NË SHOQËRI
- ZHVILLIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT
- LLOJET E TË DREJTAVE DHE PËRGJEGJËSIVE
- TË DREJTAT E FËMIJËVE
- STEREOTIPET, PARAGJYKIMET DHE DISKRIMINIMI

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- përshkruani rolet dhe sjelljet e ndryshme të qytetarëve në shoqëri dhe të analizoni vlerat e një shoqërie demokratike;
- të shpjegoni shfaqjen dhe ndikimin e faktorëve të ndryshëm për zhvillimin e të drejtave të njeriut;
- të vlerësoni se si të drejtat e njeriut promovojnë një shoqëri demokratike dhe të kontribosh në avancimin e tyre;
- diskutoni rolet dhe sjelljet e ndryshme të qytetarëve në jetën e përditshme;
- të dalloni dhe analizoni lloje të ndryshme të të drejtave dhe përgjegjësive në shoqëri;
- njihni të drejtat tuaja dhe të shpjegoni nevojën për të mbrojtur të drejtat e fëmijëve;
- të shpjegoni kuptimin dhe kontributin e luftimit të diskriminimit, stereotipave dhe paragjyqimeve.

NJËSIA MËSIMORE 3

ROLI I QYTETARIT NË SHOQËRI

*Votojmë për përfaqësuesit
e parlamentit studentor*

KONCEPTI QYTETAR

Qytetar është njeriu me liri, të drejta dhe përgjegjësi në bashkësinë shoqërore, që do të thotë se ai mund të votojë, të marrë pjesë në shoqata dhe iniciativa qytetare, të punojë, të paguajë taksa, t'u bindet ligjeve dhe të gëzojë të gjitha të drejtat dhe liritë e parashikuara në Kushtetutën e shtetit.

Në shoqërinë e Maqedonisë së Veriut jetojnë qytetarë të kombësive, feve, ngjyrës të lëkurës, status pronësor, arsim, të ndryshme dhe ngjajshëm. Qytetarët mund të jetojnë në qytete, fshatra, vendbanime. Pavarësisht nga dallimet ndërmjet tyre, ata kanë të njëjtat të drejta dhe detyrime – që do të thotë se ata janë plotësisht të barabartë. Askush nuk duhet të jetë i privilegjuar ose mbi të tjerët dhe askush nuk duhet të jetë i pabarabartë ose nën të tjerët. Askush nuk duhet të jetë mbi ligjin, që do të thotë se ligjet nuk duhet të mos vlejné për ndonjë.

Qytetarët zgjedhin se si do të jetë bashkësia e tyre, nëse ata do të zgjedhin një qeveri të përgjegjshme që do të miratojë ligje për të mirën e të gjithë qytetarëve. Është përgjegjësi e qeverisë të mbrojë të drejtat dhe liritë e qytetarëve, në mënyrë që ata të ndjehen të sigurt dhe të mbrojtur. Qytetarët duhet të marrin pjesë në qeveri duke votuar në zgjedhjet parlamentare dhe lokale, në referendum (përcaktim publik), që do të thotë pjesëmarrje

në jetën e përbashkët dhe mundësia për të mbrojtur të drejtat e tyre. Qytetarë të përgjegjshëm janë ata që ushtrojnë të drejtat e tyre dhe përmbushin detyrimet ose detyrat e tyre në shoqëri. Për shembull, ata qytetarë që shkojnë në qendrat e votimit ose marrin pjesë në ndonjë formë të organizimit qytetar japin një mesazh të qartë për atë se kush dhe si ata duan të qeveris në interes të të gjithëve.

VLERAT E SHOQËRISË DEMOKRATIKE

Çfarë është demokracia dhe cila është përgjegjësia në vendimmarrje?

Demokracia (demos - popull, kratos- pushtet) është një lloj rendi shoqëror në të cilin populli e ka pushtetin, respektivisht qytetarët. Djepi i demokracisë konsiderohet të jenë qytetet-shtete antike, nga të cilët më e zhvilluara ishte demokracia Athinase në periudhën e shekullit V para erës sonë. Në demokraci, nuk qeveriset mbi qytetarët, por në emër të qytetarëve. Qytetarët vendosin në zgjedhje se kush do t'i përfaqësojë ata dhe kush do të qeverisë për një periudhë të kufizuar dhe të përcaktuar saktësisht. Në kushte të demokracisë, të njëjtat rregulla dhe ligje zbatohen për të gjithë qytetarët. Kjo quhet barazi.

Të gjitha të drejtat dhe liritë personale të qytetarët duhet të mbrohen sepse ato janë të patjetërsueshme dhe të paprekshme, që do të thotë se të gjitha të drejtat dhe liritë u përkasin atyre që në lindje dhe askush nuk mund t'ua merr gjatë gjithë jetës së tyre. Fjala demokraci përdoret gjithashtu kur duam të përshkruajmë ndonjë situatë ku të gjithë marrin pjesë në mënyrë të barabartë në vendimmarrje. Kur themi se në ndonjë shtet, institucion ose komunitet ekziston demokracia, ne presim që të gjithë anëtarët e tij të kenë qasje të barabartë në vendimmarrje.

Pra, demokracia në shkollë është kur të gjithë nxënësit në klasat e tyre sugjerojnë një vend që duan të vizitojnë, për shembull, për të shkuar në piknik.

Ndërmjet disa lokacioneve të ofruara që kanë fituar më shumë vota, nxënësit zgjedhin përsëri duke votuar se ku është më mirë të shkohet. Në një mënyrë të ngjashme ne mund të ushtrojmë edhe aktivitetin tonë qytetar në komunitetin ku jetojmë. Duke vepruar së bashku ne mund të përmirësojmë komunitetin në të cilin jetojmë. Qytetarët mund të japin propozime në komuna, dhe pastaj brenda një periudhe të caktuar të zgjedhin zgjidhjen më të mirë për ndonjë propozim që ata kanë dhënë.

Për shembull, për të zgjidhur ndonjë problem të trafikut ose për të mbrojtur mjedisin jetësor ose për të tjera çështje të ndryshme me të cilat përballen qytetarët çdo ditë.

Qasja e qytetarëve në vendimmarrje

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

- A keni qenë ndonjëherë të përfshirë në vendimmarrje në shkollën tuaj?
- A keni votuar për dikë ose diçka në shkollën tuaj ose midis moshatarëve?
- Diskutoni me shokët tuaj të klasës nëse ata janë të përfshirë në vendimmarrje të rëndësishme për të përmirësuar kushtet e shkollës

PËRFSHIRJA E QYTETARIT NË SHOQËRI

Çdo aktivitet me të cilin qytetarët përfshihen në procesin e vendimmarrjes publike dhe që ndikon në cilësinë e jetës së tyre dhe jetës së bashkëqytetarëve të tyre, quhet pjesëmarrje qytetare.

Në një demokraci, çdo anëtar i komunitetit mundet dhe është mirë të marrë pjesë. Meqenëse demokracia nënkupton sundimin e popullit, është mirë që qytetarët të jenë të interesuar të kontribuojnë në çështje të ndryshme duke marrë pjesë në mënyrë aktive. Nëse qytetarët nuk marrin pjesë në mënyrë aktive në vendimmarrje ose në propozimin e zgjidhjeve, ata bëhen vëzhgues pasivë që presin që dikush tjetër të propozojë dhe të zgjidhë problemet për ta.

Qytetarët duke përdorur një simbol tregojnë se duan të marrin pjesë në jetën shoqërore

Qytetarët që marrin pjesë në punën e këshillit të qytetit

Pjesëmarrja aktive na jep mundësinë për të fituar aftësi se si t'u qasemi problemeve, si të dakodrohemi së bashku për të mirën e të gjithë anëtarëve të komunitetit, si të shprehim mendimin tonë, por edhe të dëgjojmë dhe respektojmë pikëpamjet e njerëzve të tjerë. Përmes pjesëmarrjes aktive, ne ushtrojmë të drejtën tonë për shprehje dhe mendim të lirë, por gjithashtu fitojmë përgjegjësinë për të marrë detyrimet për vendimet e marra. Atë që do të vendosim së bashku përmes respektimit të procedurave demokratike, duhet më pas ta zbatojmë dhe të kemi përgjegjësi nëse duam të arrijmë qëllimin dhe të kemi sukses. Kur të rinjtë nxjerrin në pah problemet, përfshihen në aktivitete, debate, diskutime, propozojnë zgjidhje, ndajnë përgjegjësi, marrin vendime në komunitetin ku jetojnë dhe studiojnë, ata praktikojnë demokracinë përmes **pjesëmarrjes rinore**.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Këtë shkallë të pjesëmarrjes mund ta gjeni në: http://www.mcgo.org.mk/pub/Vodic_za_ucenici_gragjansko_obrazovanie_MK.pdf ose në Udhëzesin për edukim qytetar në faqen 40.

Ju keni të drejtë të merrni pjesë në demokraci!

A e dini si?

Sipas Shkallës së pjesëmarrjes, përcakto cilës pjesë i takon!

Tabela 1 Shkalla e pjesëmarrjes

	SHKALLA	PËRSHKRIM	SHEMBULL NË SHKOLLË
PJESËMARRJE	Të rinjtë dhe të rriturit marrin vendime bashkërisht.	Të rinjtë japin ide, përgatisin aktivitetet dhe i ftojnë të rriturit që t'u bashkangjiten.	Nxënësit duan të kenë parking për biçikleta para shkollës. Bëjnë partneritet me shkollën dhe organizatat për të dhënë propozim dhe të kërkojnë mjete nga komuna
	Të rinjtë iniciojnë dhe udhëheqin.	Të rinjtë kanë ide dhe vendosin se si do të zbatohet projekti. Më të rriturit janë në dispozicion, japin mbështetje dhe besojnë në të rinjtë dhe në udhëheqjen e aktiviteteve nga ata.	Një grup i nxënësve marrin leje nga drejtori që të organizojnë aksion për ditën e ekologjisë. Nxënësit vendosin se cili do të jetë aksioni dhe porositë që do t'i dërgojnë; shkolla jep mbështetje.
	Të rriturit iniciojnë, vendimet i marrin bashkë me të rinjtë.	Të rriturit e japin idenë, por të rinjtë janë të përfshirë në vendimmarrjen, planifikimin dhe zbatimin e projektit.	Një arsimtar në shkollë i pyet nxënësit për ide për shënimin e ditës së drejtave të njeriut. Nxënësit rekomandojnë të ketë koncert të bendeve shkollore. Arsimtarët dhe nxënësit bashkë e përpilojnë dhe organizojnë ngjarjen.
	Të rriturit konsultohen me të rinjtë dhe i informojnë ata	Të rriturit e përpilojnë dhe zbatojnë projektin, ndërsa opinioni i të rinjve pranohet gjatë zbatimit. Të rinjtë marrin informacion kthyes për opinionet e tyre.	Komuna organizon konsultime me nxënësit për të dhënë mendime për parkun në afërsi të shkollës. Ata tregojnë se çfarë duan të ndryshojë ose të ndërtohet. Komuna i informon të rinjtë se si rekomandimet e tyre kanë ndikuar në marrjen e vendimit dhe në ndryshimet në parkun.
	Të rinjtë janë emëruar, por edhe të informuar.	Të rriturit vendosin për projektin, kurse të rinjtë e kuptojnë projektin. Të rriturit e respektojnë opinionin e tyre	Në tavolinën e rrumbullakët në shkollë ka hapësirë për dy oratorë - nxënës. Nxënësit merren vesh se cilët do të jenë përfaqësuesit dhe punojnë me të rriturit për të kuptuar se cili është roli i tyre në këtë diskutim
MOSPJESËMARRJE	Tokenizëm.	Të rinjtë marrin role të caktuara në aktivitetet, por nuk kanë zgjedhje për atë që bëjnë ose për mënyrën e pjesëmarrjes.	Shkolla duhet të ketë përfaqësuesit e tyre në konferencë me institucione, arsimtar dhe nxënës. Arsimtari vetë zgjedhë nxënësin/nxënësen për konferencën, i/e cili/a nuk merr informacione për çfarë të përgatitet ose nuk ka kohë që të konsultohet me bashkënxënësit tjerë për mendimet e tyre.
	Dekorim.	Të rinjtë marrin rol, por në nivel të kufizuar dhe nuk kanë rol në vendimet.	Në shkollë organizohet ngjarje, që tërësisht është e përgatitur nga të rriturit. Nxënësit marrin fanella që duhet t'i mbajnë dhe tekst për recital, por nuk kanë informacion se për çfarë organizohet ngjarja.
	Manipulim.	Të rriturit kanë autoritet të plotë dhe mund ta keqpërdorin fuqinë. I përdorin idetë dhe votat e të rinjve për dobi personale.	Shkolla dëshiron të organizojë kremtimin e gjysmëmaturës në një hotel. I fton nxënësit në takim që të diskutojnë se ku duan të jetë kremtimi. Ndonëse nxënësit kanë qëndrim tjetër, shkolla mbetet në propozimin e parë dhe thotë se është marrë vesh me nxënësit.

Janë paraqitur tetë shkallë të përfshirjes së fëmijëve dhe të rinjve. Në shkallë, niveli më i lartë i pjesëmarrjes për një çështje është kur të rinjtë e iniciojnë këtë çështje, dhe e zgjidhin atë së bashku me të rriturit, ndërsa niveli më i ulët i pjesëmarrjes së të rinjve është kur ata janë të ftuar të marrin pjesë në një projekt, por nuk kanë informacione ose ndikim të vërtetë mbi vendimet dhe rezultatet e tyre.

Aktiviteti 2:

Përgatitni një tryezë – T!

Cilat janë rolet e qytetarëve në shoqëri dhe si është sjellja e tyre në shembuj konkretë?

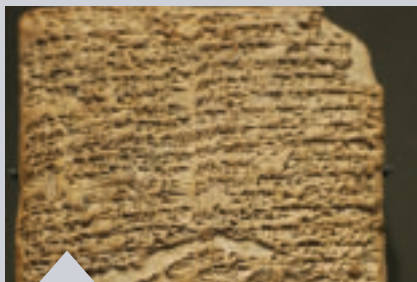

Pasi të keni përgatitur tabelën – T, diskutoni mbi shembujt e shkruar!

ZHVILLIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT

Njeriu – pjesëtar i species homo sapiens, burrë, grua ose fëmijë, personalitet

Të drejtat – ajo që është e caktuar ose e lejuar për njeriun, liritë që i ka të garantuara

Kanuni i Hammurab-it në Babiloni (Iraku i sotëm, 1760 p.e.s.) ishte akti i parë juridik i shkruar i vendosur nga mbreti i Babilonisë.

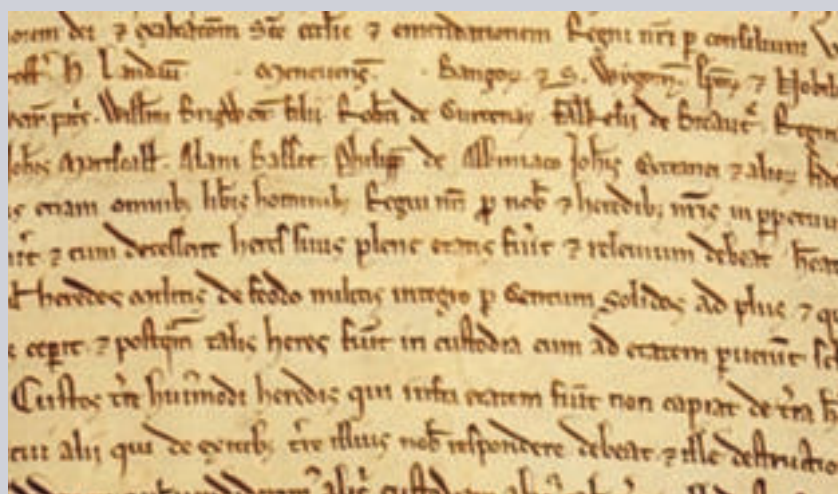

Karta e Cyrus (Irani i sotëm, rreth vitit 570 p.e.s.), miratuar nga Cyrus, mbreti i Persisë, pas pushtimit të Babilonisë.

TË DREJTAT E NJERIUT

Në kohët antike nuk ekzistonin të drejta të njeriut, të cilat zbatoheshin për të gjithë njerëzit në mënyrë të barabartë, por kishte ide dhe nevoja për të theksuar dëshirën për liri, shprehje të lirë ose barazi. Në antikitet, shumë filozofë kanë folur dhe shkruar për lirinë dhe skllavërinë, për drejtësinë, për barazinë. Të gjitha shoqëritë në atë kohë ishin diskriminuese nga këndvështrimi i sotëm. Nëse njerëzit ishin të lirë, të pasur ose meshkuj, atëherë ata ishin në “anën e duhur” dhe për ta vlenin të drejtat të jenë të mbrojtur. Njerëzit që ishin të skllavëruar dhe të shpallur si rob mund të shiteshin, bliheshin, torturoheshin, vriteshin, për ta nuk kishte të drejta njerëzore. Në shekullin e Vjetër ka shembuj të dokumenteve të shkruara, me të cilët sundimtarë individualë përgjatë historisë kanë miratuar ligje për të mbrojtur disa të drejta të njeriut.

Rëndësia e të drejtave për të gjithë qytetarët u theksua në fund të shekujve XVIII dhe XIX. Në 1789, Franca rrëzoi mbretin dhe themeloi Republikën e parë Franceze. Asambleja Kombëtare e Republikës miratoi “Deklaratën për të Drejtat e Njeriut dhe Qytetarit”. Deklarata përfshin pikëpamjet e edukatorëve dhe enciklopedistëve të mëdhenj si Voltaire, Montesquieu dhe Rousseau. **Deklarata** tronditi sistemin politik dhe ligjor të monarkisë dhe i definoi të drejtat e njeriut si: lirinë, pronësinë, sigurinë, të drejtën për të kundërshtuar shtypjen dhe të drejtën për fenë.

Një dokument i rëndësishëm nga fillimi i shekullit të 13-të për mbrojtjen e disa të drejtave të njeriut është "Magna Carta Libertatum" ose Karta e Madhe e Lirisë. Ajo u soll në Angli në 1215.

Sistemi i privilegjeve aristokratike dhe i të drejtave të trashëgimisë i cili ekzistonte në monarki u zëvendësua nga parimi i barazisë së të gjithë qytetarëve para ligjit.

E drejta romake është baza për njohjen e disa "të drejtave natyrore" të njeriut. Gjatë shekujve XVII dhe XVIII në Europë, shumë filozofë shkruanin për «të drejtat natyrore» të jetës, pronës dhe lirisë. Këto të drejta natyrore u regjistruan me shkrim në Anglinë e shekullit të XVII-të përmes një dokumenti që shërbeu si bazë për të drejtat e njeriut të garantuara më vonë me kushtetutë.

Ideja e të drejtave natyrore do të thotë që të drejtat janë të lindura, të fituara që në lindje dhe u përkasin individëve sepse ato janë qenie njerëzore. Ideja që të drejtat natyrore duhet t'u japin njerëzve të drejta ligjore, u pranua dhe përfshi në ligjet e disa vendeve në botë.

Deklarata franceze e të drejtave të njeriut dhe qytetarit

DEKLARATA UNIVERSALE

Arsyet e miratimit të Deklaratës Universale

Të drejtat e njeriut asnjëherë nuk kanë qenë të kërcënuara aq sa ishin gjatë Luftës së Dytë Botërore. Nazistët dhe aleatët e tyre vranë 55 milion njerëz, u shkaktuan dëme të mëdha materiale, qytete të tëra u rrafshuan për toke, njerëzit u zhvendosën nga shtëpitë e tyre, duke përfshirë shumë fëmijë. Në ato ngjarje të tmerrshme, u shkelën të gjitha rregullat e Konventave të Gjenevës për trajtim human të civilëve dhe ndërtesave civile. Në Luftën e Dytë Botërore, pas "shfarosjes" dhe zhvendosjes brutale të popujve nga shtetet naziste dhe fashiste, vuajtën edhe popujt që jetonin në territorin e sotëm të Maqedonisë së Veriut.

Eleanor Roosevelt shfaq për herë të parë Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut

"Holokausti paraqet vrasjen e afërsisht 6 milion hebrenjve nga nazistët dhe bashkëpunëtorët e tyre. Në periudhën midis invazionit gjerman të Bashkimit Sovjetik në verën e 1941 dhe përfundimit të Luftës në Europë në maj të vitit 1945, Gjermania naziste dhe bashkëpunëtorët e saj u përpoqën të vrisnin çdo anëtar të popullit hebre nën sundimin e tyre. Duke qenë se diskriminimi nazist kundër hebrenjve filloi me ardhjen e Hitlerit në pushtet në janar të vitit 1933, shumë historianë e konsiderojnë këtë datë si fillimin e epokës së Holokaustit. Hebrenjtë nuk ishin viktimat e vetme të regjimit të Hitlerit, por ata ishin i vetmi grup që nazistët u përpoqën ta shkatërronin plotësisht."
Yad Vashem, Jeruzalem, Izrael

Analizoni shembujt e dhënë dhe diskutoni për shkeljet e të drejtave të njeriut.

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, ekzistonte një plan për të asgjësuar plotësisht popullin hebre. Holokausti është një term i përdorur për të shënuar krimin më të madh, gjenocidin, në të cilin u vranë gjashtë milion hebrenj, prej të cilëve 1.5 milion ishin fëmijë. Viktimat e Holokaustit ishin gjithashtu edhe romët, njerëzit me aftësi të kufizuara fizike dhe intelektuale, të burgosurit, homoseksualët dhe të tjerë, të vrarë në një numër të madh. Në mënyrë që të shfarosnin plotësisht dhe masovikisht hebrenjtë, u ngritën kampe përqendrimi me komora gazi, në të cilat viktimat u mbytën dhe më pas u dogjën.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Më 11 mars 1943, të gjithë hebrenjtë nga territori i sotëm i Maqedonisë së Veriut u arrestuan dhe më pas në tre raste, 98 përqind e tyre u dëbuan. Një pjesë shumë e vogël e popullsisë hebreje arriti t'i shpëtonte dëbimit. 7.144 hebrenj nga Maqedonia e Veriut u dëbuan nga Manastiri, Shkupi, Shtipi (në atë kohë shumica e hebrenjve jetonin në këto tre qytete) në kampin e përqendrimit Treblinka, prej të cilëve nuk mbijetoi asnjë.

Gjenocidi i romëve, ose Holokausti i romëve – i njohur gjithashtu si Porajmos (Pharrajimos-shfarosja) dhe Samudaripen (vrasje masive) – ishte një përpjekje e regjimit nazist në Gjermani dhe aleatëve të saj gjatë Luftës së Dytë Botërore për të kryer gjenocid ndaj popullit rom në Europë.

Historianët vlerësojnë se ndërmjet 220.000 dhe 500.000 romë u vranë nga nazistët dhe bashkëpunëtorët e tyre – 25% deri në mbi 50% të 1 milion romëve në Europë në atë kohë. Një studim më i hollësishëm nga Ian Hancock zbuloi se numri i të viktimave është rreth 1.5 milion.

BOTËS I DUHEJ NJË NDRYSHIM!

Ngjarjet e Luftës së Dytë Botërore janë ato që vunë të drejtat e njeriut në qendër të vëmendjes së bashkësisë ndërkombëtare. Kombet e Bashkuara (OKB) u krijuan në 1945 me qëllim për të bashkuar popujt e botës dhe për të krijuar kushtet për ndërtimin e paqes, bashkëpunimin dhe prosperitetin mes të gjitha kombeve. Kombet e Bashkuara, të udhëhequra nga qëllime humanitare, e shpallën promovimin dhe avansimin e të drejtave të njeriut si objektivin e saj kryesor. Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut u miratua nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara më 10 dhjetor 1948. Ajo përbëhet nga 30 anëtarë që garantojnë të drejtat civile, politike, ekonomike, sociale dhe kulturore të njerëzve, pa varësisht nga kombësia e tyre, feja, gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, statusi i pronës, gjuha, moshë. U miratuar si një shprehje e vullnetit të mirë dhe një rekomandim për të gjitha shtetet demokratike për të përfshirë dhe mbrojtur në Kushtetutat e tyre të gjitha të drejtat themelore të njeriut si vlera më e **madhe** demokratike.

Ky dokument është baza për shumë konventa të mëvonshme të cilat e rregullojnë mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Është karta e parë e të drejtave të njeriut në histori që shpall të drejtat dhe liritë e njeriut për të gjithë njerëzit në botë, pa diskriminim. Meqenëse i dedikohet të gjithë njerëzve në botë, ka një domethënie universale. Deklarata thekson se qëllimi themelor i Kombeve të Bashkuara është të shpëtojë brezat e ardhshëm nga tmerret e luftës dhe të "riafirmojë besimin në të drejtat themelore të njeriut, në dinjitetin dhe vlerën njerëzore, në të drejtat e barabarta të burrave dhe grave".

Më vonë, bashkësia ndërkombëtare miratoi një numër të madh instrumentesh kryesive ligjore për të mbrojtur më sigurtë parimet e Deklaratës.

Në vitin 1950, në bazë të Deklaratës Universale u miratua **Konventa Europiane** për të Drejtat e Njeriut. Me nënshkrimin e kësaj Konvente, shtetet nënshkruese bien dakord dhe angazhohen të respektojnë të drejtat e njeriut të garantuara nga Konventa. Zbatimi i të drejtave të Konventës në shtetet nënshkruese mbikëqyret nga Komisioni Europian i të Drejtave të Njeriut dhe Gjykatës Europiane për të Drejtat e Njeriut në Strasbur. Republika e Maqedonisë së Veriut e ka nënshkruar Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut në 1997. Nëse ndonjë e drejtë e shtetasve të vendeve nënshkruese shkelet, ata mund të drejtohen në Gjykatën e Strasburit.

Dëbimi i hebrenjve nga Maqedonia e Veriut në kampin Treblinka

Gjenocidi ndaj Romëve, grumbullimi i Romëve për ekzekutim

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

- Sa respektohen të drejtat e njeriut në shkollë?

• Plotësoni tabelën më poshtë të cilën do ta gjeni në linkun vijues:
http://www.mcgo.org.mk/pub/Vodic_za_ucenici_gragjansko_obrazovanie_MK.pdf ose në Udhëzuesin për Arsim Qytetar në faqen 48.

- Mbledhni pikët që i keni dhënë secilës pyetje për të llogaritur në total "temperaturën e përgjithshme të të drejtave të njeriut" në shkollën tuaj. "Temperatura e të drejtave të njeriut" totale në shkollën time është _____.
- Temperatura më e lartë = 40 "gradë e të drejtave të njeriut" = të drejtat e njeriut në shkollë respektohen plotësisht.
- klasës, krahasoni përgjigjet e pyetjeve dhe diskutoni për dallimet gjatë vlerësimit nga ana e nxënësve të ndryshëm. Mbledhni rezultatet e të gjithë nxënësve për secilën deklaratë dhe përcaktoni se cilat deklarata janë vlerësuar më së paku pikë. Mendoni se si mund të përmirësohej gjendja.

1. Përgatitni një letër me propozime për masat dhe aktivitetet që do t'ia paraqisni deri te shërbimi profesional, ose:
2. Organizoni një debat/diskutim me shërbimet profesionale dhe nxënësit, në të cilin do të diskutoni për masa.

Aktiviteti 2:

- Shpjegoni pse është e nevojshme dhe e dobishme për qytetarët që të respektojnë të drejtën e secilit komunitet etnik për të përdorur gjuhën e tyre në procesin arsimor?
- Jepni shembuj të tjerë në të cilët mbrohen të drejtat e njeriut në Republikën e Maqedonisë së Veriut?
- Shprehni mendimin tuaj nëse procesi i avansimit të të drejtave të njeriut duhet të përfundojë me miratimin e Deklaratës Universale ose të Konventës Europiane, ose a duhet që procesi të vazhdojë pa u ndalur? Pse?

Aktivitete gjatë orës

Matja e „temperaturës së të drejtave të njeriut“ në shkollën time“

Më poshtë ka dhjetë deklarata që kanë të bëjnë me ty dhe shkollën tënde. Lexoje secilën fjalë dhe vlerëso/nto se sa e përshkruan saktë ajo shkollën tënde. Gjatë të menduarit, merri parasysh edhe nxënësit, arsimtarët, shërbimin profesional (pedagog, psikolog, etj.) dhe të punësuar tjerë në shkollë (p.sh. pastreues). Mbledhi notat për të fituar rezultatin përfundimtar.

Shkalla e pikëzimit

1	2	3	4	NS
Asnjëherë (Jo/Nuk është e saktë)	Rrallë	Shpesh	Gjithmonë (Po/Saktë)	Nuk jam i/e sigurt

Deklarata	Pikë
1. Shkolla ime është vend ku ndjehem i/e mbrojtur dhe i/e sigurt.	
2. Të tjerët e respektojnë hapësinë time personale dhe gjërat që më takojnë.	
3. Unë jam i/e lirë t'i shpreh qëndrimet dhe bindjet e mia pa pasur frikë se do të jem i/e diskriminuar.	
4. Në shkollën time kam mundësinë të marrë pjesë në aktivitete kulturore dhe aty respektohen identiteti im kulturor, gjuha dhe vlerat.	
5. Shkolla ime ka rregullore dhe procedura që kanë të bëjnë me diskriminimin dhe ato i zbaton në raste të incidenteve.	
6. Kur paraqiten konflikte në shkollë, tentojmë t'i zgjidhim në mënyrë paqesore dhe me bashkëpunim.	
7. Shkolla ime i pranon nxënësit, arsimtarët, administratën dhe të punësuarit tjerë që vijnë prej bashkësive dhe kulturave të ndryshme, duke përfshirë edhe njerëzit që nuk janë lindur në këtë shtet.	
8. Në shkollën time askush nuk është i ekspozuar ndaj nënçmimit ose denimeve.	
9. Të gjithë në shkollën time kanë mundësinë për të marrë pjesë në vendimmarrjen demokratike për përpilimin e procedurave dhe rregullave të shkollës.	
10. Në shkollën time unë e marrë përparësi për të siguruar mjedis në të cilin nuk do të ushtrohet diskriminim ndaj njerëzve.	

LLOJET E TË DREJTAVE TË NJERIUT

“Të gjitha qeniet njerëzore lindin të lira dhe të barabarta në dinjitet dhe të drejta. Ata janë të pajisur me arsye dhe ndërgjegje dhe duhet të trajtojnë njëri-tjetrin në frymën e përkatësisë universale njerëzore”, Neni 1. i Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut.

ÇKA PARAQESIN TË DREJTAT E NJERIUT

Të drejtat e njeriut janë të drejta dhe liri themelore që i përkasin çdo individ në botë, nga lindja deri në fund të jetës. Të drejtat na përkasin pavarësisht se nga vijnë, në çfarë besojmë ose si zgjedhim të jetojmë jetën. Të drejtat e njeriut bazohen në vlera universale si dinjiteti, barazia, drejtësia, respekti dhe pavarësia.

Ato na mbrojnë. Ato mund të shkelen, por nuk mund të shkatërrohen.

Të drejtat e njeriut na trajtojnë të gjithëve njësoj: të pasur dhe të varfër, burra dhe gra, të moshuar dhe të rinj, të bardhë dhe të zi. Ata na mundësojnë respekt dhe na detyrojnë të respektojmë njerëzit e tjerë. Të gjithë ne kemi të drejtë për jetë, liri, siguri dhe për të përmbushur nevojat themelore të ujit, ushqimit, strehimit, pa marrë parasysh në cilin vend jetojmë, si e kemi familjen, racën, ngjyrën e lëkurës, gjininë, fenë, besimet politike, origjinën kombëtare dhe shoqërore, orientimin seksual, edukimin ose ndonjë status tjetër. Këto janë të drejta që i përkasin çdo individ, me vetë faktin se ai ose ajo janë qenie njerëzore.

Të drejtat e njeriut janë parime, ose dispozicione, se të gjithë njerëzit janë të barabartë në të drejta, pavarësisht nga dallimet personale ose që u përkasin grupeve të ndryshme.

Pamundësimi i përmbushjes së nevojave themelore nuk është fer dhe paraqet shkelje e të drejtave të njeriut. Mos harroni!

VLERAT KRYESORE MBI TË CILAT BAZOHEN TË DREJTAT E NJERIUT

Dy nga vlerat kryesore që qëndrojnë në themelin e idesë së të drejtave të njeriut janë dinjiteti dhe barazia njerëzore. Të drejtat e njeriut mund të kuptohen si përcaktimi i standardeve themelore që janë të nevojshme për një jetë dinjitoze.

Ato janë universale për faktin se u përkasin të gjithë njerëzve në mënyrë të barabartë. Shumë vlera të tjera të ngulitura në të drejtat e njeriut mund të nxirren nga këto dy vlera themelore, për shembull: liria, respekti, mosdiskriminimi, toleranca, drejtësia dhe përgjegjësia. Pse janë të rëndësishme këto vlera?

Liria: sepse vullneti i lirë njerëzor është një pjesë e rëndësishme e dinjitetit njerëzor. Detyrimi të bëjmë diçka kundër vullnetit tonë, e poshtëron njeriun.

Respekti për të tjerët: sepse mungesa e respektit për dikë, do të thotë mosrespektim i individualitetit dhe dinjitetit të dikujt.

Mbrojtja nga diskriminimi: sepse barazia në dinjitetin njerëzor do të thotë që ne nuk duhet t'i vlerësojmë njerëzit në bazë të përkatësisë së tyre.

Toleranca: sepse intoleranca tregon për mosrespektim të diversitetit, dhe mbrojtja e barazisë midis njerëzve nuk nënkupton uniformitet.

Drejtësia: sepse njerëzit janë të barabartë si anëtarë të racës njerëzore, ata meritojnë të trajtohen me drejtësi.

Përgjegjësia: sepse respektimi i të drejtave të të tjerëve shkakton përgjegjësi për vetë veprimet tona.

Të drejtat e njeriut duhet të respektohen, avansohen dhe zgjerohen në përputhje me nevojat dhe kushtet në të cilat njerëzit jetojnë në shoqëritë moderne.

Për t'i mësuar më lehtë të drejtat e njeriut, ato do t'i hulumtojmë, sipas grupeve në të cilat janë ndarë:

E drejta për jetë

E drejta për arsim

GJENERATA E PARË E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Disa të drejta nga gjenerata e parë e të drejtave të njeriut, u shfaqën gjatë shekujve XVII dhe XVIII dhe bazoheshin kryesisht në kërkesat civile dhe politike të qytetarëve. Qëllimi i këtyre të drejtave ishte të ndikonin në politikat që prekin të gjithë qytetarët në shoqëri, por edhe ajo që duhej të kufizohej pushteti i sundimtarëve. Në luftën për këto të drejta ishin dy ide themelore: liria personale dhe mbrojtja e individëve nga ngacmimet nga ana e shtetit. Gjenerata e parë e të drejtave të njeriut, shpesh herë të referuara si të drejta "blu", ka të bëjë me lirinë dhe pjesëmarrjen në jetën politike. Nga natyra e tyre, ato në thelb janë të drejta qytetare dhe politike. Disa nga të drejtat më të rëndësishme që hyjnë në këtë grup janë: e drejta për jetë, barazia para ligjit, liria e fjalës dhe shprehjes, liria e asociimit, e drejta për një gjykim të drejtë, prezumimi i pafajësisë - që do të thotë se çdo person është i pafajshëm derisa gjykata të provojë të kundërtën, liria e fesë, e drejta e privatësisë dhe e drejta e votës. E drejta për të votuar do të thotë që çdo njeri ka të drejtë të zgjedh. Përmes votimit në zgjedhje, qytetarët vendosin se kush do t'i përfaqësojë ata, dhe gjithashtu, çdo qytetar mund të kandidojë për çdo funksion publik në vend.

Këto të drejta tradicionalisht janë konsideruar si të drejtat më të rëndësishme të njeriut. Por, a është kështu, do ta shohim më poshtë, kur do t'i shpjegojmë grupet e tjera të të drejtave.

GJENERATA E DYTË E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Gjenerata e dytë e të drejtave të njeriut ka të bëjë me të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore të njeriut. Ato garantojnë trajtim të barabartë për qytetarë të ndryshëm. Të drejtat ekonomike dhe sociale përfshijnë të drejtën për punësim në kushte fer dhe të favorshme, të drejtën për ushqim, standard të mirë jetese, strehim, të drejtën për pension për të moshuarit dhe personat me aftësi të kufizuara, kujdesin shëndetësor si dhe sigurimet sociale dhe ndihmën sociale për të papunët.

Të drejtat ekonomike tregojnë për faktin se një nivel i caktuar minimal i sigurisë materiale është i domosdoshëm për dinjitetin njerëzor, si dhe faktin që mos pasja e punësimi ose strehimit mund të jetë denigruese. Ashtu si të drejtat e gjeneratës së parë, edhe këto të drejta u morën parasysh në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut dhe në Kartën Sociale Europiane të Këshillit të Europës. Këto nganjëherë quhen të drejta "të kuqe". Ato vendosin detyrim ndaj qeverisë për t'i respektuar, promovuar dhe përmbushur ato.

Shteti duhet të krijojë kushte që qytetarët të jenë në gjendje të punësohen, të fitojnë, të kenë akses në arsim, shtëpinë e tyre. Këto të drejta kanë të bëjnë me mënyrën se si njerëzit jetojnë dhe punojnë. Ato bazohen në idetë e barazisë dhe qasjes në të mirat themelore sociale dhe ekonomike, shërbimet dhe mundësitë.

Të drejtat sociale, ekonomike dhe kulturore janë të nevojshme për pjesëmarrjen e plotë në shoqëri, kujdesin shëndetësor, privatësinë dhe mbrojtjen ndaj diskriminimit.

Të drejtat kulturore i referohen "stilit të jetës" kulturore. Këtu përfshihen edhe të drejtat autoriale me të cilat krijuesit mbrojnë veprat e tyre shkencore, letrare dhe artistike. Ato gjithashtu përfshijnë të drejtën për pjesëmarrje e lirë në jetën kulturore të komuniteteve më të vogla dhe të drejtën për arsimim.

Të drejtat kulturore janë të nevojshme për komunitetet më të vogla në shoqëri për të ruajtur kulturën e tyre të veçantë: për shembull, e drejta për mosdiskriminim dhe mbrojtje të barabartë ligjore.

E drejta për votë

E drejta për punë

E drejta për kujdesin shëndetësor

E drejta për zhvillimin kulturor

GJENERATA E TRETË E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Gjenerata e tretë e të drejtave të njeriut janë ato të drejta që shkojnë përtej të drejtave qytetare dhe shoqërore. “Të drejtat e njeriut të gjeneratës së tretë” quhen gjithashtu “të gjelbërta” – **të drejtat ekologjike**. Ato përfshijnë të drejtat grupore dhe kolektive, e drejta e vetëvendosjes, e drejta për zhvillim ekonomik dhe shoqëror, e drejta për një mjedis të shëndetshëm, e drejta e resurseve natyrore, e drejta e komunikimit, e drejta e pjesëmarrjes në trashëgiminë kulturore, e drejta e barazisë mes gjeneratave dhe qëndrueshmëria. Solidariteti është një ide themelore për gjeneratën e tretë të të drejtave, duke përfshirë të drejta të tilla si e drejta për zhvillim të qëndrueshëm, paqë dhe mjedis i shëndetshëm jetësor. Në pjesën më të madhe të botës, në kushte të varfërisë ekstreme, luftërat, mjedisi jetësor dhe katastrofat natyrore nënkuptojnë stagnimin e të drejtave të njeriut. Për këtë arsye, shumë njerëz ndien nevojën për të njohur një kategori të re të të drejtave të njeriut. Këto të drejta duhet të sigurojnë kushte të përshtatshme për shoqëritë, veçanërisht në vendet në zhvillim për të siguruar të drejtat e njohura tashmë të gjeneratës së parë dhe të dytë. Përgjegjësia për mbrojtjen e të drejtave të gjeneratës së tretë është qëllimi i bashkësisë ndërkombëtare, jo vetëm i shteteve.

E drejta për resurserse natyrore – Amazoni

Ekzistojnë shqetësime se është e pamundur të garantohen këto të drejta.

Për shembull, kush duhet të jetë përgjegjës për sigurimin e paqes në Siri ose Lindjen e Mesme, ose mbrojtjen e pyjeve të shiut në Amazon nga shkatërrimi, ose të ndërmerr veprime të duhura kundër ndryshimeve klimatike.

Të drejtat e njeriut janë:

UNIVERSALE: ato u përkasin të gjithë individëve sepse janë njerëz dhe secili i zotëron në mënyrë të barabartë.

TË PATJETËRSUESHME: nuk mund t'i humbasim, ashtu siç nuk mund të pushojmë të jemi qenie njerëzore.

TË PANDASHME: ato kanë vlefshmëri të njëjtë, substancialisht të lidhura dhe nuk mund të perceptohen veçmas nga njëra-tjetra.

1. Shkruani fjalët "njerëzore" dhe "të drejta". Nën fjalën "njerëzore" shënoni me rradhë cilat vlera duhet të ketë një person? Për shembull: "ndershmëria", "solidariteti".

2. Çfarë mendoni për faktin se nevojitet të mbrohen, përforcohen dhe zhvillohen këto vlera njerëzore? Shpjegoni pse keni zgjedhur pikërisht ato vlera. Për shembull: "arsimi", "miqësia", "familja e dashur".

3. Renditni fjalët që mendoni se e përshkruajnë fjalën "të drejta".

4. Mundohuni të bëni një përkufizim të të drejtave të njeriut nga fjalët që keni shkruar nën të dy termat.

5. Diskutoni se si e keni përshkruar termin "të drejtat e njeriut".

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Zgjidhni një rast të shkeljes së të drejtave të njeriut, nëpërmjet diskutimit për atë ose gjeni ndonjë artikull në gazetë ose jepni një shembull personal. Analizoni rastet e shkeljeve të të drejtave të njeriut.

- Identifikoni argumentet kryesore në një rast nga mediat në lidhje me të drejtave të njeriut.
- Vlerësoni argumentet nga këndvështrimi i vlefshmërisë dhe rëndësisë së çështjes.

Aktiviteti 2:

- Diskutoni çështjen në vijim!

S.S. punoi për 5 vjet në një fabrikë tekstili. Ka një fëmijë që ka probleme shëndetësore. Për këto arsye, ajo ndonjëherë duhet të mungojë në punë dhe të merr pushim mjekësor. Pronarët e fabrikës e pushuan nga puna me arsyetimin se ajo mungonte shumë dhe kishin nevojë për një punëtoare që nuk do të përdorte pushim mjekësor. Pasi u pushua nga puna, ajo ngriti një padi në gjykatë duke deklaruar se kishte mbetur pa mjete për ekzistencë. Në rast të një procesi gjyqësor, merrni parasysh cilat të drejta i janë shkeullur S.S. dhe të diskutoni mbi vendimin e gjykatës. Jepni mendimin dhe argumentet tuaja se si do të vendosnit nëse do të ishit në rolin e gjyqtarit.

TË DREJTAT E FËMIJËS

- A kanë fëmijët të drejtat e tyre?
- A e dini kujt t'i drejtoheni nëse të drejtat tuaja janë shkelur?

Prindërit/kujdestarët dhe mësuesit tuaj kanë për detyrë t'ju ndihmojnë dhe t'ju mbrojnë, sepse fëmijëria dhe edukimi juaj duhet të jenë të lumtur dhe pa bren-ga.

„Konventa për të drejtat e fëmijës“ u miratua më 20 Nëntor 1989.

20 Nëntori shënohet si Dita e të Drejtave të Fëmijëve. Mos harroni!

Të drejtat e mia dhe tuajat – këto janë të drejtat tona!

Fëmijët që në lindje fitojnë të drejta të caktuara, të quajtura si të drejta të njeriut. Të drejtat e njeriut janë të garantuara për çdo qenie njerëzore. Ato janë të patjetër-sueshme, që do të thotë se nuk mund t'i merren askujt.

Të drejtat e fëmijëve janë të veçanta sepse fëmijët kanë të drejtë për mbrojtje të veçantë. Ato janë të shënuara në „Konventën për të drejtat e fëmijës“. Ky është dokumenti i parë ndërkombëtar për mbrojtjen e të drejta-ve të fëmijëve në botë. Të drejtat e fëmijëve vlejnë për të gjithë personat nën 18 vjeç. Është e rëndësishme të njihni të drejtat tuaja. Të drejtat e fëmijëve ju mbrojnë juve dhe bashkëmoshatarët tuaj. Të gjithë keni të drejta të njëjta!

Nëse e drejta juaj shkelet, gjithmonë kërkoni ndihmë!

RËNDËSIA E KONVENTËS PËR TË DREJTAT E FËMIJËS

„Konventa për të drejtat e fëmijës“ u miratua në 1989 nën kujdesin e Kombeve të Bashkuara. Miratimi i saj është rezultat i një procesi të gjatë, i cili filloi gjysmë shekulli para se të paraqitej zyrtarisht propozimi për hartimin e këtij dokumenti ndërkombëtar për të drejtat e fëmijëve. Ky dokument përfshin në një vend të gjitha të drejtat e njeriut që i dedikohen posaçërisht fëmijëve. Konventa është marrëveshja më e rëndësishme ndërkombëtare për të drejtat e fëmijëve dhe shërben si bazë për rregullimin e mëtejshëm të të drejtave të fëmijëve. Ky dokument ndërkombëtar deri më tani është nënshkruar nga shumica e vendeve në botë. Gjithashtu, vendi ynë ka nënshkruar këtë dokument. Konventa parashikon të gjitha të drejtat e fëmijëve, si dhe kush duhet t'i mbrojë ata dhe si. Të drejtat e garantuara nga Konventa për të Drejtat e Fëmijëve janë të pandashme.

Parimet themelore të Konventës janë:

- E drejta për jetë, mbijetesë dhe zhvillim;
- E drejta për mbrojtje nga diskriminimi;
- E drejta për të respektuar mendimet/pjesëmarrjen;
- Interesat më të mira të fëmijëve.

Respektimi i parimeve është një parakusht për të gëzuar të drejtat e fëmijëve. Konventa synon të mbrojë fëmijën si një qenie e barabartë njerëzore. Nga shtetet kërkohet që të përmbahen nga diskriminimi i fëmijëve dhe të sigurojnë realizimin e plotë të të drejtave të fëmijëve. Konventa i sheh fëmijët si persona juridikë. Konventa promovon idenë se fëmijët janë persona me të drejta të cilat duhet të respektohen:

1. Promovon pjesëmarrjen e fëmijës në procesin e vendimmarrjes për çështje që e prekin atë sipas moshës dhe pjekurisë së tij (duke marrë parasysh familjen dhe shoqërinë në tërësi);
2. Konventa e potencon të drejtën e fëmijëve për t'u mbrojtur nga të gjitha format e abuzimit, dhunës dhe veprimeve që kërcënojnë të drejtat e tyre;
3. Konventa parashikon gjithashtu të drejta që sigurojnë kushte për rritjen dhe zhvillimin e duhur të fëmijës.

Sigurisht, ka nxënës me nevoja të veçanta në shkollën tuaj, studentë nga familje me të ardhura të ulëta, studentë që nuk e kuptojnë mirë maqedonishten ose shqipen, ose kanë vështirësi në të mësuar. Të gjithë ata i përkasin grupeve të cenueshme të fëmijëve. Bëhuni mbështetja e tyre, ndihmoni ata!

Të drejtat e fëmijëve mund të nxisin shumë aktivitete që mund të ndihmojnë nxënësit nga grupet e cenueshme. Grupet e cenueshme të fëmijëve përfshijnë fëmijë që jetojnë në zona të largëta, fëmijë delikvent, fëmijë viktimë dhe dëshmitarë të dhunës. „Konventa për të drejtat e fëmijës“ dhe ligjet e Republikës së Maqedonisë së Veriut, mbron kategoritë e cenueshme të fëmijëve.

Kujdesi për grupet më të cenueshme – Mos harroni „Konventën për të drejtat e fëmijës“!

Një vajzë, ëndrra e së cilës është të jetë balerinë dhe të merr pjesë në një shfaqje gjithëpërfshirëse të baletit

KONVENTA PËR TË DREJTAT E FËMIJËS

neni 13

Fëmija ka të drejtën e lirisë së shprehjes që përfshin edhe lirinë për të kërkuar, marrë dhe dhënë informacione dhe ide të të gjitha llojeve, pavarësisht nga kufijtë, qoftë me gojë ose me shkrim, përmes shtypit, artit ose ndonjë medium tjetër sipas zgjedhjes së fëmijës. Ushtrimi i kësaj të drejte mund të jetë subjekt i kufizimeve të caktuara, por vetëm ato të përcaktuara me ligj dhe që janë të nevojshme:

(a) Për shkak të respektimit të së drejtës ose reputacionit të të tjerëve; ose

(b) Për mbrojtjen e sigurisë kombëtare ose të rendit publik ose të shëndetit publik ose moralit.

neni 14

Shtetet e respektojnë të drejtën e fëmijës për lirinë e mendimit, ndërgjegjes dhe fesë. Shtetet anëtare i respektojnë të drejtat dhe detyrat e prindërve, dhe nëse është rasti i tillë edhe kujdestarët ligjorë për ta drejtuar fëmijën në ushtrimin e të drejtave të tij ose të saj që është në përputhje me zhvillimin e aftësive të tij/saj. Liria e shprehjes së fesë ose besimit mund t'u nënshtrohet vetëm kufizimeve të tilla që përcaktohen me ligj dhe janë të nevojshme për mbrojtjen e publikut, sigurisë, rendit, shëndetit ose moralit ose të drejtat dhe liritë themelore të të tjerëve.

neni 15

Shtetet Anëtare njohin të drejtat e fëmijës për lirinë e asociimit dhe lirinë e tubimit paqësor.

E drejta themelore e fëmijëve është e drejta për të luajtur

Fëmijët kujdesen për oborrin e shkollës

TË DREJTA DHE DETYRIME

Fëmijët kanë të drejta, por edhe përgjegjësi në familje, shkollë dhe komunitetin më të gjerë. Ata duhet t'i gëzojnë të drejtat e fëmijëve, por gjithashtu duhet të përmbushin përgjegjësitë e tyre për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm dhe të suksesshëm më vonë në jetë.

Nëse një fëmijë dëshiron të ketë një kafshë shtëpie në shtëpinë e tij, a duhet ai të ketë përgjegjësi ndaj saj?

Disa njerëz, për fat të keq, nuk janë pronarë të përgjegjshëm dhe nuk kujdesen si duhet për kafshët e tyre të shtëpisë. Disa madje i braktisin. Kafshët e neglizhuara, të abuzuara, të braktisura dhe të plagosura, merren në kujdesin e qytetarëve të përgjegjshëm si individë ose shoqata. Ata shpesh ndihmojnë në adoptimin e kafshëve shtëpiake. Ligji për mirëqenien e kafshëve na detyron të kujdesemi për kafshët shtëpiake dhe nevojat e tyre dhe të mos rrezikojmë kafshë ose njerëz të tjerë. Për pronarët e papërgjegjshëm, Ligji parashikon masa të caktuara dhe gjobitje.

Të drejta dhe detyrime

Në shkollën tuaj, ju me siguri keni vërejtur që në hyrje është vendosur një dokument i quajtur Rregullat e Shtëpisë. Rregullat e sjelljes mund t'i gjeni edhe në të gjitha objektet tjera publike: ndërtesa, qendra shëndetësore, muze, kinema, teatro, hotele. Për shembull, dispozitat e Rregullave të Shtëpisë në një ndërtesë ofrojnë udhëzime për jetesën e përbashkët. Këto rregulla ekzistojnë për të qenë të sigurt të gjithë qiramarrësit në ndërtesë. Rregullat e Shtëpisë përcaktojnë se si duhet të trajtojmë qiramarrësit e tjerë dhe vetë ndërtesën. Ndonjëherë, disa qiramarrës nuk i ndjekin rregullat e rëna dakord. Nëse fqinji juaj dëgjon muzikë në orët e vona të natës, ju nuk do të mund të flini. Cilën të drejtë ua shkel? A është fqinji i përgjegjshëm ndaj të tjerëve?

A ekzistojnë rregulla të quajtura rregulla shoqërore ose norma shoqërore? Këto rregulla përshkruajnë sjellje të pranueshme. Mosrespektimi i rregullave parashikon ndëshkime.

Çdo e drejtë nënkupton përmbushjen e ndonjë detyrimi/përgjegjësie.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

1. Cilat janë anët e mira dhe të këqija për mbajtjen e së kafshëve shtëpiake?

2. Cilat janë përgjegjësitë e pronarit?

3. Cilat janë të drejtat dhe përgjegjësitë e të gjithë anëtarëve të familjes?

4. Nëse keni një kafshë shtëpiake, ndani përvojat tuaja me shokët e klasës.

- Vizitoni një shoqatë për mbrojtjen e kafshëve shtëpiake ose bashkohuni në aktivitetet e tyre.
- Hetoni mënyrat me të cilat kafshët i ndihmojnë të sëmurët ose invalidët.
- Me ndihmën e mësuesit, hartoni broshura për mbrojtjen e kafshëve.
- Bëni një galeri fotografish të kafshëve shtëpiake së bashku me shokët tuaj të klasës.
- Eksploroni mundësi të ndryshme për përkujdesjen e kafshëve shtëpiake. Për çka janë të ngjashme dhe për çka ndryshojnë?

Ne duhet të ushqejmë dashurinë dhe kujdesin për kafshën tone të preferuar që në moshë të vogël

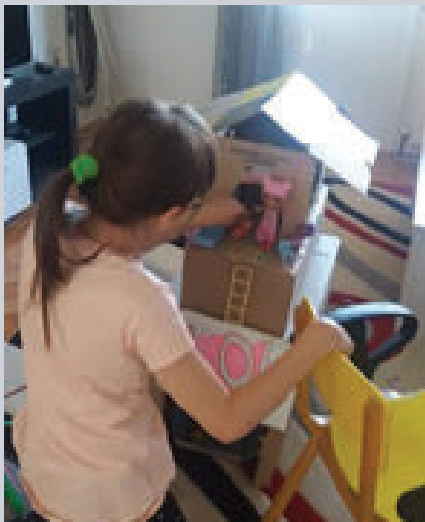
Në Europë është krijuar Rrjeti European i Ombudsmanëve për Fëmijë.

Një fëmijë në rolin e ombudsmanit për fëmijë

Një fëmijë viktimë e dhunës, e drejta e të cilit për interesat më të mirë është shkelur

Krijimi i lodrave dhe shtëpive të kukullave, krijimtaria e një fëmije me vështirësi

MBROJTJA E TË DREJTAVE TË FËMIJËVE

Prindërit (kujdestarët) kanë një rol të veçantë në mbrojtjen e të drejtave të fëmijës sepse ata janë të parët që thirren për të siguruar mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve të tyre përmes procedurave të përshtatshme para autoriteteve shtetërore.

Shteti është i detyruar të përmirësojë mekanizmat për mbrojtjen e të drejtave të fëmijës. Shteti është i detyruar të miratojë ligje dhe rregulla të përshtatshme që do të mbrojnë fëmijët.

Organi më i rëndësishëm në mbrojtjen e të drejtave të fëmijës është Qendra për Punë Sociale, si organi kryesor për kujdestari. Gjykata, nga ana tjetër, merr vendime për të realizuar mbrojtjen e të drejtave të fëmijës.

Policia ka rol në mundësimin e sigurisë së përgjithshme. Roli i policisë është vendimtar në parandalimin e dhunës, ose formave të tjera të shkeljes së të drejtave të fëmijës.

Prokuroria Publike duhet të luajë një rol në mbrojtjen e të drejtave të fëmijës kur bëhet fjalë për dhunë dhe kryerje të veprave penale ndaj fëmijëve.

Shkolla ka detyrimin të sigurojë respektimin e të gjitha të drejtave të fëmijës brenda procesit edukativ. Përveç organeve dhe institucioneve shtetërore, organizatat joqeveritare (shoqatat e qytetarëve) luajnë një rol të rëndësishëm në mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve përmes programeve dhe projekteve të tyre për mbrojtjen nga dhuna, shfrytëzimi, trafikimi i fëmijëve dhe të ngjashme.

Avokati i Popullit është një organ që vepron në lidhje me ankesat e qytetarëve/fëmijëve dhe i mbron të drejtat e tyre. Avokati i Popullit flet në emër të tyre dhe përpiqet të përmirësojë kushtet e tyre të jetesës.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Bëni një poster për të promovuar „Konventën për të drejtat e fëmijës“ dhe shfaqeni atë në koridorin e shkollës.

Zgjidhni 5 nene të „Konventës për të drejtat e fëmijës“ dhe përcaktoni se cilat përgjegjësi lindin nga këto të drejta.

Aktiviteti 2:

Diskutoni me moshatarët tuaj për problemet e tyre! Gjithkush ka të drejtën e arsimit dhe një shans për të patur sukses, nëse jeni me ta dhe i mbështesni ata. Shteti siguron institucione të veçanta për kujdesin ndaj fëmijëve me probleme shëndetësore ose probleme familjare. Nëse në vendin ku ju jetoni ka një shtëpi të tillë për kujdesin e fëmijëve, vizitoheni atë! Bëni diçka të mirë, le të fillojë vepra e mirë nga ju!

Nëse keni vendosur të përfshihenit, a përmbushni ndonjë detyrim qytetar me pjesëmarrjen tuaj?

- Krijoni mesazhin tuaj, shkruani një këngë ose krijoni një poster për pranimin dhe respektimin e dallimeve!

STEREOTIPE, PARAGJYKIME DHE DISKRIMINIMI

Në disa shtete, vajzave u mohohet e drejta për arsimim.

Mendohuni pse po ndodh kjo?

Çfarë na tregon ky fenomen?

Nëse një personi i rrezikohet ndonjë e drejtë ose liri për shkak të gjinisë, atëherë ne flasim për diskriminimin gjinor.

DINJITETI, PARAGJYKIMET DHE DISKRIMINIMI

Të gjithë duam të jemi të pranuar dhe të respektuar, kjo është një nga nevojat njerëzore që ne e quajmë dinjitet.

Në shkollën ose klasën tuaj mund të ketë fëmijë që nuk e pranojnë njëri-tjetrin. Disa prej tyre pikëllohen dhe tërhiqen, disa zemërohen, pastaj grinden ose përpiqen të provojnë vlerën e tyre në mënyra të padëshirueshme. Disa nxënës nuk e vërejnë problemin e tyre, dhe vazhdojnë t'i fyejnë ata, me fjalë ose sjellje. Çfarë mund të bëni për të përmirësuar këtë situatë? Ju mund të tregoni respekt për të tjerët me vëmendjen, mirësinë dhe durimin tuaj në familjen dhe shkollën tuaj.

Të gjithë njerëzit meritojnë dhe duhet të trajtohen me respekt, pavarësisht nga mosha, gjinia, raca, kombësia, feja, pasuria. Sjellja e pahijshme si fyerjet, thashethemet, dhuna fizike, shantazhi, kërcënimet, dëbimi nga grupi, dëmtimi i pronës, cenojnë dinjitetin tonë.

Susan B. Anthony është gruaja e parë që avokoi për të drejtën e votimit dhe heqjen e skllavërisë që në 1872.

Gjatë jetës së saj, ajo nuk e përjetoi që vota e grave të njëhej, por amendamenti i 19-të i Kushtetutës së Amerikës në 1920 u emërtua pas saj.

Çdo person ka të drejtën e një jete dinjitoze, qoftë i ri apo i moshuar, i sëmurë apo i shëndetshëm, i pasur apo i varfër. Kjo do të thotë që njerëzit e tjerë na pranojnë dhe na respektojnë.

- Si ta dimë nëse ata na respektojnë? Në këtë përfundim arrijmë në bazë të qëndrimit të tyre ndaj nesh: a janë ata të ndershëm, të këndshëm, besnikë, të kujdesshëm, të gatshëm për të ndihmuar, a kanë besim te ne, a na kuptojnë, a janë të gatshëm për të arritur një marrëveshje?

Gjatë përshkrimit të njerëzve, ne zakonisht udhëheqemi nga pamja fizike, veshja, sjellja ose përkatësia e tyre në një grup të caktuar (klasa, klubi sportiv, shkolla, kombësia, bashkësia fetare). Për ta bërë më të lehtë dhe më të shpejtë përshtatjen tonë në botën përreth nesh, ne i grupojmë njerëzit e tjerë në grupe ose kategori të ndryshme. Bazuar në njohuritë e një anëtarë ose më pak anëtarëve, ne i emërtojmë këto grupe me emra të veçantë dhe u atribuojmë karakteristika të ngjashme të gjithë anëtarëve. Kështu ne krijojmë **stereotype**. Kur nxjerrim konkluzione në lidhje me individë, bazuar në disa karakteristika që u kemi caktuar atyre, ose një grupi të veçantë, edhe pse nuk i njohim vërtet, ne flasim për **paragjykime**.

Paragjykimet janë qëndrime negative ndaj individëve, grupeve, popujve dhe institucioneve të caktuara, të cilat nuk bazohen në argumente faktike dhe logjike, janë rezistente ndaj ndryshimeve dhe përfshijnë emocione të forta. Stereotipet dhe paragjykimet ndikojnë në mënyrën se si sillemi dhe pranojmë sjelljen e njerëzve përreth nesh. Kini kujdes! Me stereotipet dhe paragjykimet tona për njerëzit e tjerë, ne mund t'u shkaktojmë padrejtësi të mëdha dhe t'i shkelim të drejtat e tyre njerëzore.

Veprimet negative ndaj një personi ose grupi quhen **diskriminim**.

Elisabeth Eckford, viktimitë e diskriminimit racor

Anne Frank u lind në Frankfurt, familja e saj u transferua në Amsterdam kur ajo ishte 4 vjeç për shkak të rritjes së antisemitizmit në Gjermani. Kur nazistët pushtuan Holandën, familja e saj u dëbua në një kamp përqendrimi. Disa javë para përfundimit të luftës, ajo vdiq në një kamp në Gjermani. Ditari i saj u botua pas vdekjes dhe është një përshkrim i Holokaustit dhe një lloj kryevepre e letërsisë botërore. Miliona njerëz kanë mësuar për vuajtjet e saj dhe thirrjen e saj për njerëzim.

Ju, si qenie njerëzore, keni të drejtë për dinjitetin Tuaj!

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Diskutoni me më të moshuarit për dinjitetin dhe personalitetin që ata veçanërisht e vlerësojnë dhe respektojnë. Futni shënime për atë person, fotografi dhe një artikull gazete për atë person.

Diskriminimi nënkupton çdo bërje të dallimit, shfrytëzim ose kufizim të njerëzve në bazë të përkatësisë së tyre (gjinia, raca, kombi, feja, orientimi seksual, etj.) me çka rrezikohet ose pamundësohet realizimi ose mbrojtja e të drejtave dhe lirive të tyre njerëzore.

Ti, si genie njerëzore, meritoni të jesh i vlerësuar dhe respektuar nga të tjerët! Ti, si genie njerëzore, mos harro të respektosh veten dhe të tjerët!

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

“Kape” stereotipin!

Ndërsa shikoni TV ose ndiqni ndonjë medium tjetër, “kapni” disa stereotipe ose paragjykime që i keni njohur ose i keni mbajtur nga mediat. A mund të jenë stereotipet dhe paragjykimet rrezik për dikë?

Aktiviteti 2:

Vëzhgoni sjelljen e nxënësve gjatë pushimeve të shkollës. Mundohuni të shoqërohëni me nxënës të ndryshëm nga ju dhe pastaj bisedoni me miqtë tuaj për pyetjet e mëposhtme:

- A keni hasur ndonjëherë ndonjë lloj stereotipi ose diskriminimi për shkak të ndonjë tipari tuaj të caktuar?
- Jepni një shembull të kësaj!? Çfarë mendoni për ata që sillen keq me dikë vetëm sepse ai/ajo është ndryshe nga ata? Çfarë i pengon ata? Si mund të përgjigjeni kur hasni një person që ka stereotipe ose paragjykime për ju?
- Çfarë nëse e gjithë shoqëria ka paragjykime ndaj ndonjë grupi njerëzish ose ndonjë individi?

AKTIVITETE PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJE TË PROBLEMEVE

Aktiviteti 1:

- Të mos përsëritet dhe të mos harrojmë!

Ligji i Megan-it është emri i një ligji federal dhe një emër jozyrtar për ligjet e njëpasnjëshme shtetërore në Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Ligjet u krijuan si përgjigje ndaj vrasjes së Megan Kanka, një vajzë viktimë e dhunës. Me këtë ligj të vitit 1994 mbi regjistrimin e veprave kriminale kundër fëmijëve dhe shkelësve seksual, u kërkua që shkelësit seksualë të regjistroheshin dhe të publikoheshin.

- Mendohuni: A avanson ky ligj mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve? Pse është e rëndësishme të mos fshihet shkelja e të drejtave të fëmijës?
- Njohtohuni me disa anëtarë të Konventës për të Drejtat e Fëmijëve!

Aktiviteti 2:

Aktiviteti i projektit

- Organizoni një ditë projekti nën moton: “Le të jetë dielli për të gjithë fëmijët”, në mënyrë që nxënësit e tjerë të njihen me problemet e grupeve të cënueshme të fëmijëve.
- Shkruani që t’i ndihmoni grupet e cënueshme të fëmijëve!
- Pregadituni për një shfaqje të përbashkët me ndihmën e arsimtarëve, për të ndihmuar grupet e cënueshme të fëmijëve!

Aktiviteti 3:

Disa pyetje për të diskutuar me nxënësit:

1. Përmes prizmës së të drejtave të fëmijëve, çfarë është ajo që e bën shtetin të mirë? Si sillen njerëzit në një shtet të tillë?
2. Shënoni ata për të cilët konsideroni se nuk sillen mirë dhe shkelin të drejtat e fëmijëve!
3. Çfarë mund të bëjmë, për ta bërë komunitetin në të cilin jetojmë më të mirë për të gjithë ne?

PYETJE NGA NJËSIA MËSIMORE:

- Çfarë nënkuptohet me termin qytetar?
- Cilat janë vlerat e demokracisë?
- Si mund të ndikojnë/marrin pjesë qytetarët në një shoqëri demokratike?
- Çfarë është pjesëmarrja rinore?
- Pse lindën të drejtat e njeriut dhe çka paraqesin ato?
- Cilat të drejta mbrohen me gjeneratën e parë e të drejtave të njeriut?
- Në cilin grup të të drejtave merr pjesë e drejta për arsimim?
- Pse gjenerata e tretë e të drejtave të njeriut quhet “të drejta të gjelbërta”?
- Kush është Dita Ndërkombëtare për të Drejtat e Fëmijëve?
- Cilat janë arsyet për krijimin e Deklaratës Universale?
- Çfarë ndryshimesh në raport me të drejtat e njeriut ndodhën në Deklaratën Franceze të të Drejtave të Njeriut dhe të Qytetarit?
- Si krijohen stereotipet?
- Cilat forma të të menduarit konsiderohen stereotipe dhe paragjykime?
- Si do të reagonit nëse do të ishit dëshmitarë të diskriminimit në mjedisin tuaj?
- Kush është më përgjegjës për mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve?
- A kanë fëmijët përgjegjësi në komunitet?
- Çfarë përgjegjësie ka shteti në lidhje me të drejtat e fëmijëve?
- Ku mund të drejtohen fëmijët për mbrojtjen e të drejtave të tyre?

KONCEPTE

Vlera – ajo që është domethënëse, e dëshirueshme, e vlefshme;

Deklarata – është një dokument që përmban një standard ose normë të dakorduar;

Konventa – një marrëveshje midis dy palëve që rregullon marrëdhëniet e tyre të ndërsjella juridike, politike dhe ekonomike;

Të drejtat – ajo që është caktuar ose e lejuar për njeriun, liritë që i garantohen atij;

Përgjegjësitë – detyrimi për kryerjen e ndërgjegjshme dhe të mirë të detyrës së aplikuar;

Avokati i Popullit – personi funksioni i të cilit është të mbrojtë të drejtat e qytetarit kundrejt autoritetit publik;

Të drejtat specifike të fëmijëve – të drejtat me të cilat mbrohen të drejtat e fëmijës;

Stereotipe – idetë e gabuara që mbijetojnë kundrejt të dhënave dhe fakteve;

Paragjykime – mendime dhe qëndrime negative të pasuara nga emocione që nuk bazohen në fakte;

Diskriminimi – çdo diskriminim ose kufizim dhe privim i të drejtave të njeriut për shkak të karakteristikave të tyre të identitetit.

RELIGJIONI, ARTI DHE MEDIAT NË SHOQËRINË CIVILE

- RELIGJIONI DHE SHOQËRIA
- ARTI NË SHOQËRINË CIVILE
- ROLI I MEDIAVE NË SHOQËRINË DEMOKRATIKE

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- komunikoni me pjesëtarët e religjioneve të ndryshme dhe të demonstroi shembuj të pranimi të dikujt që i përket një religjioni tjetër;
- merrni pjesë në debate në lidhje me rolin e religjionit në shoqëritë moderne;
- njihni shundin, kiçin në vepra konkrete të artit;
- prezantoni rolin e artit në shoqërinë civile;
- eksploroni qëndrimin e qytetarëve ndaj artit në shoqërinë civile përmes zhvillimit të një projekti;
- njihni rolin e medias në krijimin e opinionit publik përmes shembujve konkretë;
- analizoni mundësitë për aplikimin e mediave moderne në mjedisin tuaj në drejtim të avansimit të vlerave qytetare.

NJËSIA MËSIMORE 4

RELIGJIONI NË SHOQËRI

Duke studiuar Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, pamë që ekziston një nen që garanton të drejtën e lirisë së shprehjes fetare.

- Si do ta shpjgonit të drejtën e lirisë së shprehjes fetare?
- Pse është kjo e rëndësishme?
- A mundet që njerëzit ndonjëherë të manifestojnë mosrespektim të feve të tjera?

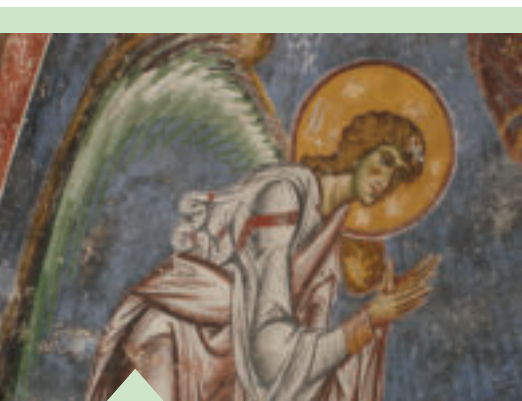
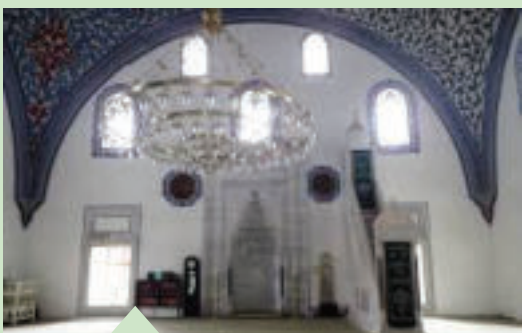

Figura e Krye Engjullit Gabriel, kisha e St. Gjergjit – Kurbinovo

Xhamia e Mustafa Pashës, Shkup

FILLET E BESIMEVE FETARE

Njeriu gjithmonë ka dashur t'i shpjegojë dukuritë në botën përreth tij. Ka dashur të zbulojë sekretin e krijimit të jetës. Këto pyetje, të vjetra sa njeriu i parë në tokë, në fillim, e bënë njeriun të kërkonte arsyet në diçka të mbinatyreshme. Njeriu nuk ndaloi së pyeturi se nga vinte dhe ku shkon. Në këtë kërkim për një përgjigje, që do të zbulonte ose shpjegonte kuptimin e ekzistencës së tij, ai krijoi idetë fetare, besimet dhe mësimet që kanë mbijetuar në botë që nga kohërat parahistorike.

Me zhvillimin e shoqërisë, u krijuan religjionet politeiste dhe monoteiste. Religjionet politeiste janë ato në të cilat njerëzit besojnë në më shumë zotëra. Religjione monoteiste janë ato në të cilat njerëzit besojnë vetëm në një Zot. Disa njerëz, nga ana tjetër, nuk besojnë në ekzistencën e Zotit ose të Hyjnive. Ata quhen **ateistë**. Njerëzit që mendojnë se ekzistenca e Zotit ose e Hyjnive nuk mund të konfirmohet ose të mohohet quhen **agnostikë**.

Religjioni zë një vend të rëndësishëm në kulturën e njeriut modern dhe bashkëkohor.

Gjithkush ka të drejtë të zgjedhë të besojë, të jetë religjioz ose jo.

A e dini sa bashkësi fetare ka në RMV? A i keni dërguar ndonjëherë mesazhe urimi për ndonjë festë fetare dikujt që i përket një religjioni tjetër nga ai i juaji?

RELIGJIONI NË SHOQËRINË CIVILE

A do të thotë liria e së shprehjes fetare njëkohësisht edhe respekt për religjionet tjera?

Të gjitha shoqëritë moderne janë multikulturore dhe multireligjioze. Kuptimi mbi të drejtat fetare të të tjerëve është një element kryesor i tolerancës. Në Republikën e Maqedonisë së Veriut jeton një popullsi me përkatësi të ndryshme fetare, por ekziston edhe një pjesë e popullsisë që nuk i përket asnjë religjioni. Një diversitet i tillë mund ta bëjë jetën tonë më interesante, për sa kohë që mund të gjejmë mënyra për të vlerësuar dallimet tona dhe për t'u shoqëruar me njëri-tjetrin. Njohja dhe pranimi i dallimeve fetare të njerëzve është një akt për të krijuar një botë të këndshme dhe paqësore.

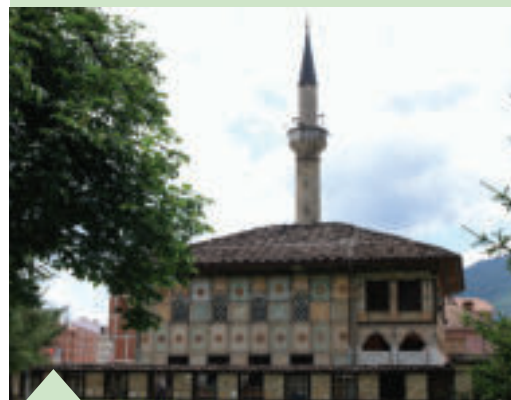
Ky diversitet është i pranishëm në shumë prej klasave në vendin tonë, ku nxënësit me përkatësi dhe besime të ndryshme fetare mësojnë së bashku, në të njëjtën kohë duke bashkëpunuar duke respektuar bindjet e të tjerëve. Përdërisa ata kanë besime, zakone dhe festa të ndryshme, ata përsëri shoqërohen mes veti.

Për shembull, përdërisa bashkësia e krishterë feston Krishtlindjen, komuniteti islamik feston Bajramin, komuniteti hebrej feston Hanukën, kurse anëtarët e religjioneve tjera festojnë festa të tjera. Secili prej tyre është i lirë të praktikojë religjionin dhe zakonet e tij.

Sot në botë ka shumë religjione nga të cilat më të mëdha në numra janë: Krishterimi, Islami, Judaizmi, Hinduizmi dhe Budizmi.

Në fotografi janë shfaqur anëtarët e komunitetit të krishterë se si i festojnë Pashkët.

Xhamia e larme në Tetovë

Çdo bashkësi fetare ka të drejtë të ketë shtëpinë e vet të lutjes

Në Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, neni 19 thotë: “Garantohet shprehja e besimit personal, lirisht dhe publikisht, individualisht ose në bashkësi me të tjerët. Liria e fesë përkrah lirinë e çdo personi publikisht ose privatisht të praktikojë religjionin ose besimin e tij, dhe gjithashtu, edhe lirinë për të ndryshuar fenë ose besimin e tij”.

Fjala “religjion” – vjen nga fjala latine *religare*, që do të thotë “të lidhet”.

Mësoni vendndodhjen e sinagogës së vjetër “Beth Yakov” në Shkup

Maqedonia e Veriut duhet të jetë krenare që është një shoqëri multi-religjioze, e cila gjithmonë ka respektuar të drejtat e të gjitha bashkësive fetare, përkatesisht të drejtën e çdo personi për të shprehur religjionin e tij.

Lexoni, reflektoni dhe bisedoni!

Jana Ivanova, 13 vjeçe, është një maqedonase etnike dhe mëson një shkollë fillore në Shkup. Teuta Zika, 13 vjeçe, është një shqiptare etnike dhe vijon të njëjtën shkollë. Ato u takuan dhe u bënë shoqe në një punëtori të përbashkët arti në vitin 2012. Ato vazhduan të shoqërohen dhe të vizitonin njëra-tjetrën.

“Në fillim nuk isha veçanërisht e interesuar të takoja njerëz të rinj. Por tani jam shumë e kënaqur që na bashkuan në punëtorinë e artit. Kjo ishte gjashtë vjet më parë. Që atëherë jemi shoqe të pandashme. “Mësuam shumë për njëra-tjetrën: për zakonet tona gjatë festave fetare, ngjashmëritë midis fesë së krishterë dhe myslimane,” tha Jana.

- Çfarë mund të mësojmë nga ky shembull?
- A zbatohen aktivitete të tilla në shkollën tuaj?
- Cilat janë përfitimet e aktiviteteve të tilla? Sugjeroni një aktivitet për bashkëpunim ndërfaqor.

Bashkëjetesa e njerëzve është e mundur vetëm nëse respektojmë tjetrin, nëse e konsiderojmë të barabartë me veten tonë dhe nëse promovojmë barazi, drejtësi dhe paqe midis njerëzve me përkatësi të ndryshme fetare. Këto janë vlera themelore për një jetë të qetë dhe të drejtë në botë. Një nga kërkesat themelore të kohës sonë është respektimi i të drejtave të njeriut, i cili përfshin të drejtën për lirinë e fesë.

Në vendin tonë, përveç Kishës Ortodokse Maqedonase, ekzistojnë: Bashkësia Fetare Islamike, Kisha Katolike Romane, si dhe Komuniteti Hebre dhe Kisha Ungjillore Metodiste. Ato janë të ndarë nga shteti dhe të barabarta para ligjit. Shteti ynë është sekular – religjioni është i ndarë nga ai. Kjo do të thotë që shteti nuk ka të drejtë të ndërhyjë në punët e kishës, dhe as kisha të ndërhyjë në punët e shtetit. Njohja e religjioneve të ndryshme i zvogëlon stereotipet, paragjykimet dhe hap mundësinë e besimit të ndërsjellë. Shoqëria civile ka përgjegjësi t’u mundësojë anëtarëve të saj të praktikojnë besimet e tyre. Ajo u garanton të gjithëve të drejtat dhe liritë e njëjta, pavarësisht nga feja/religjioni që ata kanë zgjedhur. Qytetarët e Republikës së Maqedonisë së Veriut, sipas Kushtetutës, janë të lirë të shprehin bindjet e tyre.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1: Bëni një poster!

- Zgjidhni një komunitet fetar nga rrethina juaj dhe bëni një poster. Posteri duhet të përmbajë fakte interesante rreth religjionit që keni përzgjedhur, festave, zakoneve, ritualeve, veshjeve, vendeve të adhurimit dhe të ngjashme.

Diskutoni mbi besimet tuaja fetare.

Sa e njihni religjionin që përfaqësoni?

Cilat janë ngjashmëritë dhe ndryshimet midis religjioneve që i paraqitët?

Aktiviteti 2:

Mendoni dhe përpiquni të shpjegoni pse ka nevojë për mirëkuptim dhe komunikim të mirë midis anëtarëve të religjioneve të ndryshme!?

- Çfarë mendoni për shoqërinë në të cilën jetoni? A e bën atë më të pasur fakti që është multireligjioze? A zhvillohet dialogu ndër fetar në të?
- Realizoni një bisedë 2 minutëshe para shokëve të klasës në temën: “Besime të Ndryshme – Pasuri e Madhe”

Aktiviteti 3:

- Vizitoni:

Kishë, xhamia ose sinagogë. Shkruani një tekst të shkurtër.

ARTI NË SHOQËRINË CIVILE

Ekzistojnë qasje të ndryshme ndaj artit si pjesë e kulturës që përcillet nga brezi në brez.

"Grafitet ishin gjëja më e bukur që kam parë ndonjëherë."

Keith Haring

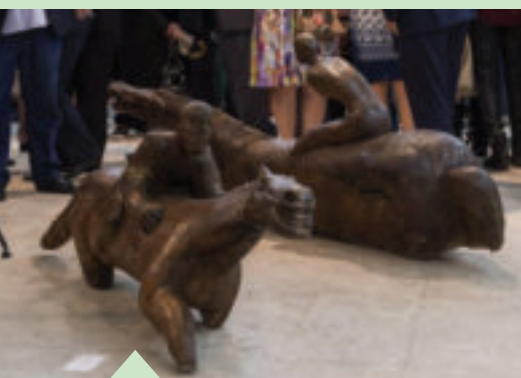
"Artisti është lajmëtari i një shoqërie në cilëndo pikë të caktuar të historisë. Është një medium midis "asaj që është" dhe "asaj që mund të jetë".

Keith Haring

"Tamburica" mural në murin e DSUC "Ilija Nikolovski – Luj"

Pikturë parahistorike në Altamira, Spanjë

Skulptura, Boro Mitriqeski

ÇFARË ËSHTË ARTI?

Njeriu, që nga kohërat e lashta, përveç plotësimit të nevojave të tija themelore të jetesës, kishte nevojë edhe për estetikë, bukuri. Veglat që ai bëri në fillim ishin të thjeshta dhe kishin vetëm funksionin e tyre themelor – për ta ndihmuar atë të gjuante, të punonte tokën, e kështu me rradhë. Me kalimin e kohës, ai filloi t'i dekoronte me shtesa dekorative të ndryshme që kishin një funksion estetik. Njeriu donte që vegla e tij të ishte jo vetëm e dobishme në punën e tij, por edhe e bukur. Kishte mënyra të tjera në të cilat shprehej ajo nevojë për bukuri. Një nga ato mënyra ishte vizatimi në shpella si pjesë e ritualeve të njerëzve të hershëm. Kjo tregohet nga vizatimet e famshme të gjetura në shpellën Altamira në Spanjë, të cilat janë më shumë se 36.000 vjet të vjetra.

Arti është gjithkund rreth nesh. Ne jemi të rrethuar nga forma të ndryshme të artit kudo që të shkojmë. Kjo mund të jetë një lloj skulpture, pikturë, vizatimi, arkitektura, muzikë, letërsi, teatri, filmi dhe vallëzimi. Leqat dhe rrobat e bukura dhe të zbuluara janë gjithashtu një lloj arti, si dhe llambat interesante në cepat e dhomës tuaj. Përkufizimi themelor i artit është se termi art i referohet të gjitha veprimeve krijuese të njeriut.

Analizoni shembullin

Dy miq në një muze arti debatojnë ndërsa shikojnë një pikturë. Njëri prej tyre thotë: "Kjo nuk është art!" Shoku i tij, i zhgënjyer, thotë madje dhe thërret: "Po, po, kjo është art!" Ata kishin një mosmarrëveshje të ngjashme edhe dërisa dëgjonin muzikë në veturë. Njëri thotë, "Tani, kjo është një formë e vërtetë arti!" Tjetri nuk mund ta besojë atë dhe pyet: "A është e mundur që miku im të ketë një shije të tillë?" Ka shije të ndryshme dhe interpretime të ndryshme. Atëherë, kush e përcakton se çfarë do konsiderohet art në shoqërinë tonë apo në kulturat e tjera?

Çdo qytetar duhet ta dijë që zgjedhja personale, shija dhe stili i shprehjes në art janë pjesë e bashkëjetesës dhe shkëmbimit ndërkulturor. Në këtë mënyrë ne krijojmë kuptim për diversitetin.

ÇFARË ROLI LUAN ARTI NË SHOQËRI?

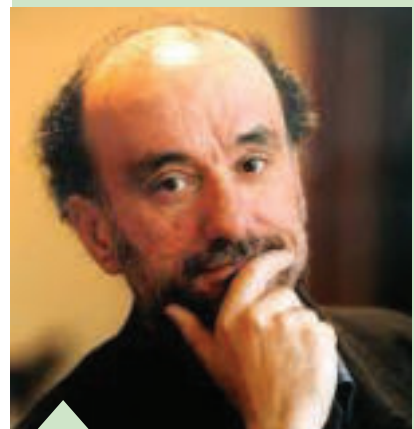
Çdo qytetar ka të drejtë të zgjedhë të ndjekë një larmi të artit filmik, artit muzikor, ngjarjeve tradicionale dhe/ose forma të tjera arti. Shoqëria duhet t'u mundësojë qytetarëve të realizojnë nevojat e tyre kulturore, të krijojnë në gjuhën e tyre amtare, të krijojnë lloje të ndryshme të artit. Kur kjo nevojë pranohet, atëherë qytetarët i ushtrojnë të drejtat e tyre kulturore. Çdokush duhet të ketë mundësinë të merr pjesë në koncerte, ekspozita, shfaqje teatrore, etj. Liritë kulturore dhe artistike parashikohen gjithashtu në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut. Neni 27 i Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut thotë: „Çdokush ka të drejtë lirisht të merr pjesë në jetën kulturore të komunitetit, të shijojë artin dhe të merr pjesë në përparimin shkencor dhe përfitimet e tij”.

Roli i artit në jetën e njeriut është i madh dhe ne mund ta shohim atë çdo ditë. Duke vizituar muze, duke lexuar libra, etj., ne mund të njohim më mirë kulturat e ndryshme.

Piktori shqiptar Omer Kaleshi fitoi çmimin "Nënë Tereza" për vitin 2018.

Çmimi për solidaritet njerëzor dhe për inkurajimin, promovimin e mirëkuptimit dhe bashkëpunimit të ndërsjellë midis anëtarëve të komuniteteve, kulturave dhe feve të ndryshme.

Goran Stefanovski – dramaturg maqedonas i cili me dramën e tij i dha dritë të veçantë dramaturgjisë së Maqedonisë së Veriut dhe botërore.

Kontributi i artit dhe rëndësia e tij për shoqërinë civile është i madh. Kultura dhe arti janë mjeti themelor me të cilin të gjithë njerëzit shpjegojnë përvojën e tyre, formojnë identitetin e tyre dhe imagjinojnë të ardhmen. Arti mund të shërbejë si një mjet për të ndërmarrë veprime përballë padrejtësisë.

Komedia e Molierit "Flirtime Qesharake" i përqeshë me të metat e shoqërisë së asaj kohe. I përqeshë zakonet dhe jetën e salloneve, të cilave u mungonte natyrshmëria, dhe që në thelb ishte një gënjeshtër dhe hipokrizi.

Me tragjedinë "Hamlet", Shekspiri pasqyron negativitetet në shoqëri, hipokrizinë dhe dëshirën për pushtet.

Arti:

- përpiqet t'u mundësojë njerëzve të kuptojnë se bukuria ekziston;
- shpreh vlera që janë të rëndësishme për njerëzit dhe shoqërinë (për shembull, arti mund të përdoret për të përforcuar vlerat dhe madje për të bashkuar njerëzit);
- inkurajon njerëzit të mendojnë dhe ofron vizione të reja (për shembull, mendimi inkurajon një vepër arti dhe një vepër arti mund të inkurajojë veprimin).

A MUNDET ARTI TË NDRYSHOJË SHOQËRINË?

"Askush nuk duhet të presë një moment të vetëm për të filluar punën për ta bërë botën një vend më të mirë."
Ana Frank

Të gjitha format e artit: drama, muzika, artet pamore, poezia, filmi, fotografia dhe vallëzimi – nxisin marrëdhëniet midis njerëzve. Këto forma të shprehjes shpesh përdoren për të nxitur ndryshimet shoqërore dhe për të mbrojtur të drejtat e njeriut. Arti kapërcen kufijtë shtetëror, politikës, fesë dhe gjuhës. Na bën të ndihemi më human dhe na inkurajon të mbrojmë të drejtat e njeriut ose të shprehim pakënaqësinë tonë. Duke përdorur teatrin, muzikën, vallëzimin dhe shkrimin, ne mund të kontribuojmë në shumë çështje, në të drejtat e njeriut, në botë, në vendin tonë, madje edhe në shkollën tonë.

Shembull

Në organizim të Shoqatës së Qytetarëve për Promovimin dhe Zhvillimin Rajonal "Bota e të Ndryshmëve, por të Barabartve", në Teatrin e Dramës – Shkup, u mbajt festivali i dramës "Lojëra pa maska", një teatër pa diskriminim. Shfaqjet u luajtën nga grupe aktrimi amatore nga vendi dhe jashtë, aktorët e të cilëve ishin gjithashtu persona me aftësi të kufizuara.

Këto aktivitete synuan të rrisin inkluzionin e personave me aftësi të kufizuara me persona të tjerë në aktivitete kulturore, të kenë mundësinë për tu angazhuar më lehtë dhe aktivisht në shoqëri dhe komunitet, t'u hapen dyert për shprehje krijuese, të kultivohet potenciali i tyre dhe për të përmirësuar cilësinë e tyre e jetës.

Njerëzit të cilët u transportuan si skllëvër në Amerikë u detyruan të shtypnin traditat e tyre kulturore. Përkundër kësaj, kënga dhe këndimi u zhvilluan si një mjet rezistence; bluzi dhe xhazi ndihmuan në formësimin e identitetit afrikano-amerikan. Sot, shumë muzikantë afrikane përdorin repin dhe muzikën hip-hop si shprehje proteste dhe ndërgjegje shoqërore.

Arti me mesazh mund të jetë një mjet i fuqishëm kundër padrejtësisë. Ai është një metodë efektive e përcjelljes së mendimeve.

KIÇI DHE SHUNDI

Sa herë kemi dëgjuar: "Çfarë është ky kiç?" Kjo është fare pa shije!"

Kiçi është një zëvendësim komercial për vlerat e vërteta kulturore dhe artistike, si dhe një mënyrë jetese e njerëzve. Ai është një mendim arti i ekzekutuar dobët, shpesh një falsifikim i origjinalit që vlerësohet si një vepër arti. Nga ana tjetër **shund** lidhet me letërsinë dhe fjalën e shkruar në përgjithësi. Për shembull, një libër pa vlerë letrare konsiderohet letërsi shund, kurse për artin kiç konsiderohet një vepër që nuk ka ndonjë vlerë artistike.

Termi kiç e ka origjinën në Mynih në 1870 dhe u shoqërua për herë të parë me shitjen e pikturave artistike të krijuara për kohë të shkurtër.

Shund fjalë për fjalë do të thotë: vepër e pavlefshme, mbeturinë.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

- Krijoni objekte të ndryshme ose krijoni ndonjë vepër arti që do të ketë lidhje me të drejtat e njeriut. Pastaj organizoni një ekspozitë në koridorin e shkollës ose në klasën tuaj me të cilën do të dërgoni një mesazh për promovimin e të drejtave të njeriut. Ftoni të gjithë arsimtarët të vizitoni ekspozitën. Nëse keni kohë, bisedoni për atë që ju pëlqen në lidhje me ndonjë vizatim, objekt, fotografi ose emocionin që ka ngjallur.

Aktiviteti 2:

- Gjeni dy fotografi. Njëra le të jetë një pikturë që ju do ta quani art, dhe tjetra që nuk do ta quani art.

MEDIAT NË SHOQËRI DEMOKRATIKE

Të lexojmë dhe të shkruajmë, të analizojmë dhe vlerësojmë informacionin mediatik që marrim çdo ditë dhe të mos lejojmë që të manipulohemi.

“Një njeri që nuk lexon nuk ka asnjë përparësi ndaj atij që nuk di të lexojë”
Mark Twain

Gazeta e shkollës së mesme “Medium” është një platformë e destinuar për të gjithë nxënësit nga shkollat e mesme në Maqedoninë e Veriut ku ata mund të krijojnë përmbajtjen e tyre, të shkruajnë storie gazetareske dhe të mendojnë në mënyrë kritike.

ÇKA JANË MEDIAT?

Një **medium** është një ndërmjetës ose mjet, një kanal përmes të cilit qarkullon informacioni. Termi medium përfshin një numër mjetesh moderne të komunikimit si: televizioni, kinemaja, filmi, radio, fotografia, gazeta, revista, internet, etj. Këto medime quhen masive sepse ato mundësojnë komunikimin midis një audience të madhe dhe janë në dispozicion të shumicës së publikut. Ato janë një e mirë e përbashkët publike dhe roli i tyre është të mbrojnë interesin publik.

“Ne duhet të përgatitemi të jetojmë në një botë me imazhe, fjalë dhe tinguj të fuqishëm”
UNESCO, 1982

SOT MEDIAT JANË BURIMI THEMELOR I INFORMACIONEVE

Imagjinoni si do të dukej jeta pa të gjitha këto media që vazhdimisht na dërgojnë informacione të ndryshme nga fusha të ndryshme të jetës.

Mediat lejojnë njerëzit të kenë qasje në informacion, të shkëmbejnë mendime, të zbulojnë se çfarë po ndodh në vend dhe në botë. Përmes mediave të ndryshme, ne marrim dhe dërgojmë mijëra informacione dhe mesazhe çdo ditë. Masmediat na ofrojnë shumë lajme dhe informacione çdo ditë. Mund të jenë lajme me përmbajtje shoqërore, politike, kulturore, sportive, njerëz të famshëm nga jeta publike dhe shumë gjëra të tjera interesante.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Zgjidhni një media dhe vlerësoni sa artikuj kanë të bëjnë me informacionin, sa me ndonjë lloj edukimi ose mësimdhënie dhe sa artikuj janë të një natyre argëtuese.

Mbi çfarë baze e zgjedhët informacionin? Çfarë donte të arrinte gazetari me një informacion të tillë? A i besoni të gjitha informacioneve ... nëse po, pse; nëse jo, pse jo?

MEDIAT NDIKOJNË NË JETËN E PËRDITSHME TË NJERIUT BASHKËKOHOR

Mediat ndikojnë në formimin e opinionit publik mbi fenomene të ndryshme, por edhe MBI veprimet tona, për shembull, duke filluar nga përcaktimi politik, pas dëgjimit të ndonjë debati politik, deri te zgjedhja e ndonjë libri, shkrimtari, filmi ose mënyrë së veshjes ose çfarë lloj rrobash do të veshim pasi të kemi dëgjuar parashikimin e motit.

Ato u mundësojnë qytetarëve të kuptojnë problemet e bashkëjetesës, por gjithashtu i përgatisin ata për pranimin e vlerave të reja.

Media të ndryshme përdorin gjuhë të ndryshme për të përcjellë mesazhin: teksti, zëri, imazhi ose qasja multimediale përmes internetit

Mediat ndikojnë në formimin e opinionit publik dhe formimin e qëndrimeve ndaj vlerave shoqërore

ROLI I MEDIAVE NË SHOQËRINË DEMOKRATIKE

Qeveria duhet të punojë publikisht. Qytetarët kanë të drejtë të shohin se si punon qeveria.

*Autor i fotografisë:
Aleksandra Kostadinovska*

Shfaqja rinore "Krik"

Mediat duhet t'u sigurojë të rinjve qasje në krijimin e përmbajtjeve.

Media është një roje e demokracisë dhe një kritikues i qeverisë. Mediat gjithashtu mbajnë përgjegjësi për informacionin.

Pa informacion të saktë dhe të verifikuar nuk mund të marrim vendime të informuara për veten dhe më të afërmit tanë.

Qytetarët e informuar shpesh janë parakusht për funksionimin normal të proceseve demokratike.

Qëllimi kryesor i mediave në shoqërinë civile është që:

- promovojnë të drejtën e qytetarëve;
- informojnë publikun për punën e organeve qeveritare;
- inkurajojnë larminë e mendimeve;
- inkurajojnë debatin publik dhe pjesëmarrjen qytetare në shoqëri;
- avokojnë lirinë e shprehjes dhe lirinë e fjalës;
- promovojnë vlerat demokratike.

Me të gjithë këto duhet të inkurajojnë një kulturë të të menduarit kritik dhe veprimit konkret, për shembull, njohjen dhe kundërshtimin e sjelljes korruptive. Në të njëjtën kohë, ato ndikojnë në formimin e opinionit publik dhe formimin e qëndrimeve ndaj vlerave shoqërore. Pa lirinë e medias, nuk mund të flasim për procese demokratike.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Organizata amerikane "Gazetarë dhe Redaktorë Investigativë" e përcakton gazetarinë investigative si raportim që zbulon fakte të reja, veçanërisht ato që fshihen, ose mbahen sekrete. Nga ana tjetër, Qendra e Londrës për Gazetari Investigativë, thekson se gazetaria hulumtuese është qëllimi moral dhe etik dhe një detyrim i gazetarëve për të zbuluar dhe dokumentuar të vërtetën.

- Cili është roli i gazetarisë investigative në shoqërinë civile?
- A mund të ndihmojë gazetaria investigative në luftën kundër korrupsionit?

Kombet e Bashkuara, në qëllimet e tyre mileniume të barazisë, e paraqesin korrupsionin si një burim kryesor të pabarazisë. Pabarazia shpie në luftëra, sëmundje, dhunë, trazira, minon proceset demokratike.

Hulumtimi i informacionit duhet të përmirësojë jetën e qytetarëve dhe të inkurajojë llogaridhënien e atyre që kanë pushtet politik.

Informimi i duhur në lidhje me çështjet publike është një parakusht për pjesëmarrje efektive në jetën publike. Kjo u mundëson qytetarëve që të marrin pjesë më plotësisht në jetën publike të shoqërisë.

KARAKTERISTIKAT E MEDIAVE NË SHOQËRINË DEMOKRATIKE

Mediat janë të detyruara të informojnë në mënyrë të paanshme dhe profesionale. Nuk ka shoqëri të vërteta demokratike pa media të lira, të pavarura, transparente dhe objektive.

Liria lind nga e drejta e qytetarëve për të menduar lirshëm dhe për të shprehur mendimin e tyre lirshëm. Në mënyrë që gazetarët të raportojnë, ata duhet të kenë qasje në burimet e informacionit. Burimet mund të jenë pjesëmarrës në ngjarje, por edhe organet e shtetit. Meqenëse ata që janë në pushtet duan t'i fitojnë zgjedhjet e ardhshme, ata përpiqen të nxjerrin në pah vetëm aspektet pozitive të ngjarjes. Prandaj, gazetarët e lirë nuk janë të kënaqur me atë që është thënë publikisht, por përpiqen të hetojnë plotësisht ngjarjen. Përveç lirisë së shprehjes, qasja e lirë në informacion është gjithashtu e rëndësishme.

Është e rëndësishme të kuptohet se liria e shprehjes nuk është një e drejtë absolute, por si të gjitha të drejtat e tjera të njeriut, ajo është e kufizuar nga shkelja e të drejtave dhe dinjitetit të njerëzve të tjerë. «E drejta e të folurit nuk është e drejtë e gjuhës së urrejtjes.»

Pavarësia, nga ana tjetër, konsiston në mos krijimin e lajmeve nën ndikimin e atyre që janë në pushtet në vend (nga qeveria, partitë politike, institucionet ekonomike, fetare, etj.) Shpesh, për të arritur interesat e tyre, ata përpiqen të kontrollojnë mediat. Për shembull, vetë gazetarët, redaktorët e tyre, kryeredaktori dhe në fund të fundit pronari e dinë, nën ndikimin e dikujt, të përfshihen në politikën e medias dhe të përcaktojnë "interesat" e kujt do të përfaqësojë ai. Nëse në një vend mediat janë në pronësi të një ose një numri të vogël të subjekteve (shteti, partitë politike, ndërmarrjet private, etj.) që kontrollojnë rrjedhën

Me realizimin e së drejtës për lirinë e shprehjes forcohet: e vërteta, drejtësia, interesi publik, dinjiteti njerëzor dhe zhvillimi ekonomik

Para se të pranoni ose të besoni një lajm, është e rëndësishme të mësoni se si ta njihni vlerën e tij të vërtetë, respektivisht vërtetësinë.

Si ndikojnë reklamat tek ju?

demant – një deklaratë që mohon vërtetësinë ose korrigjon një lajm ose një pretendim.

fakt – një e dhënë ose ngjarje e vërtetë e padiskutueshme.

e informacionit, atëherë qytetarët marrin një pamje joadekuade dhe të paqartë të ngjarjeve.

Transparenca konsiston në atë që qytetarët duhet të informohen për gjithçka që ndodh në jetën politike, sepse në një shoqëri demokratike ata janë bartës të sovranitetit të shtetit. Është gjithashtu shumë e rëndësishme të dini kush qëndron pas lajmeve të botuara. Mediat duhet të jetë objektive, reale dhe të sakta në përcjelljen e informacionit.

MEDIAT SI BURIM I INFORMACIONEVE DHE DEZINFORMACIONEVE

Mediat janë një burim informacioni, por gjithashtu mund të jenë edhe një burim i dezinformacionit dhe manipulimit. Gjithashtu, shpesh ka shumë informacione, kështu që është e vështirë të bësh një përzgjedhje të atyre që janë prioriteti ynë (“nga pylli nuk duket druri”).

LAJMET E RREME DATOJNË QYSH NGA EGJIPTI I LASHTË

Në shekullin e XIII-të p.e.s., faraoni egjiptian Ramses II i Madh përhapte propagandë dhe gënjeshtër në lidhje me betejën e famshme me Hititët në Kadesh. Në dy poezi të tij, ai pretendonte të kishte mundur Hititët, megjithëse mbetjet arkeologjike flasin krejt të kundërtën. Prandaj, Ramses II i Madh njihet si mbreti autentik i spinit.

Në ditët e sotme, mediat luajnë një rol të rëndësishëm në edukimin dhe arsimin e përdoruesve. Por, mediat mund të na japin një sërë shembujsh negativë. Lajmet e rreme publikohen shpesh, bëhen përpjekje për të tërhequr vëmendjen dhe për të rritur shitjen ose shikueshmërinë e atij mediumi, heshten pjesë të rëndësishme të informacionit në lidhje me ngjarjet, etj. Termi “dezinformim” do të thotë informacion i pasaktë (përmban informacione, ngjarje ose deklarata jo të vërteta), që transmetohen si të vërtetë në mënyrë që të tërhiqet më shumë vëmendjen e publikut, për shkak të një axhende të caktuar të fshehur.

Gjatë informimit të rremë më shpesh përdoren teknika të ndryshme të manipulimit të informacionit si: spekulime, spine, lajme satirike, intervista imagjinare.

Çdo ditë ne marrim një numër të madh të informacioneve nga burime të ndryshme. Por duhet të jemi të vetëdijshëm se të gjitha mediat ndajnë diçka që është krijuar nga dikush për ndonjë arsye të caktuar. Të kuptuarit e asaj arsyeje është baza e arsimimi mediatic.

Arsimimi mediatic është aftësia për të perceptuar informacionin në mënyrë kritike dhe analitike. Kjo do të thotë që qytetarët nuk janë marrës pasivë të informacionit nga mediat. Qytetarët e edukuar nga aspekti i arsimimi mediatic janë një publik i vëmendshëm dhe kritik, respektivisht aktorë aktivë në proceset shoqërore.

Si të njohim lajmet e rreme nga interneti:

- kontrolloni datën e njoftimit;
- nëse diçka është botuar sot, nuk do të thotë se është një lajm i ri;
- merrni parasysh burimin;
- studioni mirë faqen e internetit, eksploroni qëllimin e saj dhe të dhënat në kontaktet;
- nëse është tepër e pazakontë dhe e çuditshme, mund të jetë një shaka;
- hulumtoni faqen dhe autorin për të qenë të sigurt;
- kontrolloni kush është autori;
- a mund t'i besohet ose jo;
- a është një person i vërtetë;
- pyesni një profesionist, ekspert;
- kini parasyhs se pikëpamjet tuaja mund të ndikojnë në gjykimin tuaj.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

- Diskutim mbi njësin mësimore: “Si mund të ndikojë prezantimi mediatik në krijimin e opinionit publik?”

Aktiviteti 2:

Një gazetë ka raportuar se në më shumë shkolla ishte përhapur një sëmundje ngjithëse. Ky informacion shkaktoi panik të madh në popullatë. Gazeta e kishte botuar atë në faqen e parë. Por, të nesërmen e demantoi të njëjtin lajm në faqen e fundit të gazetës. Demanti ishte shkruar me shkronja të vogla.

Vlerësoni nëse bëhet fjalë për informacion ose dezinformim?

Çfarë teknike përdori kjo gazetë?

Çfarë shkaktoi ky lajm?

Çfarë qëllimi fshihet pas publikimit të këtijë lajmi?

A ka ndonjë rol renditja e informacionit në komunikimin mediatik?

Jepni shembujt tuaj të besueshmërisë së informacionit!

AKTIVITETE PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJEN E PROBLEMEVE

Aktiviteti 1:

- Imagjioni se duhet të jepni një propozim për dizajnimin e një murali i cili do të tërheq vëmendjen dhe do të edukojë komunitetin për ndonjë padrejtësi.

Shkruani një propozim të shkurtër në të cilën e shpjgoni dizajnin e muralit tuaj, duke përfshirë një përshkrim të njerëzve ose grupeve, monumenteve ose objekteve të tjera dhe tekstin që planifikoni të përfshini.

Pse murali juaj mund të shërbejë si një mjet për edukimin e anëtarëve të komunitetit dhe nxitjen e bisedave të rëndësishme.

Aktiviteti 2:

Çka mendoni për veprat me të cilat shërbehen mediat?

- Duke shikuar fotografinë mendoni për një titull dhe artikull për gazetë. Nga aspekti i:
- shtypi serioz – kur lajmi i krijuar duhet të jetë në favor të majmunit;
- shtypi i verdhë – kur lajmi i krijuar duhet të jetë në favor të gjarprit;
- shtyp serioz – kur lajmi i krijuar duhet të jetë në favor të gjarprit;
- shtyp i verdhë – kur lajmi i krijuar duhet të jetë në favor të majmunit;

Pas prezantimit diskutoni. A e dhatë të gjithë të njëjtin titull për të njëjtën fotografi? A keni të njëjtën përmbajtje teksti për të njëjtën fotografi? Pse?

Aktiviteti 3:

Krijoni gazetën tuaj në të cilën do të mbulonit tema që janë të rëndësishme për ju. Gjëja më e rëndësishme është që informacioni të jetë i saktë, i verifikuar dhe objektiv – gazetatat nuk duhet të shkruajnë supozime ose informacione të pavërteta. Organizoni një detyrë tjetër: intervistë, sondazh, hulumtim, fotografim ose redaktim i faqes së parë ose paraqitja grafike e faqeve. Gazeta mund të redaktohet në mënyrë elektronike në një aplikacion të thjeshtë si Microsoft Word ku ka shabllone për përmbajtje të këtilla, pas së cilës mund të shtypet ose të botohet në faqen e internetit të shkollës.

Përmbajtjet që mund t'i realizoni janë: sondazhi shkollor (p.sh. çfarë mendoni se është e mirë ose çfarë duhet të ndryshohet në shkollën tuaj, cili mësues përdor metoda interesante të mësimdhënies dhe a ju pëlqejnë ato orë mësimore), intervistë me një nxënës i cili ka patur sukses në ndonjë lëndë ose garrë, intervistë me psikologun e shkollës, një tekst në lidhje me problemet e shkollës.

PYETJA NGA NJËSIA MËSIMORE:

- Çfarë është liria fetare?
- Cili është roli i religjionit në shoqërinë moderne?
- Cilat janë ngjashmëritë midis feve të ndryshme në Republikën e Maqedonisë së Veriut?
- Çfarë do të thotë koncepti shtet laik-sekular?
- Jepni shembuj të bashkëpunimit ndërfaqet.
- A garantohet me ligj e drejta për lirinë e fesë në vendin tonë?
- Çfarë është arti? Cili është roli i artit në shoqëri?
- Numëroni ngjarje ose vepra arti përmes të cilave keni bërë ndikim përmes artit? Çfarë mesazhi keni dërguar me një nga ngjarjet ku keni marrë pjesë?
- Çfarë ndikimi kanë veprat e artit tek ju?
- Çfarë janë mediat? Cili është ndikimi i mediave në shoqërinë qytetare?
- Cilat media i ndiqni më shumë?
- Shpjegoni pse shteti duhet të garantojë të drejtën e lirisë së fesë?
- Çfarë përmbajtje duhet të krijojnë mediat për të vepruar pozitivisht, por në të njëjtën kohë edhe të jenë tërheqëse për të rinjtë?
- Numëroni përmbajtjet që mendoni se duhet të hiqen nga mediat dhe pse?

KONCEPTE:

Religjioni - fe, besim;

Komuniteti fetar – bashkësi njerëzish që praktikojnë të njëjtin religjion;

Arti – tërësia e vlerave shpirtërore dhe materiale të njerëzimit.

Shund – mbeturina (produkt me cilësi të ulët), mallra që nuk kushtojnë;

Kiç – një vepër arti pa vlera të vërteta artistike;

Media – mjet komunikimi;

Mas mediat – mjete për informim masiv: shtypi, radioja, televizioni, interneti;

Demant – një deklaratë që mohon vërtetshmërinë ose korrigjon një lajm ose një pretendim;

Fakt – një informatë ose ngjarje e padiskutueshme, e vërtetë.

QYTETARI DHE SHTETI

- KRIJIMI I SHOQËRISË DHE SHTETIT
- QEVERIA NË FUNKSION TË QYTETARËVE
- SI ËSHTË E ORGANIZUAR QEVERIA NË SHTETIN TONË

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

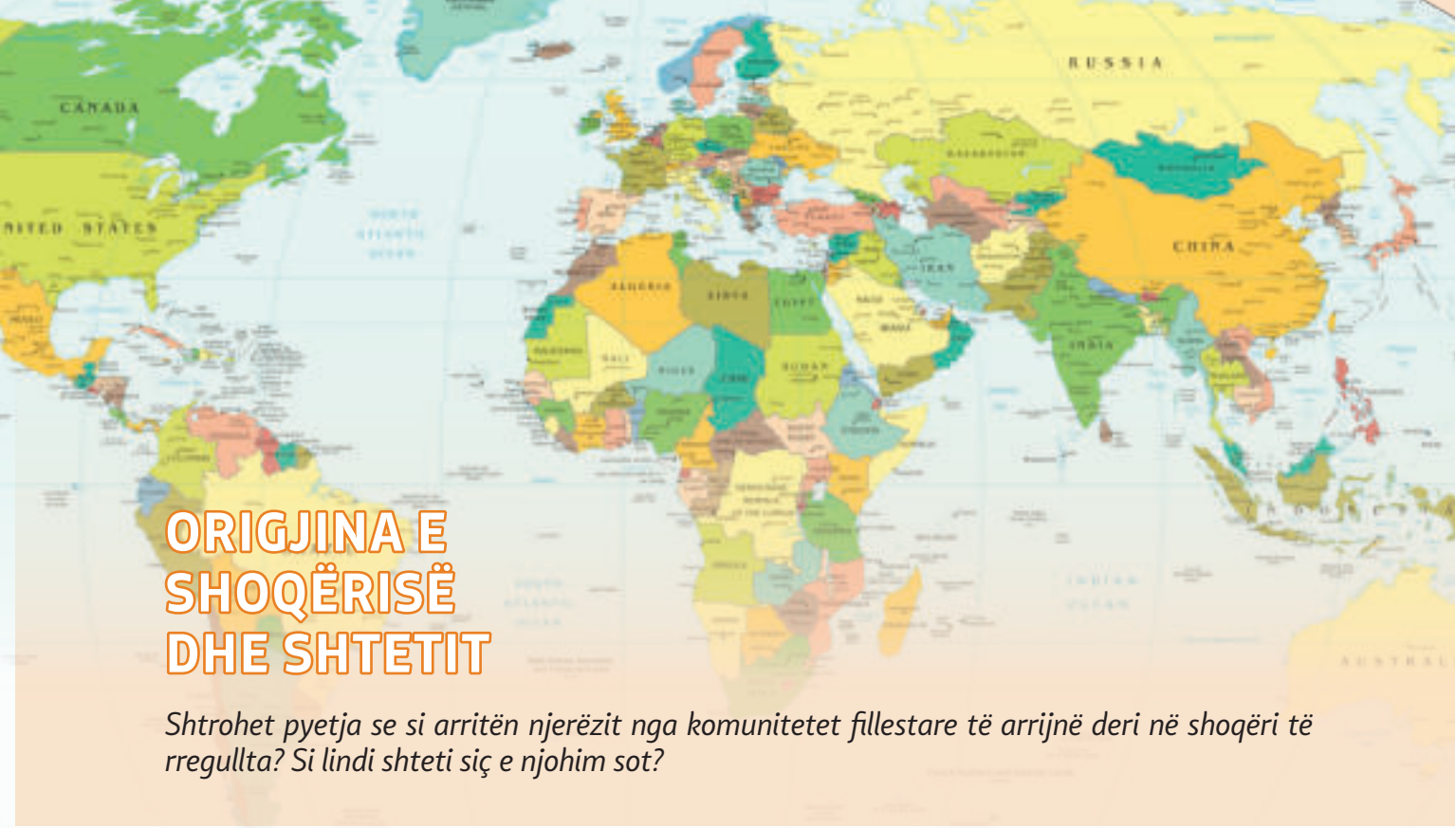
Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- përcaktoni konceptet shtet dhe shoqëri;
- njihni karakteristikat themelore të shoqërisë qytetare;
- njihni lloje të ndryshme të rregullimeve shtetërore;
- sugjeroni aktivitete specifike se si mund ta avansoni shoqërinë;
- diskutoni për burimet e fuqisë dhe mënyrat për të mbrojtur interesat e të gjithë banorëve;
- ju reagoni ndaj llojeve të ndryshme të abuzimit të pushtetit;
- promovoni një mënyrë demokratike të qeverisjes përmes një qeverie të zgjedhur në mënyrë legjitime;
- përdorni Kushtetutën e RMV për të analizuar ndarjen e pushtetit nga aspekti i kufizimit të pushtetit;
- ndërlidhni veprimin e Avokatit të Popullit me funksionimin e institucioneve në përputhje me Kushtetutën dhe ligjet.

NJËSIA MËSIMORE 5

ORIGJINA E SHOQËRISË DHE SHTETIT

Shtrohet pyetja se si arritën njerëzit nga komunitetet fillestare të arrijnë deri në shoqëri të rregullta? Si lindi shteti siç e njohim sot?

“Ai që dëshiron të përmirësojë shoqërinë duhet të fillojë me veten e tij.” – Arne Garborg

Bashkëpunimi i ndërsjellë është i domosdoshëm që shoqëria të funksionojë, dhe individët të jenë të kënaqur dhe të realizojnë interesat e tyre.

Qysh nga e kaluara, njerëzit e kuptuan se ishin të ndërvarur nga njëri tjetri. Ata vërejtën se kur kishte bashkëpunim midis tyre, ata mund të lehtësonin jetën e tyre të përditshme dhe të siguronin mbijetesën dhe përparimin e tyre. Prandaj, ata filluan të grupohen në lloje të ndryshme të bashkësive, me çka u krijua shoqëria. Funksionimi në bashkësi u mundësoi njerëzve të rrisin gradualisht ndikimin e tyre në natyrë dhe të përmirësojnë veglat e tyre të punës.

Aristoteli (filozof antik dhe mësues i Aleksandrit të Madh), konsideronte që njeriu është një qenie shoqërore ose një qenie e bashkësisë. Ai thekson që bashkimi i njerëzve është një nevojë e natyrshme e një njeriu ndaj një tjetri. Megjithatë, për shkak të dallimeve midis tyre, vjen deri në konflikt. Prandaj, ata ndërtojnë rregulla të përbashkëta të veprimit të bazuara në interesa dhe besime të përbashkëta.

Sipas kësaj, **shoqëria** mund të përcaktohet si një grup i organizuar i njerëzve që jetojnë së bashku, bashkëpunojnë me njëri-tjetrin dhe komunikojnë në bazë të rregullve të përbashkëta.

Filozofi i njohur anglez Thomas Hobbes, besonte se në gjendjen natyrore (kur nuk ka shtet, fuqi, ligje) shoqëria është kaotike dhe karakterizohet me konflikte. Hobbes e quan këtë gjendje natyrore si “lufta e të gjithëve kundër të gjithëve”. Çdokush mund të vrasë, plagosë ose dëmtojë këdo. Ajo armiqësi, një konflikt sipas tij, përfundon me një marrëveshje shoqërore. Me atë marrëveshje shoqërore, njerëzit rregullojnë shoqërinë, respektivisht krijojnë shtet. Sipas kësaj, mund të themi se shteti lind në mënyrë që të krijohet një jetë të sigurt për qytetarët.

Shteti vendos autoritetin, rendin, organizimin dhe mbrojtjen e një territori dhe banorëve të tij. Shteti siguron respektimin e rregullave të përcaktuara, dhe në këtë mënyrë edhe sigurinë dhe paqen në shoqëri. Ndryshe nga shoqëria, ai posedon institucione të bazuara në rregulla të qarta. Të tilla janë: Parlamenti, Presidenti, Qeveria, ministritë, gjykatat, shkollat, universitetet, ndërmarrjet ekonomike, etj.

Shteti është një tërësi institucionesh të cilat krijojnë dhe zbatojnë rregullat e një territori të caktuar, të destinuara për popullsinë e atij territori.

LLOJET E RREGULLIMIT SHTETËROR

Në varësi të mënyrës se si fitohet pushteti në shoqëri, pushteti mund të jetë demokratik ose jodemokratik. Prandaj, ne bëjmë dallimin midis shteteve demokratike dhe jodemokratike. Nëse pëlqimi i atyre që sundojnë është dhënë nga populli, atëherë kemi të bëjmë me një shtet demokratik. Demokracia është një formë e qeverisjes në të cilën sundon populli. Nëse ai përvetësohet me forcë, atëherë kemi të bëjmë me një formë jodemokratike të **rregullimit shtetëror**.

Në demokracitë moderne, qytetarët nuk qeverisin drejtpërdrejt, por zgjedhin përfaqësuesit e tyre në zgjedhje direkte dhe transferojnë të drejtën për të qeverisur. Republika e Maqedonisë së Veriut është demokraci përfaqësuese. Përfaqësuese, sepse qytetarët e Republikës së Maqedonisë së Veriut zgjedhin qeverinë çdo 4 vjet duke zgjedhur përfaqësuesit e tyre në Parlament (Asamble) dhe çdo 5 vjet ata zgjedhin Presidentin e vendit.

Ne jetojmë në një vend që është demokratik, sepse qeveria zgjidhet në mënyrë demokratike.

Thomas Hobbes, filozof i njohur anglez

Foto e fëmijëve duke votuar

Si vendosni në klasën tuaj? A e zgjidhni kryetarin e klasës në mënyrë demokratike?

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut ka një demokraci përfaqësuese. Cili është kuptimi i termit demokraci përfaqësuese?

FORMA TË NDIKIMIT TË QYTETARËVE NË SHOQËRINË DEMOKRATIKE

Rievokoni!

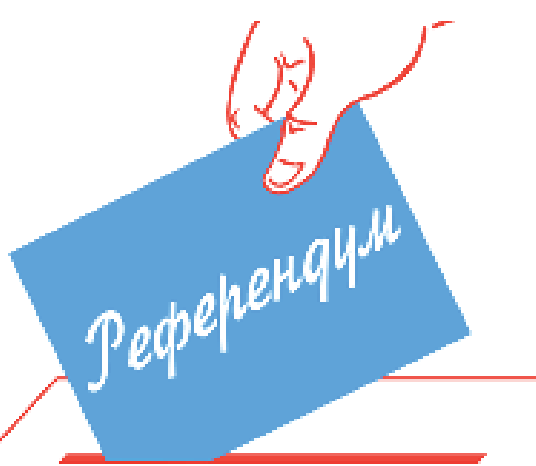
Në shoqëritë demokratike, qytetarët mund të bashkohen në shoqata të ndryshme të cilat janë të pavarura nga institucionet shtetërore. Përmes këtyre shoqatave, qytetarët përpiqen të përmirësojnë kushtet e jetesës, të ushtrjnë të drejtat e tyre të punës, të mbrojnë mjedisin jetësor, të rrisin lirinë e informimit publik, të mbrojnë interesat e familjes, pakicave, fëmijëve, grave, etj. Të gjitha këto shoqata e përbëjnë shoqërinë qytetare. Shoqëria qytetare e avanson demokracinë.

Pse votimi duhet të jetë i fshehtë në një shoqëri demokratike?

Qytetarët gjithashtu kanë të drejtë të bëjnë grevë, të protestojnë, për të shprehur pakënaqësinë e tyre. Përmes këtyre mekanizmave, ata mund të ndikojnë në qeveri që ajo të merr vendime që janë në interes të qytetarëve. Forma të tjera përmes të cilave qytetarët mund të ndikojnë në qeveri janë **iniciativat qytetare** dhe **referendumi**. Iniciativa qytetare nënkupton që qytetarët mund të iniciojnë një propozim për marrjen e vendimeve të caktuara ose një ligj që është në interes të komunitetit. Ajo mund të jetë në nivel shtetëror ose lokal. Përmes referendumit, qytetarët votojnë për ndonjë çështje të caktuar ose për një vendim të caktuar me rëndësi të veçantë për shtetin ose bashkësinë lokale.

Por historia na jep një sërë formash të qeverisjes që nuk janë demokratike. Në vendet jo-demokratike, jo të gjithë njerëzit kanë të drejta të barabarta. Shtetet jo-demokratike nuk sigurojnë barazi, liri, drejtësi dhe pjesëmarrje për qytetarët e tyre. Në këto vende, është e zakonshme që një person ose një grup i vogël njerëzish të sundojnë mbi të tjerët në mënyrë arbitrare.

Republika e Maqedonisë së Veriut përmes referendumit u bë shtet i pavarur

Fëmijët vendosin për një ekskursion. Së pari të gjithë shprehën mendimin e tyre dhe sugjeruan një vend për ekskursion:

- të gjithë kishin të drejtë të votojnë
- kjo u pasua nga një rivotim për dy opsionet e zgjedhura.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Mbreti Louis XIV (1643-1715) i Francës tha: “Shteti jam unë”.

Louis XIV u bë mbret në moshën 23 vjeç, në përputhje me arsyetimin karakteristik të asaj kohe që Zoti e dëshironte ashtu. Ai ua bëri të qartë ministrave të tij të shtetit, se ai dëshironte të merrte vendime në mënyrë krejtësisht vetanake, duke u thënë atyre: “Unë ju urdhëroj të mos nënshkruani asgjë”.

- Çfarë mendoni për këtë mënyrë të qeverisjes?
- A kanë njerëzit të drejta në një shtet të tillë?
- Për çfarë lloj rregullimi shtetëror bëhet fjalë?
- Tregoni se në çfarë forme të qeverisjes dëshironi të jetoni. Shpjegoni pse?

Mbreti Louis XIV (1643-1715)

SHEMBUJ TË LLOJEVE TË RREGULLIMIT SHTETËROR TË CILAT NUK JANË DEMOKRATIKE

Monarki absolute: shtet i drejtuar nga një mbret i vetëm, perandor, sulltan, emir etj. Ai ka fuqi absolute (të pakufizuar) të sundimit.

Aristokracia: sundimi i pakicës, e cila besohet të jetë më e mira, më e mençura dhe më e arsimuara nga pjesa tjetër, dhe për këtë arsye duhet të përfaqësojë interesat e të gjithëve. Autoriteti ishte i bazuar në merita, por më vonë u bë i trashëguar.

Oligarkia: sundimi i një pakice që i jep përparësi interesave të veta mbi të mirën e përbashkët.

Plutokracia: një lloj oligarkie, sundimi i të pasurve.

Shteti autoritar: ata që kanë ardhur në pushtet e imagjinojnë veten si të vetmit të aftë për të marrë vendime politike. Njerëzit e zakonshëm vetëm duhet t'u binden atyre që janë në pushtet.

Shteti totalitar: të gjitha veprimtaritë e njerëzve drejtohen dhe kontrollohen nga qeveria. Qeveria e drejton individin.

Ka patur autoritete me shumë fuqi të madhe të cilën e kanë abuzuar. Ata kanë kufizuar lirinë e njerëzve, kanë malltretuar dhe madje kanë kryer vrasje masive. Në disa vende, sot, kjo akoma ndodh.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Cila është lidhja?

- ✓ jetë
- ✓ liri
- ✓ pronë

- ✓ gjendje natyrore
- ✓ luftë

- ✓ qeveri
- ✓ marrëveshje shoqërore

Përshkruani se si këto fjalë lidhen me njëra-tjetrën dhe më pas jepni idetë tuaja për përparimin e shoqërisë.

Aktiviteti 2:

Shkruani një ese në temën:

Pjesëmarrja aktive e qytetarit e bën atë një forcë lëvizëse në shoqëri.

PUSHTETI NË FUNKSION TË QYTETARËVE

- Çfarë do të ndodhte me ne sikur të ishim një shtet pa pushtet? Si të merremi me njerëzit që shkaktojnë probleme? Çfarë do të ndodhte nëse nuk do t'i kryenim obligimet tona?

PSE NA DUHET PUSHTETI?

Hobbes ishte një nga shumë shkencëtarët që u përpoqën t'i përgjigjen pyetjes: "Pse na duhet pushteti?" Me këtë ai vuri në dukje nevojën për pushtet. Siç e pamë në mësimin e mëparshëm, Hobbes nuk ka një pasqyrë shumë të bukur të jetës pa pushtet. Sipas tij, gjendja natyrore i çon njerëzit në luftë të vazhdueshme sepse nuk ka ligje.

Një filozof tjetër që gjithashtu pyetej se si do të ishte jeta pa pushtet, ishte John Locke. Ashtu si Hobbes, edhe ai besonte se kjo do të çonte në një situatë ku njerëzit nuk do të kishin asnjë mënyrë për të mbrojtur të drejtat e tyre natyrore. Ai besonte se qëllimi i pushtetit ishte t'u jepte siguri dhe mbrojtje njerëzve. Sipas Locke, jeta, liria dhe prona janë të drejta natyrore me të cilat njerëzit lindin dhe pushteti duhet të mbrojë të drejtat natyrore të njerëzve.

Pse është e nevojshme që një pjesë e pushtetit të kontrollojë një pjesë tjetër?

Në shoqërinë qytetare, qytetarët kanë të drejtë të shprehin pakënaqësinë e tyre

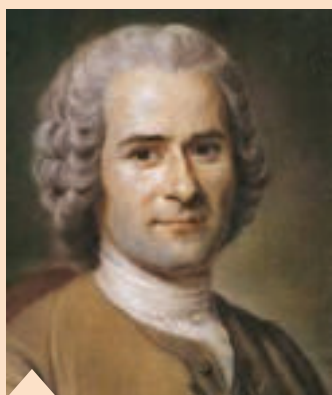

A do t'ju jep policia një gjobë nëse vozitni në anën e majtë të rrugës?

Kush i lejon asaj ta bëjë atë?

"Legjitimiteti – besimi në të drejtën për të sunduar."
Max Webber

"Pushteti është legjitim vetëm nëse bazohet në 'vullnetin e përgjithshëm' të masave."
Jean-Jacques Rousseau

SI DUHET TË ORGANIZOHET PUSHTETI NË MËNYRË QË TË SHMANGET KEQPËRDORIMI I FUQISË

Shteti e përdor ligjin si një mjet për të menaxhuar proceset shoqërore, por vetëm në masën të cilën ia lejon vetë ligji. Sundimi i ligjit në një shoqëri civile do të thotë që ligjet janë të drejta, ato zbatohen dhe askush nuk është mbi ligjin. Kur në një shtet ekziston sundimi i së drejtës, të gjithë duhet të ndjekin ligjin – si qytetari i rëndomtë ashtu edhe ata në pushtet. Qytetarët ndihen të sigurt sepse ata që janë në pushtet nuk mund të bëjnë çka të duan dhe sepse ka ligje dhe rregulla të vendosura.

Qeveria miraton rregulla të përbashkëta të sjelljes. Por, kush ia dha këtë të drejtë pushtetit?

Për shembull, Asambleja e RMV ka të drejtë të miratojë ligje sepse Kushtetuta i jep atë të drejtë, dhe qytetarët bien dakord të qeverisen sipas Kushtetutës. Të gjitha aktet e tjera në një vend duhet të jenë në përputhje me dispozitat e këtij akti;

Kushtetuta – akti më i lartë juridik në shtet.

Pushteti në një shoqëri demokratike duhet të mbështetet në pëlqimin e njerëzve. Përmes votimit të fshehtë, në zgjedhje të drejtpërdrejta dhe të lira, qytetarët i autorizojnë përfaqësuesit e tyre të drejtojnë vendin. Një pushtet i tillë, i cili miratohet dhe zgjidhet nga populli, është një pushtet legjitim. Përfaqësuesit e popullit duhet t'u shërbejnë qytetarëve:

- të miratojnë ligje të drejta që janë për të mirën e përbashkët, dhe jo për individë ose grupe njerëzish;
- të garantojnë rendin dhe sigurinë në jetën e njerëzve;
- të mbrojnë të drejtat dhe liritë e qytetarëve;
- të sigurojnë të drejta dhe liri të barabarta të qytetarëve;
- të sigurojnë të drejta dhe detyrime të barabarta;
- të ofrojnë siguri për të mirën tonë.

Përparësia e këtij pushteti është që qytetarët të kenë më shumë liri dhe të jetojnë një jetë të sigurt dhe dinjitoze.

Lexoni, reflektoni dhe diskutoni!

Kuvendi i Republikës së Maqedonisë së Veriut e miratoi ligjin për menaxhimin e mbeturinave.

Si mendoni, a është ky ligj në interes të së mirës së përbashkët? Pse?

Jepni shembuj kur e mira e përbashkët duhet të vihet para interesit tuaj personal?

Në shoqërinë civile, ata që janë në pushtet duhet të interesohen për të mirën e përbashkët.

Është e nevojshme të njihen burimet e pushtetit, në mënyrë që të mund të përcaktojmë nëse ata që qeverisin kanë të drejtë të bëjnë atë që e bëjnë. Nëse, për shembull, ne e dimë që Kushtetuta i jep kompetenca Kuvendit, ne mund ta shqyrtojmë Kushtetutën dhe të shohim a është ajo brenda kompetencës së saj. Ne gjithashtu mund të bëjmë pyetjen vijuese: Cili është burimi i asaj fuqie? Në vendin tonë, fuqia e Kushtetutës buron nga pëlqimi i njerëzve.

Martin Luther King, Indira Gandhi, Nelson Mandela, janë vetëm një pjesë e vogël e listës së njerëzve me ndikim në botë që kanë përdorur ndikimin e tyre për të ndryshuar rrjedhën e historisë në një drejtim pozitiv. Fuqia duhet të përdoret për të mirën më të madhe, për diçka që është vërtet e rëndësishme dhe do të kontribuojë në çdo aspekt të jetës.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

- Përfytyro si do të ishte jeta sot në gjendjen e saj natyrore?
- Si do të ishte atmosfera në klasën tuaj nëse nuk do të kishte rregulla? Shkruani një ese të shkurtër me temë: "Çfarë mund të ndodhë nëse arsimtari nuk ka të drejtë t'i tregojë dikujt se çfarë të bëjë".

Aktiviteti 2:

- Diskutoni mbi burimet e autorizimit në shoqëri. Mendohuni mbi autorizimin e një polici, i cili shkruan një gjobë për vozitje të shpejtë. Vizatoni një grafikun në të cilin do të shfaqni burimin përfundimtar të kompetencës së oficerit të policisë.

SI ËSHTË ORGANIZUAR PUSHTETI NË SHTETIN TONË

Njerëzit të cilët e përfaqësojnë pushtetin duhet të kontrollohen në mënyrë që ata të mos mund të abuzojnë me fuqinë e tyre.

Njerëzit që janë në pushtet shpesh mund të abuzojnë me pozitën dhe fuqinë e tyre. Për shembull, të jenë të njëanshëm ndaj miqve të tyre ose një grupi njerëzish. Oficerët e policisë mund padrejtësisht të mos dënojnë miqtë e tyre ose gjykatësit mund të gjykojnë padrejtësisht nëse nuk i marrin parasysh provat.

- Çfarë është e nevojshme për të luajtur një ndeshje? Merrni parasysh kushtet e nevojshme për të luajtur një ndeshje. A nevojitet një ndarje e roleve dhe përgjegjësi? A nevojiten rregulla?

PSE KEMI NEVOJË PËR NDARJE TË PUSHTETEVE?

Ndarja e pushteteve është një karakteristikë kyçe e demokracisë. Historia ka treguar vazhdimisht se kur ka pushtet të pakufizuar në duart e një personi ose një grupi njerëzish, të tjerët shtypen. Mënyra më e mirë për të parandaluar fuqinë në shtet është ndarja e pushteteve. Ndarja e pushteteve në një demokraci është e nevojshme për të parandaluar abuzimin me fuqinë, për të mbrojtur të drejtat e qytetarëve dhe për të mbrojtur lirinë e të gjithë qytetarëve. Për të mbrojtur të drejtat e qytetarëve, Kushtetuta i kufizon ata që janë në pushtet. Secila pjesë e pushtetit ka kompetencat e veta të veçanta që i nënshtrohen kufizimeve të caktuara. Fuqia ndahet dhe nuk është e përqendruar në një vend, në mënyrë që të mund të kontrollojnë njëri-tjetrin. Sepse ata që vijnë në pushtet shpesh harrojnë për kë kanë ardhur në pushtet dhe për interesat e kujt duhet të punojnë.

Idetë për ndarjen e pushteteve kanë ekzistuar qysh në kohët e lashta. Teoritë e epokës së antikës shërbyen si bazë për krijimin e qeverive moderne demokratike në epokën e re. Më e famshmja nga këto mësimë është ajo e filozofit francez Montesquieu, për ndarjen në 3 pjesë: pushteti ligjdhënës, ekzekutiv dhe gjyqësor. Një organizim i tillë i pushtetit ka përparësi mbi të ashtuquajturin pushtet i vetëm. Pa një ndarje të pushteteve, një "shtet i së drejtës" nuk është i mundur.

SI ËSHTË I NDARË PUSHTETI NË SHTETIN TONË

Sipas Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, pushteti në vendin tonë ndahet në: ligjdhënës, ekzekutiv dhe gjyqësor. Me këtë ndarje mundësohet kontrolli dhe ekuilibri. Ndarja e pushteteve është një element thelbësor i sundimit të ligjit të garantuar me Kushtetutën e vendit tonë. Bartës i pushtetit legjislativ është Kuvendi, bartës të pushtetit ekzekutiv janë Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Presidenti i Republikës, kurse bartës të pushtetit gjyqësor janë gjykatat.

PUSHTETI LIGJDHËNËS

Ky pushtet miraton ligjet. Bartësi i këtij pushteti është Kuvendi. Ai përcaktohet si organ përfaqësues i qytetarëve. Sepse në zgjedhje parlamentare, qytetarët zgjedhin përbërjen e Kuvendit çdo katër vjet. Përfaqësuesit e zgjedhur në Kuvend quhen deputetë. Numri i deputetëve mund të shkojë nga 120 deri në 140 deputetë. Përveç miratimit të ligjeve, ai është gjithashtu përgjegjës për mbikëqyrjen e zbatimit të tyre. Kompetencat e Kuvendit dhe rregullat themelore për funksionimin e tij janë dhënë në Kushtetutë. Kuvendi e ka autorizimin të miratojë dhe të ndryshojë Kushtetutën. Gjithashtu, Kuvendi zgjedh pushtetin ekzekutiv, kështu që Qeveria përgjigjet para deputetëve për punën e saj. Kjo është një nga mënyrat për kontrollin reciprok të punës të autoriteteve të ndryshme. Kuvendi gjithashtu zgjedh Avokatin e Popullit. Përveç këtyre, ekzistojnë edhe kompetenca të tjera: miraton buxhetin e republikës, përcakton shpenzimet publike, vendos për luftën dhe paqen dhe shumë të tjera.

Sundimi i mbretërve dhe perandorëve ishte stili i vjetër i sundimit.

Kur të gjitha funksionet do t'i jepeshin një personi ose një organi shtetëror, ai person ose ai organ bëhet i plotfuqishëm. Këtë gjendje, Montesquieu e quan tirani.

Kushtetuta është akti më i lartë juridik i një shteti. Ndryshe nga ligjet e shumta, Kushtetuta është një.

Dua që ju me fuqinë tuaj të kontribuoni për të mirën e përbashkët të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Me Kuvendin e RMV udhëheq Kryetari i Kuvendit

Bartës të pushtetit ekzekutiv në vendin tonë janë Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kush mund të jetë President i Republikës së Maqedonisë së Veriut?

Në vendin tonë, në zgjedhjet e përgjithshme dhe të drejtpërdrejta presidenciale, mund të zgjedhet një kandidat i cili paraprakisht është mbështetur nga:

- 10.000 qytetarë, ose
- 30 deputetë.

Një person, mund të zgjedhet President i shtetit jo më shumë se dy herë.

QEVERIA E REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Bartës i pushtetit ekzekutiv në shtetin tonë është Qeveria. Ajo është përgjegjëse për propozimin dhe zbatimin e ligjeve dhe dispozitave tjera. Kompetencat e saj përcaktohen nga Kushtetuta. Qeveria përbëhet nga Kryetari i Qeverisë dhe ministrat, si anëtarë të saj, të cilët drejtojnë ministrinë. Ministrat drejtojnë resore (fusha) të caktuara.

Për shembull, të gjitha çështjet që lidhen me buxhetin, taksat, huatë dhe kreditë shtetërore, punën e bankave dhe çështjet e tjera financiare konsiderohen si një fushë.

Prandaj, ato janë nën juridiksionin e Ministrisë së Financave. Qeveria e organizon punën e ministrive dhe organeve të tjera drejtuese dhe mbikëqyr punën e tyre. Ajo ka kompetencë të njohë shtete dhe qeveri, të vendosë marrëdhënie diplomatike dhe konsullore me shtetet e tjera, etj. Këto janë vetëm disa nga kompetencat.

PRESIDENTI I REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Si organ, Presidenti i shtetit dallon nga organet e tjera shtetërore në atë që gjithmonë përfaqësohet nga një person i cili zgjedhet çdo pesë vjet. Ai përfaqëson vendin brenda dhe jashtë. Ai është gjithashtu Komandant i përgjithshëm i forcave të armatosura dhe kryeson me Këshillin e Sigurimit. Presidenti i nënshkruan të gjitha ligjet e miratuara nga Parlamenti i RMV. Ndikimi i tij ndaj Kuvendit është edhe më i theksuar në të drejtën për të mos nënshkruar ndonjë dekret për shpalljen e një ligji të miratuar nga Kuvendi.

NJËSITË E VETËQEVERISJES LOKALE

Bartësit e pushtetit legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor në vendin tonë janë organe qendrore. Kjo do të thotë se vetëm ata kanë pushtet mbi të gjithë territorin e vendit. Megjithatë, për realizimin më të mirë dhe më efikas të pushtetit shtetëror, shteti është ndarë në disa njësi të **vetëqeverisjes lokale** (komuna).

PUSHTETI GJYQËSOR NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT

Pushteti gjyqësor ushtrohet nga **gjykatat**. Shkeljet e rregullave dhe mosmarrëveshjet midis njerëzve gjithmonë kanë ekzistuar dhe do të ekzistojnë, kurse gjykata është organi që vendos për drejtësinë në situata të tilla. Ato janë kompetente, duke zbatuar ligjet, për të thënë çka është e drejtë dhe në anën e kujt është e vërteta. Në kryerjen e funksionit të tyre, gjykatat janë autonome dhe të pavarura. Gjatë kësaj, ato duhet të gjykojnë në mënyrë objektive dhe të drejtë.

Pushteti gjyqësor ushtrohet nga gjykatat themelore, gjykatat e apelit, gjykata Administrative dhe gjykata Supreme e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjykatat themelore janë të shkallës së parë dhe themelohen në territorin e një ose më shumë komunave. Ato vendosin për veprat penale, mosmarrëveshjet ekonomike, mosmarrëveshjet për motive personale, familjare, të punës, pasurisë dhe marrëdhëniet të tjera civile-juridike.

Gjykatat e Apelit janë gjykata të shkallës së dytë në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Ato formohen në territorin e disa gjykatave themelore. Katër Gjykatat e Apelit ndodhen në Shkup, Manastir, Shtip dhe Gostivar. Ato janë kompetente për të vendosur mbi ankesat kundër vendimeve të gjykatave themelore. **Gjykata Administrative** është kompetente për të vendosur kundër akteve individuale të organeve të administratës shtetërore, si dhe për të përcaktuar ligjshmërinë e tyre. **Gjykata Supreme** është gjykata më e lartë në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Selia e saj është në Shkup. Ajo vendos për ankesat kundër vendimeve të Gjykatave të Apelit.

AVOKATI I POPULLIT (OMBUDSMAN)

Gjithmonë kur mendoni se ndonjë nga të drejtat tuaja janë shkelur nga kushdo qoftë bartës i funksionit publik ose punonjës në organe shtetërore në të gjitha sferat e jetës shoqërore, mund t'i drejtoheni Avokatit të Popullit. Mund ta kontaktoni: personalisht, me telefon ose me e-mail dhe të caktoni një takim në ndonjë ditë të caktuar specifike. Kërkesa juaj, e cila ligjërisht quhet ankesa e qytetarit, mund të refuzohet ose pranohet nga Avokati i Popullit. Nëse konstaton se të drejtat tuaja janë shkelur, ai mund të marrë masat e duhura.

Në shtetin e së drejtës, vlen parimi "Të gjithë janë të pafajshëm derisa të vërtetohet fajësia". Si do ta shpjegoni këtë parim?

Qëllimi i krijimit të funksionit të ri shtetëror ishte mbrojtja e qytetarëve nga arbitrariteti i përfaqësuesve të qeverisë. Kështu, Avokati i Popullit bëhet një institucion që mbron rendin juridik, shtetin e së drejtës dhe sundimin e ligjit.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Përdorni Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe hulumtoni kompetencat e Pushtetit dhe lidhni ato me degën adekuatë të pushtetit.

Miratimi i buxhetit të shtetit

■ Pushteti ligjdhënës

Vendosja e marrëdhënieve diplomatike dhe konsulare

■ Pushteti ekzekutiv

Njohja e qeverive

Vendimi për luftë dhe paqe

■ Pushteti gjyqësor

Miratimi i ligjeve

Aktiviteti 2:

Shtetasi Ilija Popov u ndalua nga policia në hyrje të qytetit.

Gjatë bisedës "informative", policët poashtu përdorën forcë fizike, duke tejkalluar kështu kompetencat e tyre zyrtare.

- Si do të reagonit nëse ju ndodhte situata e mësipërme?
- Cilit autoritet shtetëror do t'i drejtoheshit nëse ndonjë nga të drejtat tuaja do të shkelej?

AKTIVITETE PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJE TË PROBLEMEVE

Aktiviteti 1:

Për vetëm brenda 10 muajve duhet të mbahen zgjedhjet presidenciale. Maria u bë 39 vjeç para 10 ditëve dhe ka një master në ekonomi. Ajo ka qenë banore e shtetit për 15 vjet dhe dëshiron të kandidohet në zgjedhje.

- Ndhmoni Marisë të zbulojë nëse i plotëson kushtet për të marrë pjesë në zgjedhje! Nëse nuk i plotëson, cilat janë ato kushte?
- A do të jetë ajo në gjendje të ndryshojë ndonjë gjë për 10 muaj dhe të kandidojë?

Aktiviteti 2:

Produktet plastike që nuk janë të biodegradueshme rrezikojnë mjedisin jetësor. Ata duhet të hidhen plotësisht nga përdorimi dhe prodhimi. Nga sa keni mësuar deri tash, shkruani cilat hapa do të ndërmerrni për të inicuar miratimin e këtij propozimi si një ligj. Kush duhet ta sjellë ligjin? Nëse miratohet, a mundet që Presidenti i vendit të mos nënshkruajë dekretin për shpalljen e këtij ligji? Çfarë pas kësaj?

Aktiviteti 3:

Hulumtoni duke përdorur Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut!

A mundet ministri i bujqësisë t'i propozojë një ligj Parlamentit të Republikës së Maqedonisë së Veriut?

PYETJE NGA NJËSIA MËSIMORE

- Cili është ndryshimi midis shtetit dhe shoqërisë?
- Si fitohet pushteti në një shoqëri demokratike?
- Numëro lloje të rregullimeve jodemokratike. Pse disa shtete konsiderohen si shoqëri jodemokratike? Cilin shtet do ta dallonit si shembull të tillë sot dhe për shkak të cilave karakteristika?
- A ekzistojnë sot monarki që janë demokratike?
- Si mund të ndikojnë qytetarët në pushtet në shoqërinë qytetare?
- Pse na duhet pushteti? Shpjegoni se çfarë është një qeveri legjitime. Renditni procedurat për zhvillimin e zgjedhjeve të ndershme.
- Pse nevojitet ndarja e pushteteve?
- Kush është bartësi i pushtetit legjislativ në Republikën e Maqedonisë së Veriut?
- Kush është mbajtësi i pushtetit ekzekutiv në Republikën e Maqedonisë së Veriut? Nëse Qeveria ndërhyr në vendimet dhe punën e gjykatës, çfarë do të ndodhë?
- Kush është bartësi i pushtetit gjyqësor në Republikën e Maqedonisë së Veriut?
- Sa gjykata supreme ka në Republikën e Maqedonisë së Veriut?
- Cili është roli i Avokatit të Popullit?
- Cila është përgjegjësia dhe detyrat e Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut sipas Kushtetutës?
- Theksoni disa arsye për shkak të cilave qytetarët i drejtohen Avokatit të Popullit.

KONCEPTE

Rregullimi shtetëror – mënyrë e organizimit të një shteti;

Qeveria legjitime – kur qeveria miratohet dhe zgjedhet nga populli;

Kushtetuta – akti më i lartë juridik i një shteti;

Kuvendi – organ përfaqësues i qytetarëve dhe bartës i pushtetit legjislativ në Republikën e Maqedonisë së Veriut;

Qeveria – organi më i lartë kolektiv i pushtetit ekzekutiv të një shteti;

Gjykata – organ shtetëror që shqyrton mosmarrëveshjet civile dhe penale;

Avokati i Popullit – një person funksioni i të cilit është të mbrojë të drejtat e qytetarëve të cilat janë shkelur nga autoritetet publike.

QYTETARI DHE BOTA

- ORGANIZATAT NDËRKOMBËTARE
- RMV DHE ORGANIZATAT NDËRKOMBËTARE

PËRMBLEDHJE E NJËSISË MËSIMORE

Pas përfundimit të kësaj teme do të jeni në gjendje të:

- përcaktoni përfitimet e pjesëmarrjes në organizata ndërkombëtare në raport me të drejtat e njeriut, paqes dhe zhvillimit të vlerave demokratike në botë;
- jepni shembuj ose aktivitete specifike që do të mbronin të drejtat e fëmijës me dokumente ndërkombëtare;
- theksoni përfitime konkrete nga veprimtaritë e organizatave ndërkombëtare në RMV-ë;
- veçoni kontributin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në misionet paqeruajtëse ndërkombëtare;
- theksoni përfitimet specifike për shkollën nga aktivitetet e iniciuara nga organizatat ndërkombëtare.

NJËSIA MËSIMORE 6

unicef for every child

ORGANIZATAT NDËRKOMBËTARE

Veçoni një nga problemet kryesore me të cilat përballet bota sot.

A njihni ndonjë organizatë që kujdeset për zgjidhjen e këtyre problemeve?

Globalizimi është bashkimi i kulturave të botës dhe rritja e ndërgjegjësimit të botës në tërësi

GLOBALIZIMI

Çdo ditë ne vendosim lidhje të ndryshme me botën. Përveç lidhjeve personale midis njerëzve, ekzistojnë edhe lidhje midis shteteve. Kur vendosen marrëdhënie të caktuara reciprociteti dhe ndërvarësie në nivel botëror, atëherë kemi të bëjmë me **globalizimin**. Sot bota është më e lidhur se kurrë në historinë e njerëzimit. Masediat e përmendura në temën e mëparshme, si dhe mjetet e shpejta të transportit, ndikojnë në «zvogëlimin e botës». Në këtë kontekst, thuhet se Toka sot është një «fshat global». Për shembull, nëse shoku ynë jeton në anën tjetër të botës, ne mund të kontaktojmë me të në të njëjtin moment.

EJANI TË ZBULOJMË SE ÇKA PARAQESIN ORGANIZATAT NDËRKOMBËTARE

Së pari, nëse **organizata** përcaktohet si një grup njerëzish, biznesesh dhe qeverive që punojnë së bashku për të arritur një qëllim të përbashkët, dhe **ndërkombëtare** – midis shteteve/kombeve të ndryshme, është e lehtë të përcaktohet se çfarë paraqet një **organizatë ndërkombëtare**. Organizata ndërkombëtare – përfshin qeveri ose njerëz nga vende të ndryshme (ose qytetarët e tyre) që punojnë së bashku për të zgjidhur një çështje që tejkalon kufijtë e një vendi. Tejkalimi i kufijve është ajo që i bën ato “ndërkombëtare”. Organizatat ndërkombëtare janë formuar për të arritur një mënyrë

më të mirë për të punuar së bashku ndërmjet shteteve dhe për të zgjidhur shumë çështje në mënyrë më efektive. Bashkëpunimi ndërkombëtar është, në fakt, një rezultat i nevojës për të ruajtur paqen dhe sigurinë në të gjitha vendet në botë, nevojën për shkëmbimin e resurseve, zbulimet shkencore dhe teknologjike, bashkëpunimin ekonomik dhe bashkëpunime të tjera midis shteteve.

Shtetet shpesh përballen me probleme të vështira. Për shembull, në vitin 1963 ndodhi një tërmet i madh në Shkup. Shkatërimi i shkaktuar nga tërmeti ishte mjaft i madh që vendi ta përballonte vetë, kështu që vendet e tjera dërguan ushqim, ujë, pajisje mjekësore dhe njerëz për të ndihmuar.

Ekzistojnë edhe probleme të tjera që prekin shumë vende. Për shembull, ndryshimi i klimës, ndotja dhe tregtia. Kjo është arsyeja pse ata shpesh flasin me njëri-tjetrin për këto çështje. Përfaqësuesit e shteteve nga disa vende takohen dhe përpiqen të punojnë përtej kufijve për të adresuar çështje të përbashkëta. Përfitimet e bashkëpunimit ndërkombëtar janë të shumta. Mbi të gjitha, shtetet mund të arrijnë qëllimet e tyre që përndryshe nuk do të ishin në gjendje t'i arrijnë vetë. Gjithashtu, përmes zhvillimit të marrëdhënieve ndërkombëtare pozitive, shtetet mund të gjejnë zgjidhje të ndryshme për problemet e tyre, si dhe të zgjidhin probleme që janë të përbashkëta për shumë shtete.

Në mënyrë që të shmangen konfliktet dhe të afrohen interesat, janë krijuar shumë **organizata ndërkombëtare** që veprojnë në fusha të ndryshme.

Ekzistojnë dy lloje kryesore të organizatave ndërkombëtare.

Organizatave ndërkombëtare ndërqeveritare

Këto janë organizata që formohen midis qeverive të shteteve. Ato janë të themelura midis tre ose më shumë vendeve që janë bashkuar për të ndihmuar njëri-tjetrin në mbrojtje nga kërcënimet kundërshtarë ose, për shembull, mund të bashkohen për të zgjidhur problemet ekologjike.

A është çdo organizatë ndërqeveritare gjithashtu një organizatë ndërkombëtare? Po, por megjithatë kemi edhe organizata joqeveritare që janë ndërkombëtare.

Organizatave ndërkombëtare jo-ndërqeveritare

Këto organizata ndërkombëtare janë pak më ndryshe nga ato që kemi mësuar deri tash. Të dyja janë lloje të organizatave ndërkombëtare sepse përfshijnë kombe që punojnë së bashku për të zgjidhur problemet globale. Por organizatat joqeveritare nuk janë të lidhura me qeveritë e asnjë kombi. Si rezultat, ato janë të pavarura nga kontrolli i qeverisë. Ato zakonisht drejtohen nga qytetarë ose biznese private, dhe shpesh janë vullnetare.

Ndihmë për fëmijët nga një organizatë ndërkombëtare

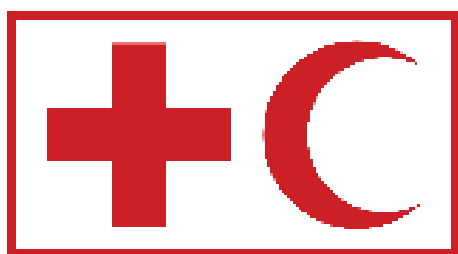
Selia e OKB në New York

OSBE mbështet përpjekjet e Republikës së Maqedonisë së Veriut për zhvillim dhe përparim demokratik në planin e brendshëm dhe ndërkombëtar

Fillimi i fushatës së UNICEF-it "Çdo fëmijë ka nevojë për një familje"

Stema e Federatës së Kryqit të Kuq dhe Gjysmëhënës së Kuq

Sipas një mënyre tjetër të klasifikimit, organizatat ndërkombëtare mund të ndahen në dy grupe kryesore – universale dhe rajonale. Universalet kanë tendencë të mbulojnë të gjitha shtetet ekzistuese, ndërsa ato rajonale mbulojnë shtetet nga një rajon.

Organizata e Kombeve të Bashkuara (OKB) është një nga organizatat e para universale ndërkombëtare. E themeluar pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore në 1945, kjo organizatë është pasardhëse e Lidhjes së Kombeve. Qëllimi kryesor i saj është të promovojë bashkëpunimin ndërkombëtar dhe të shmangë luftërat e ardhshme botërore. KB dërgojnë misione paqeruajtëse në pjesë të trazuara të botës për të zbatuar marrëveshjet e paqes. Ajo promovon dhe inkurajon respektimin e të drejtave të njeriut në të gjithë botën.

Asambleja e Përgjithshme e OKB-së është organi kryesor i organizatës. Në përbërje të OKB funksionojnë trupa të ndryshme, duke përfshirë edhe **Fondin e Emergjencës i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët (UNICEF - United National International Children's Emergency Fund)**. Detyra kryesore e UNICEF-it është të kujdeset për të drejtat e fëmijës. Kjo mund të arrihet përmes aktiviteteve për sigurimin e kushteve themelore të jetesës për fëmijët, mbrojtjen e shëndetit të fëmijëve, arsim cilësor dhe të tjera.

Ju, familja juaj ose dikush tjetër, respektivisht çdokush mund të kontribuojë për UNICEF-in

Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë (OSBE - Organization for Security and Co-operation in Europe) u krijua në 1975. Roli i saj është i përqendruar në çështjet e sigurisë, siguria dhe stabilizimi në rajonin evropian, dhe më vonë edhe më gjërë, me ndihmën e mjeteve demokratike dhe qeverisjes demokratike.

Aliansa Veri-Atlantike (NATO - North Atlantic Treaty Organization) është një organizatë ushtarako-politike e krijuar në 1949 nga Shtetet e Bashkuara dhe aleatët e saj në Europë. Shtetet anëtare të NATO-s janë nga Europa dhe Amerika e Veriut në mënyrë që të sigurojnë bashkëpunimin politik dhe të sigurisë midis shteteve anëtare.

Federata e Kryqit të Kuq dhe Gjysmëhënës së Kuq është një organizatë humanitare e cila punon për të parandaluar dhe lehtësuar vuajtjet njerëzore, mbrojtjen e jetës dhe shëndetit, përmirësimin e gjendjes sociale, sigurimin e respektit dhe dinjitetit për qeniet njerëzore, dhe veçanërisht përballë fatkeqësive dhe katastrofave, promovon të drejtën ndërkombëtare humanitare dhe vlerat humanitare, inkurajon angazhimin vullnetar dhe

një gatishmëri të vazhdueshme për të ofruar ndihmë, dhe promovon një ndjenjë universale të solidaritetit dhe njerëzimit. Kjo OJQ ka mision të mbrojë jetën dhe shëndetin e njerëzve në të gjithë botën. 97 milion punëtorë dhe vullnetarë mbështesin Kryqin e Kuq.

Organizata e parë ndërkombëtare është Komisioni Qendror i Navigacionit të Rajnës (Commission Centrale pour la Navigation du Rhin), e krijuar në 1815 nga Kongresi i Vjenës.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Hulumtoni në internet ose pyesni më të vjetrit për ngjarjet në Shkup pas tërmetit (1963) dhe hartoni një tregim me temë: "Si u ndërtua Shkupi pas tërmetit". Tregimin mund ta shfaqni me një prezantim në Power Point, film të shkurtër, intervistë ose storie.

Çka mendoni, çfarë ndihme dhe përfitimi kishin qytetarët dhe qyteti i Shkupit nga organizatat ndërkombëtare?

Aktiviteti 2:

Njoftohuni me punën e Kryqit të Kuq në shkollën tuaj dhe shënoni se në cilat aktivitete të Kryqit të Kuq keni marrë pjesë si shkollë.

Pyesni nëse Organizata Rinore e Kryqit të Kuq punon në shkollën tuaj?

Cilat ide të reja mund të sugjeroni për organizimin e një aksioni humanitar? Propozoni një plan për një veprim humanitar për dikë që ka nevojë për ndihmë.

REPUBLIKA E MAQEDONISË SË VERIUT DHE ORGANIZATAT NDËRKOMBËTARE

Republika e Maqedonisë së Veriut është anëtare e disa organizatave dhe shoqatave ndërkombëtare dhe ka vendosur marrëdhënie diplomatike me shumë shtete

United Nations

Shteti ynë përmes bashkëpunimit me shtetet tjera dhe organizatat ndërkombëtare zhvillohet më shpejt, komunikon dhe tregton më mirë, bëhet më i sigurt dhe kujdeset më mirë për qytetarët e tij. Ekzistojnë më shumë mënyra në të cilat organizatat ndërkombëtare bashkëpunojnë dhe mbështesin shtetet anëtare.

Për shembull, organizatat ndërkombëtare miratojnë një shumëllojshmëri të marrëveshjeve, vendimeve dhe rregullativave që shtetet i përfshijnë në legjislacionin e tyre për të rregulluar më mirë çështje të caktuara të jetës shoqërore.

Karta e Kombeve të Bashkuara është marrëveshja themeluese për krijimin e Kombeve të Bashkuara. Shteti ynë, duke u anëtarësuar në Organizatën e Kombeve të Bashkuara (OKB) më 8 Prill 1993, u bë anëtar i të gjitha agjencive të specializuara, programeve dhe fondeve në sistemin e OKB. Republika e Maqedonisë së Veriut ka një qëndrim pozitiv dhe aktiv të vazhdueshëm ndaj OKB-ës dhe brenda mundësive të saj merr pjesë edhe në punën e organizatës.

UNICEF u krijua nga OKB-ja më shumë se shtatëdhjetë vjet më parë me qëllimin për të shpëtuar jetën e fëmijëve, për të mbrojtur të drejtat e fëmijëve dhe për të realizuar potencialin e fëmijëve. Në fakt, dërgesa e parë e UNICEF-it, në gusht të 1947, ishte pikërisht për fëmijët në vendin tonë kur ai ishte pjesë e Jugosllavisë. Në 1993, UNICEF-i ishte një nga dy agjencitë e para të OKB-së që hapi një zyrë në vend që kur ai u bë një shtet i pavarur. Fillimisht siguroi ndihmë emergjente për fëmijët refugjatë nga kriza në Bosnjë. Dekadat a bashkëpunimit në zhvillimin e vendit dhe në kohë krizash kanë sjellë vetëm ndryshim pozitiv për brezat e fëmijëve. Çdo ditë kryen aktivitete të rëndësishme në promovimin e të drejtave të njeriut.

Për shembull, fushata e dhurimit të gjakut, e organizuar në bashkëpunim me Kryqin e Kuq, si dhe ngjarja humanitare "Ne të gjithë jemi superheronj", organizuar nga Shoqata

e Qytetarëve “Motivues Inovatorë - Unë JAM”, në bashkëpunim me Shoqatën për Disleksi “Ajnshtajn” dhe Qendrën për aktivizim i të rinjve “KRIK”.

Në ngjarjen humanitare, ndër të tjera, u organizua një ekspozitë për shitje me punime në temën: “Bëhu një Superhero”, të krijuara nga fëmijët në Punëtorinë Artistike Kreative, e realizuar me ndihmën e studentëve nga Fakulteti i Arteve të Bukura dhe studentëve nga Instituti i Edukimit Special dhe Rehabilitimit pranë Fakultetit Filozofik në Shkup. Fondet u janë dhuruar fëmijëve nga Klinika e Fëmijëve në Shkup.

Kryqi i Kuq i Republikës së Maqedonisë së Veriut është themeluar më 17 Mars 1945 dhe funksionon dhe punon në mënyrë të pavarur si shoqëri kombëtare që nga 21 maj 1992. Në 1995 ai u bë anëtar i plotë i Federatës Ndërkombëtare të Kryqit të Kuq dhe Gjysmëhënës së Kuqe. Ai është i përqendruar në ndihmën humanitare dhe bashkëpunim. Kontribuon në parandalimin dhe lehtësimin e vuajtjeve njerëzore, mbrojtjen e jetës dhe shëndetit. Kryen veprimtari vullnetare për të ofruar ndihmë, veçanërisht në raste aksidentesh të çfarëdo lloji.

Bashkëpunimi me organizatat ndërkombëtare mund të synojë gjithashtu në forcimin e sigurisë së vendit.

Partneriteti për Paqe (PpP) është një program i **NA**-**TO**-s.

Republika e Maqedonisë së Veriut e bëri hapin e parë drejt integritit kur u bë anëtare e PpP në 15 nëntor 1995. PpP është një proces që bashkon NATO – aleatët dhe vendet partnere në një program më të gjerë të aktiviteteve të mbrojtjes së përbashkët dhe aktiviteteve mbrojtëse. Në Mars të vitit 2020, vendi ynë u bë anëtar i plotë i aleancës më të madhe ushtarako-politike në botë – NATO. Kjo organizatë është e angazhuar për krijimin e sigurisë më të madhe, demokracisë dhe të drejtave të njeriut në të gjithë botën. Anëtarësimi në NATO është çelësi për stabilitetin dhe mirëqenien e komunitetit dhe rajonit më të gjerë. Anëtarësimi në NATO është një faktor kyç që mund të përshpejtojë procesin e integritit europian, dhe kështu të përshpejtojë zhvillimin financiar dhe demokratik të vendit tonë. Integriti në NATO duhet të ketë një ndikim pozitiv në zhvillimin e infrastrukturës.

Ekipet e Kryqit të Kuq të RMV u bashkuan në ndihmën dhe mbështetjen e popullatës së prekur nga përmytja

Më 12 Prill 2019, Këshilli i Ministrave i Belgjikës miratoi projektligjin mbi pranimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO

Harta e vendeve anëtare të NATO-s, Republika e Maqedonisë së Veriut është bërë anëtar i 30-të i NATO-s

Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë është organi kryesor gjyqësor i Kombeve të Bashkuara. Funksioni kryesor i kësaj gjykate është të zgjidhë mosmarrëveshjet ligjore të paraqitura nga shtetet dhe të japë këshilla ligjore të paraqitura nga organe dhe agjenci të autorizuara ndërkombëtarisht.

Të ndërtohen rrugë të reja, hekurudha, sisteme të komunikimit dhe energjisë. Për më tepër, anëtarësimi në NATO mund të ketë një ndikim pozitiv në sektorë të tjerë siç janë industria e informacionit dhe telekomunikacionit, turizmi dhe arsimi.

Me anëtarësimin e vendit tonë në organizata ndërkombëtare, qytetarët tanë bëhen qytetarë të botës.

Vendi ynë është gjithashtu një kandidat për anëtarësim në Bashkimin Europian. Objektivat kryesorë të BE-së janë: të promovojë paqen, të krijojë një zonë të përbashkët lirie, sigurie dhe drejtësie, të krijojë një treg të përbashkët të brendshëm dhe të forcojë solidaritetin midis anëtarëve të saj.

PROPOZIM AKTIVITETE

Aktiviteti 1:

Përdorni faqen zyrtare të UNICEF-t në RMV:

<https://www.unicef.org/northmacedonia/mk> dhe eksploronë se si UNICEF-i kontribuon në vendin tonë ose kontaktoni drejtpërdrejt me Zyrën Kombëtare të UNICEF! Përgatitni një pyetësor paraprakisht për të intervistuar disa nga zyrtarët në Zyrën Kombëtare të UNICEF-it.

- Zbuloni përmes intervistës së përgatitur: Si mund të përfshihen në UNICEF?

Cilat janë përfitimet e aktiviteteve të zbatuara nga UNICEF-i?

Pse duhet të jeni pjesë e kësaj organizate?

Çfarë aktiviteteve ndërmerr UNICEF-i?

Aktiviteti 2:

- Intervistoni mësuesit/stafin profesional në lidhje me përfitimet për shkollën tuaj nga pjesëmarrja në organizata ndërkombëtare (projekte dhe programe – për shembull: ERASMUS+). Pyetjet mund të përfshijnë:

- 1) si kanë ndihmuar programet ndërkombëtare në zhvillimin e shkollës,
- 2) a ka ndihmuar ndonjë organizatë në përmirësimin e kushteve infrastrukturore në shkollë,
- 3) a kanë patur mundësi mësuesit të ndjekin trajnime shtesë, etj.

AKTIVITETE PËR TË MENDUARIT KRITIK DHE ZGJIDHJE TË PROBLEMEVE

Aktiviteti 1:

- Debat në temën: Pse ✓ PO dhe pse ✗ KUNDËR anëtarësimit në Organizata Ndërkombëtare. Jepni argumente dhe mbroni anën që keni zgjedhur.

Aktiviteti 2:

Në uebfaqen e UNICEF-it: <https://www.unicef.org/northmacedonia/mk>, në seksionin: Zëri i të Rinjve – ju mund të zbuloni se si të rinjtë e tjerë janë të përfshirë në këtë organizatë, për të mësuar rreth temave që prekin të rinjtë. Studioni, ndonjë shembull, të vullnetarizmit ose praktikës! Debatoni në temën: “Unë mund/nuk mund të kontribuoj për të drejtat e fëmijëve nëse përfshihem në aktivitetet vullnetare të UNICEF-it”.
Prezantoni argumente!

Aktiviteti 3:

Hulumtoni se cilat zyra përfaqësuese të organizatave ndërkombëtare ndodhen në vendin tonë! Pastaj, ndaheni në grupe dhe zgjidhni njërin nga këto organizata dhe hulumtoni se çfarë aktivitete ka zbatuar gjatë vitit të kaluar. Prezantoni këto gjetje para shokëve të klasës. Eksploroni objekte ose mjedise natyrore që ndodhen në vendin tonë dhe mbroni nga UNESCO. Pastaj ndahuni në grupe dhe zgjidhni një vend ose mjedis natyror të mbrojtur nga UNESCO dhe eksploroni se çfarë veprimesh janë ndërmarrë për mbrojtje. Prezantoni këto gjetje para bashkëmoshatareëve të tjerë.

PYETJE NGA NJËSIA MËSIMORE:

- Çfarë do të thotë koncepti globalizim?
- Numëroni disa organizata ndërkombëtare.

Cilat janë avantazhet e pjesëmarrjes në organizata ndërkombëtare, dhe cilat janë disavantazhet?

- Përcaktoni cilat nga organizatat ndërkombëtare të mësuara janë organizata ndërkombëtare ndërqeveritare.
- Numëroni qëllimet e UNICEF-it. Shpjegoni pse anëtarësimi i RMV-së në UNICEF është i nevojshëm dhe kush përfiton?
- A është RMV e lidhur me ndonjë organizatë ndërkombëtare?
- Numëroni disa aktivitete të zbatuara nga ana e Kryqit të Kuq.
- Cila do të jetë përparësia për qytetarët e RMV-së me anëtarësimin në NATO dhe BE në raport me situatën aktuale?

Pse mendoni se është e nevojshme që RMV-ja duhet të bëhet anëtare e NATO-s dhe BE-së?

- Kur dhe me çfarë aktiviteti u mbështet shkolla juaj nga ndonjë organizatë ndërkombëtare? Kush përfitoi nga ajo veprimtari?

KONCEPTE

Komuniteti ndërkombëtar – qeveri ose njerëz nga vende të ndryshme (ose qytetarët e tyre) të cilët punojnë së bashku për të zgjidhur një çështje që kalon kufijtë e vendit;

Globalizimi – ndërlidhja e përbashkët e gjithë botës;

OKB – Organizata e Kombeve të Bashkuara – organizatë ndërkombëtare

OSBE – Organizata për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Europë;

NATO – Aleanca Veri Atlantike – organizata ndërkombëtare e sigurisë;

Karta e OKB – marrëveshja themeluese për formimin e Kombeve të Bashkuara.

LITERATURA E PËRDORUR

- [1] Атанасов, П., Мултикултурализмот како теорија, политика и пракса, Скопје: Евро Балкан Пресс, 2003.
- [2] Академија за судии и јавни обвинители, Достапно на: <http://www.jpacademy.gov.mk>
- [3] A Handbook for Teachers, Cultural Heritage and Cultural Diversity Lessons, 2012.
- [4] Бајалџиев, Д., Вовед во правото, Скопје: Академски печат, 2007.
- [5] Бајалџиев, Д., Развитие на политичкиот и правниот систем на Република Македонија. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ , Правен Факултет, 2000.
- [6] Bäckman, E., Bernard, T., Demokratsko upravljanje školama, Council of Europe Publishing, 2007.
- [7] Божовиќ, С., Анастасовска. И., Учиме право, учебник за граѓански и политички слободи и права, Скопје: Младински образовен форум, 2015.
- [8] Валдерсон, Г., Натали Х.С., Меѓународни институции и институции на заедницата, Скопје: Конгресен сервисен центар, 2006.
- [9] Visnjic, F., Monteskie: O duhu zakona, Tom I i II, Beograd, 1989.
- [10] Gomien, D., Краток водич низ Европската конвенција за човекови права (Short Guide To The European Convention Of Human Rights)", Македонска верзија, Совет на Европа, Стразбург, (1991).
- [11] Граѓанско образование за VIII одделение: водич за ученици, Скопје: Македонски центар за граѓанско образование, 2019.
- [12] Грир, С., Европска конвенција за човекови права, Скопје: Просветно дело, 2009.
- [13] Додовски, И., Мултикултурализмот во Македонија: модел во настанување, Скопје: Фондација Институт Отворено Општество, 2005.
- [14] EU institutions and other bodies, Достапно на: http://europa.eu/institutions/index_en.htm;3.
- [15] International Federation of Journalists. „Putting Children in the Right“, 2002, Достапно на: www.unicef.org/magic/resources/Childrights_and_media_coverage.pdf.
- [16] International Federation of Journalists. „Children’s Rights and Media“, Guidelines and Principles for Reporting Involving, 1998.
- [17] Клековски, С., Кржаловски, А., Јаковлевска, А. Г., Општествена одговорност на Граѓаните, Македонски центар за меѓународна соработка, 2008.
- [18] Lončarić-Jelačić, N., Ogrinšak, T., Основи на демократијата. Загреб, 2010.
- [19] Митрова, К, Низамовски, Д., Поповска, Т., и др., Реализација на наставата по граѓанско образование во основните училишта – Извештај од испитувањето, Македонски центар за граѓанско образование, 2016.
- [20] Петроска-Бешка, В., Најчевска, М., Николина, К., и др., Студија за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието, Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ, 2009.

- [21] Организација на обединетите нации (ООН). Универзалната декларација за човекови права, 1948, Достапно на: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.
- [22] Pavičević, V., Sociologija religije-sa elementima filozofije religije, Beograd: BIGZ, 1986.
- [23] Information all eaflet for the citizens of the European Union. Достапно на: ed.www.euroforum.lu.
- [24] Пачек-Баља, С.,Рогинек, Н., Стојичевич, и др., Теорија на праведност, Скопје: Слово, 2002.
- [25] Петрески,В., Маглешов,В., Митревска, А.Т.,Ѓонеска, Б., Прирачник за неформално образование за медиумска писменост, Скопје: Фондација за интернет и општество Метаморфозис, 2019.
- [26] Роулс, Х., Теорија на праведноста, Скопје: Слово, 2002.
- [27] Стојановски, С., Граѓанско општество, Штип, 2018.
- [28] Ташева, М., Етничките групи во земјата - современи состојби, Скопје: Филозофски факултет, 1997.
- [29] Трајансовски, Ж., Чаусидис, Т., Беличанец, Р., Медиумите, говорот на омраза и маргинализираните заедници, Скопје, 2013.
- [30] Трајковски, И., Граѓанско содружништво, Скопје: ГОЦМАР, 1997.
- [31] Темков, К., Поповска, Б., Етика Учебник за II година, 2013.
- [32] The European Union On-Line, Достапно на: <http://europa.eu/index.htm>.
- [33] Treaty of Nice, Official Journal of the European Communitie, 2001.
- [34] UNICEF. Principles for Ethical Reporting on Children, Достапно на: <http://www.unicef.org/media/media tools guidelines.htm>.
- [35] UN International Convention on the Elimination of All of Racial Discrimination, 1966.
- [36] Устав на Република Македонија, Службен весник на РМ, 52/1991.
- [37] Civil society Collins English Dictionary, Complete & Unabridged 11th Edition.
- [38] Retrieved 2nd August 2012 from Collins Dictionary.com website: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/civil-society>.
- [39] Човековите права како демократска вредност - Те drejtat e njeriut si vlere Demokratike, Фондација Фридрих Еберт, 2003.
- [40] Џордан, Г., Ведон, К., Културна политика, Скопје: Темплум, 1999.
- [41] Шкарик, С., Силјановска-Давкова, Г., Уставно право, Скопје: Култура, 2009.
- [42] Шопар, В., Теменугова, А., Аксентиевска, М., Медиумската писменост во Македонија, Скопје: Македонски институт за медиуми, 2010.
- [43] Štefan, J., Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse, Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj, 2017.

